

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère <1543-1623>

Mogvntiæ, 1617

Libri XIX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78477](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78477)

LIBER QVARTVS, ET TÖTIVS OPERIS DECIMVS-NONVS.

DE SPECIALI RATIONE IVDICANDI DE PECCATIS, respectu habito ad tertium Decalogi præceptum.

P R Æ F A T I O.

RDINE plane pulcherrimo (inquit Concil. Colonie in expositione huius præcepti) tria prima Decalogi præcepta, quæ ad Dei cultum pertinent, sese consequuntur. Primum enim præceptum format animum, deque interiori cultu instituit; & quia ex abundantia cordis os loquitur, merito ei subiungitur secundum, quod docet quomodo de Deo loqui oporteat: subsequitur vero tertium, Memento ut diem Sabbathi sanctifices, Exod. 20. tanquam amborum illorum absolutio: quo de omni alio exteriori cultu Deo præstando exhibendoque docemur. Idem habetur ex Catechismo iussu Concilii Trident. edito: & ex D. Thom. 2. 2. quæst. 122. art. 4. ac Soto lib. 2. De iustitia & iure quæst. 4. art. 4. Ratio autem iudicandi de peccatis ex ipso tertio præcepto exigit, præter cetera de quibus inferendis, notitiam nonnullorum, quæ circa illud notanda sunt in ipso iudicio de peccatis, quæ præmittemus.

C A P V T I.

De quibusdam notandis circa tertium Decalogi præceptum, pro ratione iudicandi ex eo de peccatis.

S V M M A R I V M.

- 1 De nomine Sabbathi, & sensu huius præcepti.
- 2 De eiusdem obligatione, quatenus ea cessarit, & quatenus perseveret.
- 3 Ex Ecclesiæ tantum statuto, ea est pro die Dominico, sicut & pro reliquis diebus festis.
- 4 Quatenus possit Papa in ea dispensare, & consuetudo eam abrogare.
- 5 Explicatio dubii, An Episcopus possit dies festos abrogare.
- 6 Quatenus possit Episcopus festum instituire.
- 7 Quatenus consuetudo.
- 8 Quæ festa sint Sabbathi suffecta, certo assignari non potest.
- 9 Cum festorum observatione, præcipitur modus ea observandi.
- 10 Quæ sint ea de quibus in ordine ad tertium præceptum Decalogi tractare oportet, ad iudicandum de peccatis.

scere; itemque illum transigere cessando ab omni opere servili ut habetur Exod. 20. vers. 9. & Leuit. 23. vers. 3. & Numerorum 28. vers. 25.

Sententia ergo præcepti huius ea est, ut iniungatur per ipsum exterior Dei cultus: siue, prout sub finem citari numeri primi habet Couar. corporalis requies & cessatio ab operibus servilibus ad famulandum Deo: nempe ut liberi ab operibus profanis, mente Deo intenti, cultum illi exhibeamus. Quæ est quoque D. Thomæ doctrina in dicto art. 4. & Caietani ibidem in principio, atq; Soti loco memorato.

Notandum est secundo, præceptum hoc partim morale, partim ceremoniale esse: morale quidem, quia ex parte statuit aliquod tempus esse cultui Dei præstendum, id enim spectat ad mores. Ceremoniale vero, quia ex parte certum tempus definit ac præscribit eidem cultui impendendum. Ita post D. Thom. loco cit. tum 1. 2. quæst. 100. art. 3. ad 2. Soto in eod. art. 4. & Couar. in seq. num. 2. Cum autem nunc ceremonialia veteris legis cessarint, sicut declarat Couar. in 1. var. resol. cap. 17. num. 1. (& probatur ex cap. 1. de purificatione post partum) fit ut hoc præceptum in lege gratiæ vim obtineat solum ex ea parte qua morale est. Quare si hodie nulla esset alia lex, præter hanc Decalogi, etiam si oporteret in aliquo tempore vacare Deo: nullum tamen determinatum festum esset in præcepto, ipsaque obligatio vacandi Deo esset similis ei, quæ iure diuino incumbit nobis Deum orandi, cui tempus certum eodem iure præscriptum non est, ut tractat Nauarr. De oratione cap. 1. §. 6. & 7.

Quod vero nunc certa tempora statuta sint, quæ festa dicimus, tribuendum est iuri Ecclesiastico, prout Nauarr. in Enchir. cap. 13. in princip. expressit, plures alios in eadem sententiam referens, ut & Couar. in fine prius memorati cap. 19. Id quod non solum de aliis diebus qui in Ecclesia, vel ob Beatæ Virginis aliorumque Sanctorum memoriam, vel ob alias causas solemniter celebrantur: sed etiam de die Dominica verum est, ut ait Diuus Thom. 2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 4. cui consentit Nauarr. loco cit. quamuis multi alij contradicant, quos refert Couar. in eodem cap. num. 6. Illud pro eis adferens, quod verissimum sit diem eum iam inde ab Apostolorum tempore fuisse diuino cultui consecratum. Ad cuius rationis solutionem dici potest cum Nauarr. in cit. cap. 13. sub finem num. 1. in nouo Testamento (in quo cessauit præceptum ceremoniale de

Nu. 2.

Nu. 3.

Nu. 1.

IRCA hoc præceptum, notandum est primo, quod facit ad manifestationem sensus illius, nomen Sabbathi Hebraicum esse, Latine sonans requiem, seu cessationem: quo septimus hebdomadæ dies in veteri Testamento est appellatus, vel qui destinatus est in hominum requiem, ut citatur Concil. Colon. & Couar. lib. 4. variarum resolutionum cap. 19. num. 1. annotant: vel potius ut Catechismus iussu Concilii Trident. editus tangit, quia die septimo Deus ab omni opere quod fecerat, requieuit; idem dies propterea diuino cultui consecratus est, iuxta illud Exod. 35. Septimus dies erit vobis sanctus, Sabbathum & requies Domini. Quod etiam D. Thomas non obscure significat loco cit. in quibus, in tertio præcepto Decalogi præcipi exteriorem cultum, ad præstendum opus creationis mundi, à quo requieuisse dicitur Deus die septimo. Significant quoque illi, qui dicunt datum esse istud præceptum in memoriam beneficii creationis: quasi mundi princeps Deus, celebrem voluerit esse Sabbathi diem, tanquam totius mundi natalem. Sanctificare autem diem Sabbathi, quod ipsius præceptum iniungit, est eum tanquam sanctum & Deo dicatum agno-

sanctificatione Sabbathi) Apostolos auctoritate sua, non autem lege diuina cepisse diem Dominicum obseruare: ac fidelibus vt idem facerent præcepisse.

Illud vero ex cap. Licet, De feriis quod pro eodem maxime facere videtur, tam veteris quam noui Testamenti paginas, festiuium diem quieti humanæ deputauisse: sic cum eodem Nauar. accipiendum est, vt non negetur quidem in nouo Testamento, sicut in veteri, vnum ex septem diebus consecratum esse diuino cultui: non concedatur tamen iure diuino, sed tantum Ecclesiastico, per auctoritatem Apostolicam esse consecratum. Neque enim præcepta omnia quæ sunt in nouo Testamento censenda esse de iure diuino, patet ex dato gentibus Actorum 15. de abstinendo se à sanguine & suffocato: quod videmus iam esse abrogatum. Cur vero Apostoli non eundem diem Sabbathi retinuerint, sed vacandum Deo: sed eius loco elegerint diem Dominicum, qui primus erat post Sabbathum, poterit is qui vult (quia ad nostrum institutum parum facit) videre apud Concil. Colo. in expositione huius præcepti, & Couar. in memorato num. 6.

4. Notandum est tertio, congruenter dictis statui, quod etsi Papa nequeat in hoc præcepto dispensare, quia ex parte morale est, vt Couar. in præced. num. 5. habet per doctrinam D. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 8. explicatam à Soto in 4. De iust. & iure, quæst. 3. artic. 8. Atramen quia ex parte idem præceptum nunc habet certum tempus præscriptum, Papa ipse potest in eo dispensare: argumento Clem. Ne Romani, De elect. atque adeo de tali tempore aliquid detrahere, decernendo v.g. quod vsque ad meridiem tantum duret festum, vt ait Caiet. 2. 2. quæst. 122. artic. 4. col. 3. in medio. Itaque vt Sotus habet in eodem 4. lib. quæst. 4. artic. 4. circa 3. conclus. potest Ecclesia dies omnes festos vel tollere vel mutare: ita saltem vt factum teneat, quamuis Spiritus sanctus id, tanquam perniciosum, non permitteret fieri. Quod etiam Couar. in 4. variarum resolutionum cap. 1. 9. num. 8. asserit, respectu quarumdam festiuitatum, vt diei Dominice, Natalis domini, & aliarum quæ ab ineunte Ecclesia ceperunt.

Statui potest quoque ex dictis, consuetudinem valere plurimum ad abrogandos festos dies iam institutos. Cum enim iuris sint humani, vt prædiximus, poterit aduersus eos rationabilis, ac legitime præscripta consuetudo valere; iuxta textum in cap. finali, De consuetudine. Id quod expresse docent Caietan. loco cit. & in verbo Festos dies, cap. 2. ac Nauar. in Enchir. cap. decimotertio, numer. 5. vers. 9.

5. Notandum est quarto, dubium esse de Episcopo; vtrum possit dies festos abrogare. Cui satisficit dicendo non posse quidem abrogare eos qui sunt instituti à Romano Pontifice, vel Concilio generali, aut totius Ecclesiæ vniuersali consuetudine, argumen. cap. Cum inferior, De maior. & obed. posse tamen abrogare diem festum institutum, vel à suo prædecessore, vel à consuetudine particulari suæ Diocæsis.

6. Notandum est quinto, non dubitari, quin tum ab Episcopo, tum à prædicta consuetudine poterit festum institui. Quoad Episcopum enim id constat ex cap. vltimo, De feriis, & ex cap. 1. De consecr. dist. 5. Quod intelligit, iuxta idem cap. vltimum, dummodo cum clero & populo id ipsum faciat. De quare Suarez larius, De religione tract. 2. lib. 2. cap. 11. à num. 4. pro qua commemorat Angelum in verbo Feria num. 5. Tabiamam nu. 10. Syluestrum verbo Dominica num. 3. D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 1. & Panormit. ad idem cap. vltimum num. 4. Aduerte vero quod hic in seq. num. 5. notat, populum contradicere non posse Episcopo, si is festum nouum præcipiat iusta de causa, qualis censetur quod Sanctus in cuius memoriam festum diem agi mandat, ortum duxerit ab illo loco.

Aduerte præterea, quia Summi Pontifices ad festorum institutionem pro tota Dei Ecclesiâ non procedunt sine causa rationabili, eaque diligenter discussa & examinata, ad illam non requiri populi approbationem & consensum, sicut requiritur ad institutionem factam ab Episcopo, qui non censetur in ea procedere cum tanta deliberatione & maturitate consilij, quin possit populo præiudica-

re, impediendo ipsius lucrum ex labore. Aduerte demum vt Episcopus possit de nouo præcipere diem festum alicuius Sancti, requirit vt idem Sanctus fuerit ab Ecclesiâ canonizatus: quod post glossam ad cap. 1. De consecr. dist. 3. verb. Festiuitates, norant D. Anton. ac Syluest. locis citatis. Et ratio est, quia Episcopus non potest Sanctos canonizare, prout Panormit. in cit. num. 4. habet per cap. 1. De reliquiis & venerat. Sanctorum: neque ad Sanctos qui non sunt canonizati potest dirigere oratio solemnis: qualis est quæ fit in Missa, alioq; officio diuino: siue quibus dies festi non celebrantur.

Iam quod spectat ad consuetudinem, dubium non est quin ea possit nouum festum inducere. Nam si festum iam institutum abrogare potest, non obstante lege contraria, poterit à fortiori instituire: cum id sit solum præter legem. Atque sic posse fieri concedit Nauar. in Enchir. cap. 13. num. 5. vers. 9. Et merito: quia consuetudo legitime præscripta, & ideo approbata à Prælo saltem tacite, vim habet legis, ex toto titulo de consuetudine: vnde fit vt ea possit non tantum consilium, sed etiam præceptum inducere, perinde atque alia quæuis lex iusta. Porro si consuetudo in hac re generalis fuerit, generaliter obseruanda erit, sin particularis, particulariter ex Syluest. in verbo Dominica num. 3. vers. 4. & D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. in principio. Nec enim consuetudo vnius ciuitatis, quamuis sit Romana obligat alias ciuitates: siquidem extra ea quæ ad fidem spectant, non tenemur sequi particulares illarum consuetudines, nisi ipsa Romana Ecclesiâ præcipiat: vt ab aliis Ecclesiis similiter obseruentur: quod notat Panorm. ad cap. 2. De feriis num. 1.

De eo quod Suarez satis late tractat in principio citati cap. 11. laicos non posse dies festos, de quibus nobis sermo est, instituire; idem legendus est, vt & de nonnullis particularibus festis quæ seruantur ex deuotione, aut particulari consuetudine hominum certi status. Satis enim est pro ordinaria praxi, Confessarium aduere: quia institutio festorum ad Dei cultum pertinet, & regimen fidelium: eam debere manere à potestate Ecclesiastica, ad tale regimen peculiariter ordinata: adeo vt nequeat laicus Princeps aut respub. sine auctoritate prælati Ecclesiastici instituire festum ad modum cultus religiosi: sed solum ad modum honoris politici: quo modo tam hæc quam ille præcipere potest actus religionis, perinde ac aliarum virtutum moralium: vt iustitiæ, temperantiæ, fortitudinis & reliquarum.

Notandum sexto, non posse certo definiti quæ festa præter diem Dominicum, designata sint ac Sabbatho suscepta in nouo Testamento. Quæuis enim determinata sint in iure festa aliqua, vt patet ex cap. 1. De consecr. dist. 3. & ex cap. fin. De feriis & ex Clemen. Si Dominum, De reliquiis & venerat. Sanctorum: traduntque Syluest. in verbo Dominica, num. 3. & D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. initio: aliqua tamen ex eis abrogata sunt per consuetudinem, & nonnulla alia plerisque in locis obseruantur; vt patet experientia. Quare vt recte Nauar. notat in Enchir. cap. 13. num. 5. & Caiet. in verbo Festos dies, cap. 2. in singulis regionibus illa festa obseruanda sunt, quæ lex aut synodalis constituto recepta, & non abrogata, vel consuetudo præscripta, ibi præcipit obseruari. Præcipit, inquam, quia si solum ex deuotione festum aliquod ex longinqua consuetudine obseruetur, non erit peccatum id præmittere.

Atque his congruenter euenit, vt etiam si de iure communi festa celebranda sint à vespera in vesperam, ex cap. 1. & 2. De feriis, norantque Nauar. in cit. cap. 13. num. quinto & Couar. in 4. var. resol. cap. 19. num. nono: nihilominus tamen passim fieri videmus vt à media nocte in mediam noctem, de consuetudine obseruentur. Cui consuetudini in hoc standum esse habetur ex cit. cap. 2. De feriis. Vbi Panorm. num. 1. tenet etiam standum esse consuetudini, si præscripta esset, quæ induceret vt festum inciperet à mane ipsius diei. Probarur: quia ius postest id statueret. Ergo & consuetudo. Item consuetudo potest festum tollere ex toto vt diximus. Ergo & ex parte diminueret; etiam in ducendo

vt matutino tantummodo tempore festum seruetur. In hoc enim potest esse rationabilis causa: qualis est, vt vitentur peiora peccata, quæ fiunt nonnullis, eo quod tunc temporis laborare non liceat. De qua re Caiet. 2.2. qu. 122. art. 4. col. 3. in medio.

9. Notandum est septimo, quod vt lex Ecclesiastica indixit certa ac determinata festa, in quibus Deo vacandum est, vt impleatur morale illud quod in hoc 3. Decalogi præcepto continebatur: sic etiam indixisse modum quo eadem seruari deberent: nimirum vt in eis abstineamus ab operibus seruilibus (sicut in veteri lege non eodem tamen rigore, vt post D. Thom. 2.2. quæst. 122. artic. 4. ad 4. notat Nauarr. in cit. cap. 13. num. secundo.) & ab alijs nonnullis: quæ quamuis seruilia non sint, nihilominus ius specialiter vetat ea in festis exerceri. Præterea vt Missa audiat.

Notandum est octauo, sicut in veteri lege per istud præceptum, prout morale, iniungebatur tantummodo exterior Dei cultus: ita & in noua lege non alium quam eundem ab Ecclesia præcipi fidelibus: quemadmodum Caietanus notat in eod. verbo Festos dies cap. 1. & ad memo. art. 4. in principio post D. Thomam ibidem: cui consentiunt Sotus lib. 2. de iust. & iure quæst. 4. art. 4. Couar. in 4. var. resolut. cap. 19. num. 11. & alij, quorum nos sententiam secuti sumus, & confirmauimus in præced. lib. 14. cap. 9. Quanquam negandum non est quin Ecclesia obligando ad Missam audiendam, consequenter obliget ad actum internum deuotionis, quem talis auditio de se exigit.

Memorandum oportet vero, quod etiam si præcepto huic satisfaciat ille, qui in die festo ab operibus seruilibus alijque prohibitis abstinet & Missam audit: nihilominus debere quemque fidelium vt finis huius cuiusdem præcepti se conformet, festum ipsum in diuinis laudibus, aut in lectione sacra insumere: prout notat tumidem Caietan. in fine cit. cap. primi, tum etiam D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 4. ac Syluest. verbo Dominica, numer. 8. ac Concil. Colon. & Catechismus iussu Concilij Trident. editus, in expositione huius præcepti. Quare si quis totam fere vel maiorem partem festi in pendere t musicis instrumentis & alijs similibus alioquid licitis, peccaret: non tamen mortaliter: vt ait Caiet. 2.2. quæst. 122. art. 4. sub fine sexti casus: dummodo abstinere a prohibitis, & Missam audiat. Nec item mortaliter peccare si otiose vagaretur, tradunt D. Anton. in cit. §. 4. & Caiet. in fine citati cap. primi, ac Nauar. in Enchir. cap. 13. num. 15.

10. Patet autem ex dictis rationem iudicandi de peccatis ex 3. Decalogi præcepto nobis propositam, requirere vt consequenter dicamus: tum de obligatione diebus festis assistendi Missæ sacrificio, in quo consistit primarius Dei cultus externus: tum de obligatione iisdem diebus cessandi ab operibus seruilibus, nonnullisque alijs prohibitis: tum etiam de sacrilegio, vt de eo, ad quod tanquam species ad suum genus, referuntur tam violatio ipsa temporis sacri, quam violationes tum rerum tum personarum tum etiam locorum sacrorum, dicarumve Deo ad cultum ipsius externum. De quibus dicendi suus quoque locus debetur in hoc libro.

Conuenienter etiam dici posset tum de obligatione consistendi sacramentaliter: tum de obligatione sumendi sacrosanctam Eucharistiam, quæ vtraque communis omnibus Christianis, determinata quoque est ab Ecclesia: & spectat ad externum Dei cultum: tum etiam de tribus generibus bonorum operum: ieiunio inquam, elemosyna & oratione tanquam sacrificijs iustitiæ, iuxta illud Psal. 4. Sacrificate sacrificium iustitiæ: quibus mactatæ iniquitatis fomes triceps concupiscentia: per ieiunium quidem, concupiscentia carnis, seu voluptatum carnalium: per elemosynam vero, concupiscentia oculorum, seu rerum mundanarum: per orationem denique superbia vitæ, seu propria voluntas. Verum quæ ad orationem ieiunium & elemosynam spectant iam tradita sunt in lib. 4. & quæ ad confessionem in libro 12. quæ vero spectant ad Eucharistiæ sumptionem locum proprium habent in sequenti lib. 29. in quo agitur de ipsa Eucharistia. De personis autem

Deo lacris, quæ sunt Clerici & Religiosi, partim iam dictum est in præcedenti libro quoad Religiosos: partim dicitur in sequenti lib. 30. tract. 3. quoad Clericos qui Deo dicantur, ordinis susceptione. De locis sacris actum est in præcedenti lib. 14. cap. 6.

CAP. II.

De obligatione audiendi Missam in die festo.

SUMMARIUM.

11. Præceptum ecclesiasticum de audienda Missa.
12. Quid sit audire Missam.
13. Qui audiendo Missam distrabitur voluntarie, non satisfacit huic præcepto: secus vero, qui involuntarie.
14. Preces obligatorie recitari possunt audiendo Missam ex obligatione: potest quoque sacramentalis confessio fieri: non debet tamen sine necessitate.
15. Qui obligentur Missam audire in die festo.
16. Impotentia & necessitas excusans ab audienda Missa in die festo.
17. Præceptum Superioris, aut consuetudo similiter excusans.
18. De bona fide excusante.
19. Auditio Missæ preferenda est auditio prædicationis, quæ alioqui curanda est solcite.
20. Obligatio audiendi Missam est sub mortali. Illi vero satisfacit audiendo vnicam, etiam in die Natalis Domini.
21. Quatenus adstringat existentem extra suam parochiam.
22. Quid tenendum sit de difficultate, An sit obligatio audiendi Missam in propria parochia.
23. Quid item de eo qui audit nesciens esse diem festum: aut qui ad Ecclesiam iuit alia de causa, quam audiendi Missam.
24. Cuius partis Missæ omisio sufficiat ad peccatum mortale contra hoc præceptum.
25. Plurium minorum partium omisio, potest vnam notabilem efficere, ad tale peccatum sufficientem.
26. Quomodo satisfaciat huic præcepto, audiendo partes diuersarum Missarum.
27. Decentia tum interior tum exterior requisita Missam audiendo.
28. Septem partes distinguuntur in Missæ celebratione, & quid conueniat in singulis agere.
29. Dignitas Missæ ostenditur primo ex obligatione.
30. Secundo ex fine.
31. Tertio ex ijs quæ sunt ab Ecclesia.
32. Quarto ex bonis quæ ea nobis adfert.
33. Significatio instrumentorum, Missæ, & vestium Sacerdotalem.
34. Significatio ceremoniarum, & partium Missæ.

DE audienda Missa diebus festis præceptum datur De consecr. distinct. 1. cap. Missas: quod quamuis sit Concilij tantum provincialis, nempe Agathensis in Gallia, tantumque diei dominicæ, & sacularium officiarum mentionem: Ecclesia tamen vniuersalis (ex Sylu. Missa 2. quæst. 1.) illud recepit extendendo ad omnes dies festos, prout intelligitur ex cap. Vt Dominicis. De parochiis: atque tam ad Religiosos, quam ad sæculares. Quæ de re Suarez plenius in opere de religione tract. 2. lib. 2. cap. 15. & in 3. partem D. Thomæ tomo 3. disput. 88. sect. 4. Est autem præceptum partim diuinum, partim humanum: diuinum quidem iuxta illud prioris ad Corinth. cap. 11. mortem Domini annuntiabitur donec veniat:] quo significatur omnes fideles obligari ad Deum aliquando, eo modo quo potest, colendum Missæ sacrificio: saltem ei assistendo ad recolendam memoriam passionis Christi per illis præsentationem, Christumque ipsum realiter in ea præsentem, æterno Patri offerendum in remissionem peccatorum, & gratiarum actionem pro beneficijs acceptis. Humanum vero, quæ illius determinatio ad dies festos, tanquam tempus in quo ipsum sit implendum, est ab Ecclesia.

Ceterum agunt de hac re D. Anon. 3. part. tit. 9. c. 10. Summularij, in verbo Missa, aut in verbo Feria, aut in verbo Festum, Sotus in 4. dist. 13. qu. 2. art. 1. sub finem, Nauar. in Enchir. cap. 21. in principio, & satis plene Azor in 1. par. suae summae lib. 7. item in principio, ac Suarez in 3. partem D. Thomae homo tertio, disput. 88. & in opere de religione tractatu 2. cap. 15. Nos pro modulo nostro quae ad eam spectant complectemur aliquot quaestionum explicationes: cui praemittere oportet, Missae nomine (de quo pluribus Couar. lib. 4. variarum resolut. c. 22. & Suarez in praeced. disp. 74. sect. 3.) hic significari sacrificium omnium excellentissimum: quo tanquam holocaustum Deo Patri vnicus ac dilectus Filius ipsius offertur in reuerentiam diuinae suae maiestatis: & ad piacula nostra expianda, tanquam victima propitiata immolatur, atque ut hostia pacifica praesentatur in gratiarum actione. Quo fit ut cum praecipuum istud tertium eo tendat, ut vacantes Deo, cultum ei debetum impendamus, merito ecclesia a Spiritu sancto edocta, in obseruatione festorum, cessationi ab operibus externis, quae poterant eundem cultum impedire, voluerit coniunctam esse auditionem Missae, quae est externus Dei cultus excellentissimus.

QVAESTIO I.

Quid sit audire Missam.

12. PRO huius explicatione dicendum est, non esse, verba Missae intelligere, quod rustici nequeunt: nec videre Sacerdotem celebrantem, quod nequeunt caeci: nec verba illius audire, quod nequeunt surdi: sed esse, ex *Caet. in verbobefestis dies*, tum mente, tum corpore interesse. Corpore autem censetur Missa interesse, qui sic praesens est, ut possit aliquatenus cognoscere quid faciat Sacerdos celebrans, & in qua sit parte missae. Neque obstabit quod maneat post altare, aut post parietem etiam extra ecclesiam (ut fieri solet cum locus capax non est totius multitudinis, quae ad audiendum confluit) dummodo moraliter censeri possit de numero esse eorum, de quibus praenone Missae dicitur, Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio.

13. Mente vero censetur interesse, qui ad Missam venitanimo attendendi, nec postea distrahitur voluntarie: sicut censetur, ipso occupante se in ijs, quae cum attentione ipsa consistere nequeunt: qualia sunt: confabulari, nugari, pingere, scribere: legere aliena a deuotione, disputare aut alios docere: animo voluere prophana, in quibus qui se voluntarie occupat tempore Missae, perinde ac si non interesset, praecipuum eam audiendi non satisfacit: nisi forte, quod raro contingit tam parum per talia distraheretur, ut attentionem eam retineret quae moraliter sufficiat ad censendum ipsum praesentem sacrificio adesse non modo corpore, sed etiam mente: pro quo plures auctores refert Azor. in cit. lib. 7. cap. 5. quae sit. 1. & 2. Et facit ratio, quia si ad satisfaciendum, sufficeret praesens esse, & nihil aliud, sequeretur retentum vi ad audiendam, aut ignorantem celebrari Missam, aut dormientem tempore celebrationis, satisfacere: quod absurdum est, cum id perinde sit, ac si non adesset praesens ad audiendam, ut argumento est quod interrogatus an Missam audierit, non possit vere respondere quod audierit, prout est in praecipuum. Veruntamen communis consensus est, tale praecipuum seruari ab eo qui contra voluntatem suam distractiones patitur audiendo Missam: alioqui enim vix impleri posset ob facilitatem qua mens hominis distrahitur, iuxta illud Psal. 39. Cor meum dereliquit me. Idem iudicari potest si sciens quidem ac volens ad res alias diuertat cogitando: sed eas diuinas & sacras: cum ut talibus perfectius, fructuosiusque operam daremus diebus festis, existimari possit Ecclesia de Missa tunc audienda praecipuum dedisse.

14. An autem eidem praecipuum satisfaciatur ille qui ad horas canonicas obligatus, eas tunc recitat, aut alias preces ad quas tenetur ex voto, aut quia sunt a Confessario in poenitentiam ei impositae, tunc item recitat, difficultas moueri solet. De qua in vtramque partem Azor auctores com-

memorat in seq. quaest. 3. existimans totam difficultatem minui distinctioni, quae apud ipsum videri potest. Nam ea omnia fulti auctoritate Nauarri in Enchir. cap. 21. num. 8. & de oratione cap. 19. nu. 178. atque aliorum quos Azor ipse commemorat pro parte affirmante: simpliciter concedere possumus (quod etiam concedit Suarez praeter ipsam affirmantem veram esse dicens in memorata disp. 88. sect. 3. in fine) sacrificij vtrique praecipuum.

Si quid enim impediret, id maxime esset, quod attentio ad recitationem horarum canonicarum non patitur secum attentionem ad celebrationem Missae. Quod reuocari potest: quia cum talis attentio sit triplex: vna ad verba, altera ad sensum verborum, & tertia ad Deum, quae huius tertij generis est, non habet in illis diuersis operibus diuersitatem, adferentem ei impedimentum ut de se patet. Quae verum primi aut secundi generis est, et si vna talis actualis, difficulter secum patitur aliam actualem: virtualis tamen virtutalem facile patitur. Nam licet difficile sit, recitantem diuinum officium, dum attendit actu ad verba aut ad sensum verborum, simul attendere actu, ad ea quae proferuntur a celebrante Missam: tamen illa cessatio ab actuali attentione, non impedit eius perseverantiam virtutalem, cum non impediatur tendentiam ad finem ipsius: puta diuinae excellentiae recognitionem, ad quam memorata quoque recitatio ordinatur.

Quae cum ita sint, de huius praecipui essentia videtur tantum esse ut homo Christianus, cui ipsum imponitur, sic adit Missae sacrificio, ut hoc offeratur pro eo tanquam circumstante: isque cum Sacerdote offerat saltem virtuali intentione, qua possit censeri de iis esse pro quibus Sacerdos ipse dicit. *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*, sicut potest quando ab initio intentionem audiendi Missam habuit actualem, a qua non recessit postea. Secundum propositam doctrinam teneri quoque potest contentem sacramentaliter tempore Missae, satisfacere posse obligationi de illa audienda: quia sacramentalis quoque confessio est opus tendens in diuinam maiestatis recognitionem tanquam in finem. Quamquam cum nulla necessitas urget curandum est, ut vtrique suum tempus proprium detur ad maiorem securitatem.

QVAESTIO II.

Quam obligentur Missam audire in die festo.

15. COMMUNIS ad hanc responsio est: obligari omnes Christianos cum peruenerint ad usum rationis, nisi habeant legitimam excusationem. Notandum autem est primo, quod iam initio huius capituli arguimus: licet in cap. Missae De consecr. dist. 1. auditio missae videatur expressse iniungi tantum saecularibus: ad eam tamen omnes fideles pariter teneri, in omni die festo: prout communis consuetudo illud interpretata est. Cui accedit, tum communis Doctorum consensus, de quo Suarez in eadem disp. 88. sect. 4. vers. iam vero: tum quod praecipuum de eadem auditione datum, omnes fideles comprehendere constat ex cap. Omnes fideles, ex cap. Cum ad celebrandas: cap. Qui die. De consecr. dist. 1. Vnde intelligitur falsi Sacerdotes, qui non celebrantes diebus festis putant se exemptos a tali obligatione. De qua re Nauar. admonet in tract. De oratione cap. 3. num. 18.

Notandum est secundo, Turcas, Iudaeos, aliosque infideles quantumvis commorentur inter Christianos, non adstringi istiusmodi praecipuum, ut nec alio ecclesiastico: iuxta cap. Gaudemus. De diuortijs, & alia quae citat Felin. ad cap. 1. De constitutionibus nu. 37. Notandum est tertio, pueros non tamen computes rationis non quidem obligari hoc praecipuum, doli tamen iam capaces obligari. Quod intelligit ex Syluestro Missa 2. qu. 1. quando sciunt tale praecipuum, vel commode scire possunt.

16. Notandum est quarto, plures causas assignari quae excusent ab audienda Missa in die festo, quas Suarez persequitur in citata disp. 88. sect. 6. Prima est, impotentia simpliciter, seu physica, ob quam excusantur qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur: & qui ita ex morbo decumbunt ut e lecto surgere vix possint: item qui longum iter faciunt,

faciunt, non inuenientes locum ubi Missam audiant: ut fit in terris infidelium: & in mari ubi Missa tantum sicca (de qua Nauarr. in Miscellaneo 89. & 90. De oratione) celebrari potest: in qua cum abstinetur à consecratione corporis & sanguinis Domini, ea nihil spectat ad istud præceptum.

15. Secunda causa est impotentia moralis: quæ censetur tunc contingere, cum nequit Missa audiri absque iactura boni magnæ æstimationis, ad non nisi cum magna difficultate, vel labore: ex qua causa ab audienda Missa excusantur primo infirmi, quos etiam si morbus non compellat in lecto decumbere, non permittit tamen exire domo propter probabile periculum recidendi in morbum grauem vel retardandi conualescentiam: de quo prudens, cuius arbitrio relinquuntur, iudicabit tum ex distantia loci in quo Missa celebratur, tum ex labore hanc audiendi, tum ex temperie aeris, & qualitate temporis. Idem dicendum est de aliis qui inferuntur ipsis ægris, si eos sine eiusmodi periculo relinquere nequeant ex Caiet. in verbo Festos dies cap. 1. & 2. 2. quæst. 122. art. 4. vers. In 3. casu. & Sotus li. 2. de iust. & iur. quæst. 4. artic. 4. vers. in finem. Idemque par ratione dicendum est de matribus quæ domi habent paruulos, quos non possunt relinquere absque periculo, ex Tabienam verbo Missa, numero 47. quod & tangit Syluest. in eod. verbo 2. quæst. 2. Aduerte autem quod Suarez habet in eadem sect. 6. cap. 4. id ipsum quod dicimus de opere misericordiae erga infirmum, pari ratione dici posse de alijs misericordiae operibus siue corporalibus siue spiritualibus, quando proximus reuera patitur eorum necessitatem grauem, nec differri potest illius remedium sine graui eiusdem proximi detrimento.

Excusantur secundo, qui facientes iter cum alijs, nequeunt Missam audire, nisi socios dimittendo cum magno suo incommodo, eo quod ignorent iter alioqui molestum, aut timeant sibi à latronibus. De quo D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 1. & Syluest. loco cit. ac Nauarr. in Enchir. cap. 21. numero 3. Si autem nullum sit aliud incommodum, quam omisso sociorum, notat Suarez loco citato, non dari sufficientem causam excusationis. Excusantur tertio, qui hostes habent, propter quos non possunt tuto exire domo. Similiter vxor quæ timet percuti grauius à marito, si domo egrediatur: ut contingere facile potest, cum ille zelotypia laborat.

Excusantur quarto, qui Missæ interesse non possunt sine notabili iactura honoris aut famæ, siue propriæ siue alienæ: ut potest nonnullis personis contingere, quæ cum iudicio viri prudentis non habeant vestes suo statui competentes, si domo egredierentur, nisi ac ludibrio exponerentur: ita habent Tabiena in sequent. numero quadragesimo octauo, & Nauarr. loco citato, & omnium Doctorum consensum esse notat Suarez versu. Tertium genus. Addens bene in tali casu & similibus habendam esse rationem qualitatis personarum & honestæ consuetudinis patriæ, neque esse nimium extendendam licentiam eam, ut ad superfluos ornatus, præsertim fœminarum: atque in iisdem casibus videndum an possit quis Missam audire secrete: ut v. g. summo mane, vel in Ecclesia remota à populo concursu: nam si possit, non erit locus excusationi, cum non sit multum difficile, incommodum tunc occurrens vitare, præceptumque implere.

Ex eodem capite excusari potest mulier, quæ habetur honesta, sed se prostituit, ac gestans vterum non atterat foras prodire, ne prodatur turpitudinem cum summo suo dedecore. Pari de causa excusantur ij qui Missæ interesse nequeunt absque damno graui, siue propriarum siue alienarum rerum: quo modo ex eodem Nauarr. excusantur qui arces, aut carceres, aut armenta custodiunt, non valentes abesse ab eis sine notabili detrimento. Item que illi qui spoliationem domus timeant: si eam absque custodia relinquunt: aut vrget aliquod negotium ipsorum, quod non patitur dilationem sine magno incommodo aut detrimento temporali. Sed id intelligendum est excepto casu quo tale negotium potuit præmitti aut postponi Missæ auditioni: quia huius ommissio non erit tunc excusabilis: vi potest quæ potuerit commode vi-

tari. Eadem ratione de facturis aut facientibus iter, non excusari ab audienda Missa, nisi tanta sit necessitas accelerandi iter, ut graue detrimentum timeatur si quis immoretur audienda: ut quod ea de causa comites sibi ob aliquam grauem incommoditatem necessarios, amissurus sit: aut elabatur occasio alicuius grauis negotij perficiendi.

Postremo excusantur illi qui abstant à Missa ad vitandum aliquod spiritale damnum: ut quia sacerdos cuius sacrum est audiendum, nominatim excommunicatus est, aut notorius percussor Clerici: ideoque sic vitandus: ut qui in diuinis ei communicat, mortaliter peccet. Similiter illi qui ideo abstant à Missa, quod ligentur excommunicationis vinculo, aut degant in loco interdicto. Nam nec tales possunt interire, nisi censuram Ecclesiasticam violando: atque adeo grauius peccando. Quæ doctrina est Nauarr. in eod. numero tertio, ubi bene aduertit tali excusationi non ob stare, quod sua culpa in censuram incurrerint: quia fieri potest ut quis morbum quo impeditur ab audienda, contraxerit sua culpa, & nihilominus excusetur à peccato omissionis, quod committitur omitendo Missam audire. Addi potest, nec ob stare, quod absolutionem procurare possint, & negligant: quia quantumuis peccent in eo, non ideo tamen existimabuntur impedimentum non habere Missam ipsam audiendi: nisi eo sine negligerent, ut ab audienda liberi manerent: quia tunc ommissio proueniret ex voluntate non obediendi præcepto, oblata commoditate. Ad dubium autem, An illi qui privilegium habent audiendi Missam tempore interdicti similiter excusentur: idem Nauarrus indicat respondendum esse negatiue. Et bene: quia per tale privilegium ab interdicto liberi, perinde tenentur obligationi huius præcepti satisfacere, ac tenerentur liberati à carcere, in quo detentus excusabatur ab illius obseruatione. Idem alius citatis tenent: Azor in prima part. sue summa libr. septimo, cap. secundo, quæstione tertia, & Suarez ad 3. partem D. Thomæ tom. 3. quæst. 88. sect. 6. non longe à principio.

17. Tertia causa excusationis esse potest præceptum Superioris: pura patris, mariti, heri, aut alterius, cum inferior resistere nequit. Hic enim excusatur obediens illi exigenti debitum obsequium, quod nisi ommissa Missa potest exhibere. Vbi notandum est primo, si Superior aliquis in contemptum religionis Catholice, aut Ecclesiasticæ disciplinæ, tale debitum exigeret, esset ei resistendum, etiam si inde immineret mortis periculum, iuxta cap. Sacris, De iis quæ vi. Secundo, Superiorem debitum exigentem in proposito casu, si id faciat sine causa rationabili, ut censetur quando opus diliteri potest, aut est parui momenti, peccare mortaliter ex Nauarro in citato cap. vigesimo primo, numero nono. Et ratio est, quod irrationabiliter inducat ad transgressionem præcepti, illum quem tanquam domesticum ab ea auertere teneret. Tertio, si obsequium, quod Superior ab Inferiore exigit necessarium sit secundum commune, ordinariumve modum viuendi, vel secundum occurrentes morales occasiones rationabiles: neque illum præcipiendo, neque hunc obsequendo peccare, non audiendo Missam in die festo: eo quod moralis necessitas tunc excuset. Quanquam si Inferio adhibita mediocri diligentia, posset nascisci commoditatem audiendi Missam: siue ante siue post opportune exhibitum obsequium, non excusaretur à peccato: quia præceptum Ecclesiæ, sicut & Christi, cuius Spiritu sanctificatur & regitur, onus est leue: à quo proinde excusare potest quidem grauis incommoditas, non tamen leuis: cum ipsa ratio oneris, inuoluat incommoditatem.

Quarta causa esse potest consuetudo rationalis ac præscripta, tolerata à Prælati. Sic enim ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. excusatur femina quæ secundum patriæ consuetudinem, tempore Purificationis post partum, non ingreditur Ecclesiam per unum mensem. Id quod posse rationabili consuetudine introduci, constat ex cap. v. nico. De purificatione post partum. Videri potest Suarez in citata sect. 6. cap. 6.

Excusatur pariter ex eodem Caiet. & D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2. ac Sylu. *Missæ* 2. quæst. 2. immo secundum omnes, ut Suarez *ibidem* testatur, quæ iuxta patriæ consuetudinem ad breue tempus, ut vnius mensis, post mortem domi se continet. De qua re plenius Nauar. in cit. cap. 21. num. 4. *Op.* Excusat quoque Caietanus 2. 2. quæst. 122. art. 4. col. penult. puellas nobiles, quæ ratione consuetudinis in sua patria vigentis, domo non egrediuntur. Sed contra Nauar. in sequen. num. 9. ait non videri ferendam consuetudinem, qua tales puellæ donec nubant, nunquam ad Missam, nec ad concionem egrediuntur: eandemque consuetudinem laudabilem non esse inquit Sotus in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. sub finem, si id fiat auctoritatis tantum ac maiestatis causa. Repudiandam autem esse omnino, dubium non est, si alia puellæ ipse ducantur ad choreas, & ad spectacula, aut permittantur in fenestris aut ianuis manere, ex eodem Nauar. post D. Antoninum & Syluestrum locis citatis.

18. Quinta causa constitui potest bona fides, iuxta Caiet. in verbo Festos dies cap. 1. non longe à principio, & Sylu. *Missæ* 2. q. 1. dicto sexto: quibus Azor in prima par. lib. 7. cap. 7. quæst. 4. in fine assentitur. Namque si non à veniali, saltem à mortali videtur excusari, solitus alioqui Missam audire, si non audiat credens bona fide se ab obligatione audiendi excusari ob aliquam causam: quæ nihilominus non est reuera admodum sufficiens. Rationem Caietanus reddit: quia tunc non fit formaliter contra illud præceptum: neque ita materialiter, vt dicendum sit actum redire in naturam suæ formæ: seu quod idem est, quia talis omissio non provenit ex plene deliberato consensu in transgressionem istius præcepti: cuiusmodi plenitudinis defectum à mortali excusare, doctrina est communis. Atque talis excusatio locum habere potest in seruis & filiis familiaribus, qui bona fide putant se liberos esse à præcepto audiendi Missam, dum à domino aut à patre iubentur aliquid munus obire, quod exequi nequeunt, nisi Missæ auditionem omittant: neque ideo compelli famulos dimittere heros, nisi hi id faciant in contemptum religionis Catholice, habet Sotus in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. in fine.

19. Sexta causa ex Angelo in verbo *Feria* num. 45. addi potest: nimirum prædicatio eodem tempore ita concurrens cum Missa, vt non possit quis simul utriusque interesse. Sed contrarium tenendum est cum Syluestro in verbo *Dominica*, quæst. 6. dicto tertio: prout tenet Azor in seq. quæst. 10. qui audire Missam in die festo est de præcepto, non autem audire prædicationem. Si obiciatur illud, ex cap. *Sacerdos De consecr. dist. 1.* Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui regressus de auditorio fuerit, excommunicetur. Responderetur, illud esse intelligendum cum interuenit contemptus Sacerdotis prædicantis, ex glossa *ibidem*: quam præter Syluestrum approbat D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 11. §. 2. Quod si virgeas obligationem sciendi ea quæ sunt ad salutem necessaria exigere, vt prædicatio præferatur: negabitur, quia potest quis talia sufficienter discere per priuatam instructionem, etiam si non audiat prædicationem. Quandoquidem tamen, dummodo Missa non omittatur, sollicitè curandum est, iuxta præscriptum Concil. *Trid. sess. 24. cap. 4.* De reform. ne diebus, præsertim festis, prædicatio ipsa omittatur, ob insignes fructus quos profert, enumeratos à Diuo Anton. in cit. cap. 11.

Porro in casu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Missam in die festo, consilium quidem est salutare domi per aliquod tempus vacare orationi: id tamen non est in præcepto, vt contra Sotum & Angelam, Nauar. in cit. cap. 21. num. 7. docet, idemque tenet Suarez sub finem citatæ sectionis sextæ: quia præceptum de quo agimus non obligat ad tale quid, utpote minime comprehensum Missæ nomine.

QVÆSTIO III.

Quanta sit obligatio audiendi Missam in die festo.

20. Responso ad hanc continetur solutione aliquot dubiorum. Primum est, An talis obligatio sit sub mortali. De quo in utramque partem authores refert Azor in 1.

parte sua *summa* lib. 7. c. 1. q. 2. Pars autem affirmans tanquam recepta iam communi consensu, est tenenda. Ad cuius probationem sufficit quod communis Catholicorum notio sit, mortaliter peccare eum qui sine rationabili causa omittit audire Missam in die festo. Adde quod eisdem obligationis violatione peccetur in materia graui ex suo genere: utpote quæ ad Dei cultum pertinet. Item quod iuxta cap. *Omnes fideles*, & cap. *Qui die solemn*, De consecr. dist. 1. peccatum sit dignum excommunicatione: quæ imponitur tantum ob mortale, ex cap. *Nemo Episcoporum*, 11. q. 3.

Secundum est, An sit obligatio plures Missas audiendi eodem die festo. Causa dubitandi est, quod in præcepto dicatur plurali numero Missas. Sed eo non obstante, communis usus ostendit satisfieri vnam audiendo. Vnde ecclesia in Missas audire iubet, nihil aliud intendit quam vt quisque fidelium Missam in die festo audiat, ex Sylu. *Missæ* 2. quæst. 1. dist. 4. Quod procedit ex Nauar. in citato cap. 21. nu. 2. etiam quoad diem Natiuitatis Domini, etiam si liceat in eo, tres ab vnoquoque Sacerdote celebrari.

Tertium est, An sit obligatio audiendi certam Missam, de quo teneri potest cum D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Tabiena in verbo *Missæ* num. 49. Sylu. eod. verbo 1. num. 4. & Soto in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. sub finem: ad satisfaciendum huic præcepto satis esse audire quamcumque Missam, siue illa sit priuata, siue solemnitas & cum cantu, siue de Sancto, siue de tempore, siue pro defunctis, siue votiuæ, siue propriæ illius diei, siue non. Ratio est, quia ipsum datur absolute de Missæ auditione, vt est actus religionis. Videri potest Suarez ad 3. partem D. Thomæ *tom. 3. disp. 87. sect. 2.* Capitulum autem *Quidam laicorum*, De celebrat. Missarum, quod Angelus in verbo *Missarum*. 33. obiicit in contrarium: Azor in cit. lib. *septimo* cap. 6. in fine *tertiæ* quæstionis ait; improbare tantum superstitionem eorum qui putabant se non audire Missam, in qua non recitaretur Euangelium. In principio erat verbum. Aut etiam reprehendere motum eorum qui contempta Missa diei festi propria, aliam audire curabant.

Quartum dubium est, An constitutus extra suam Parochiam teneatur Missam audire eo die, quo in illa festum aliquod seruatur, non item in loco ubi ipse est: aut si in eo ipso loco aliquod seruatur, quod non seruatur in sua Parochia. Hoc secundum utramque suam partem copiose tractant Suarez De relig. tract. 2. lib. 2. ca. 13. & 14. ac Sanchez in lib. 3. De matrim. quæst. 18. qui videri poterunt pro pleniore tractatione speculationis scholasticæ, quæ nequit paucis vtiliter tradi.

Pro præxi autem nobis proposita, duabus propositionibus potest sufficienter responderi ad propositum dubium. Prior est, Parochianum extra parochiam suam constitutum, non teneri seruare festum (& ideo nec Missam sine audire) in eadem Parochia sua quidem præceptum est, non tamen in loco in quo ipse est. Hoc probatur: quia statuta localia sunt veluti affixa loco: ligantque respectu existentis in eo. Si enim statuta Episcoporum non ligant extra territorium: & excommunicatio ab eolata in fures, non incurritur à subditis, sius furtum extra idem territorium committentibus: vt habetur ex cap. 2. De constit. ubi ratio hæc datur: quia extra territorium ius dicenti non pareretur impune.

Posterior propositio est. Existentem in aliena Parochia in qua celebratur festum, quod in sua non seruatur, obligari ad illud seruandum, & ideo ad Missam audiendam. Huius fundamentum est consuetudo inter fideles vsu sic recepta, vt religioni ducant ei contrauenire. Nec immerito, qui valde rationabilis est: quandoquidem consentaneum est rationi vt externi conforment se incolis illius loci in quo versantur: hocque est quod Diuo August. D. Ambrosius ab eo interrogatus respondit (quod refertur in cap. *Illæ*, dist. 12.) Ad quamcumque Ecclesiam voceris morem eius serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Est item, quod significatum est ab ipso D. August. in lib. secundo, Confessionum: & habetur in præced. dist. 8. cap. Quæ contra, his verbis: Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum

diuersitate sunt vitanda: vt pactum inter se gentis aut ciuitatis consuetudine, vel lege firmatum, nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim est omnis pars vniverso suo non congruens.

Quomodo autem eadem consuetudo legitime, Superioriue interueniente autoritate sit præscripta, Suarez declarat in citato cap. 14. num. 10. In quibus consuetudinem vt aduenæ commorantes per aliquot dies in aliquo loco, conforment se moribus eiusdem loci in iis quæ ad communem vitam spectant, vim suam habere ex iure gentium quadam ratione: nempe quod ex communi fidelium consensu, præcipue pastorum, introductum sit in Ecclesia, vt Episcopi statutis suis possint obligare non solum territorij sui incolas: sed omnes ad aliquod tempus in eo demorantes. Vnde intelligitur sufficienti Superiorum approbatione fulciri eiusmodi consuetudinem.

Nota autem allatam propositionem, pari ratione extendendam esse ad festa generalia ecclesie, quando in aliquo particulari loco obligatio eorum sublata fuerit per contrariam consuetudinem. De quo Suarez in seq. nu. 27. & Sanchez in citata disp. 18. num. 7.

Nota secundo eandem admitti quidem passim, quoad eos qui relicto proprio domicilio diuertunt alio, ad sedem ibi saltem ad tempus constituendam: difficultatem esse tamen inter Doctores, an eadem procedat quoad eos qui diuertunt alio per modum transitus, & tanquam in hospitio. Ea vero explicatur distinctione: si enim peregrinus diuertat aliquo vt per aliquot dies licet paucos, ibi moretur: siue ad negotium aliquod curandum, siue animi tantum gratia, teneatur quanto tempore ibi manserit conformare se incolis in festi observatione: quia ex contrario facto illius sequerentur quoque incommoda ante allata læsionis pacis, & occasionis peccandi exemplo frequenti eorum, qui nonnunquam ex varijs locis conueniunt in aliquem locum, siue curiositatis siue negotiorum causa.

Si autem aliquo peregrinus diuertat per modum transitus, seu tanquam in suæ vitæ hospitio, vbi prandeat vel pnoctet, & statim discedat, censetur excusari ab obseruatione festi, quod non seruatur in sua Parochia. Ratione reddit Suarez ibidem nu. 22. quia talis proprie dicitur potius illa transire quam ibi esse: nec obligatur ad ibi permanendum pro audienda Missa: quia præceptum de seruando festo non obligat ad permanendum in loco: sed supposita permanentia obligat ad eam obseruationem. Sit autem tantum temporis permanere statuat, vt eodem modo Missam audire possit: quia tunc quoque rationes ante proposita locum haberent, censeri pariter potest locum habere obligatio quam illæ ostendunt. Dixi, commode, ad significandum non teneri se incommodare in iis quæ spectant ad prosequendum suum iter: quorum procuratio requirat tempus illud quod ponendum est in audienda Missa. In quo iudicando cauenda est deceptio, quæ leuiter necessitatem nobis fingamus.

Quintum dubium est, An sit obligatio Missam diebus festis audiendi in propria Parochia. De quo plenius Azor in prima par. Moral. Institut. lib. 7. cap. 6. quest. 4. & Suarez ad tertiam partem D. Thomæ. tomo 3. disp. 87. sect. 2. in dubio circa secundam Missæ diuisionem. Tenere autem possumus cum D. Anton. loco superius citato, Nauar. in memorato cap. 21. n. 5. & alijs quos idem Azor commemorat, non referre vtrum in hac aut in illa ecclesia audiatur Missa, cum præceptum de audienda, absolute ac sine tali limitatione detur in cap. Missas, De consecrat. dist. 1.

Neque obstat Capitulum Vt Dominicis, De Parochiis: quia non præcipit absolute Missam audiri in propria Parochia, sed vetat ne diebus festis, extra eam audiatur contempto proprio Parocho: qui cõtempus præsumitur cum quis frequenter parochiam deserit sine debita causa. Et quamuis contemptus non esset vere: tamen tale quid potest & alijs generare scandalum, & sibi periculum peccandi: cum multa ad omnes parochianos spectantia soleant eo tempore explicari publice in parochiis. Quibus de causis prohibitio sit Religiosis in 2. Extrauag. communi, De reuiga & pace: ne prædicent parochianos non teneri in suis parochiis Missam audire diebus festis & Dominicis,

cum ad id iure teneantur, nisi iusta causa excuset: nempe, vt ex Panormitan. Azor. post Nauarrum tangit, si proprius parochus innodatus est excommunicationis, aut interdicti vinculo: aut in irregularitatem lapsus: aut ab ordine vel officio suspensus, aut concubiniarius, aut cum quis deuotius aut fructuosius alibi solet Missam præferre: quia videlicet ibi Missam simul & concionem audit, vel concionem fructuosiore quam in sua parochia, aut quia temporis vel loci vel alterius rei occurrentis difficultas non patitur commode adire parochiam, aut etiam quia consuetudo est ibi recepta, vel à Summo Pontifice concessum priuilegium, vt Missa extra parochiam audiat.

Disto autem iuri per consuetudinem contrariam derogatum esse aperte significat Nauar. loco citat. cum vult huic præcepto satisfacere non modo audientes Missam in ecclesia Religiosorum mendicantium per priuilegium Leonis decimi, quod ipse refert: sed etiam audientes in oratorio aut sacello aliquo siue publico siue etiam (addit Azor in sequen. quest. 8.) priuato, dummodo id non faciant ex contemptu sui parochi. Vnde idem Nauar. infert, Episcopum non posse subditis suis contrarium præcipere: quia sicut non potest tollere aut restringere ius commune, argumento cap. Inferior, dist. 21. ita nec potest generalem Ecclesie consuetudinem, quæ eandem vim habet: adeo vt excoñunicatio quam ferret id præcipiendo, nulla esset, argumento cap. 1. De senten. & re iudicata: excepto tamen casu contemptus antememorato. Ad quem reduci potest quod Azor habet in eod. cap. 6. circa finem 6. questionis: si tota multitudo aut pars maxima parochianorum desereret parochiam alibi audiendo Missam sine iusta causa, Episcopum posse talibus præcipere vt ad suam parochiam accedant: non tamen, addit ille congruenter antedictis, imperare pœnis irrogatis, aut statuto posito.

Sextum dubium est, An obligatio audiendi Missam satisfaciatur qui eam audit nesciens esse diem festum. Ad quod respondendum est affirmative: si quidem sciens & volens audiat: quia præceptum datur tantum de ea auditione, vt de actu quodam virtutis religionis: de se requirente solum vt fiat: non quidem per ignorantiam aut vim, sed scienter ac sponte. Excipe, nisi forte ita audiens nolit expresse per actum illud satisfacere suæ obligationi audiendi: quando quidem nõ exhibetur tunc præcepto obedientia, cum excluditur voluntas illud adimplendi. Videri potest Azor in cit. lib. 7. cap. 2. quest. 6. Et ad maiorem intelligentiam, illud quod habitum est in lib. proxime præced. num. 150.

Septimum dubium est, An qui ecclesiam principaliter adit ad videndam amasiam, aut ob aliquid illicitum, satisfaciatur eidem obligationi. De quo contra D. Anton. Nauarrus in cit. cap. 21. num. 6. tenet satisfacere. Quod verum est, si talis in ecclesia existens assistat Missæ cum debita intentione & attentione. Quod idem dicendum est de famulis comitantibus dominos ad Missam, non iuris alioquin ad eam, si assistant simpliciter cum debita intentione & attentione, etiam si mortaliter peccarint habendo propositum actuale eam alioquin omitendi.

Octauum dubium, An eadem obligatio tanta sit, vt mortale teneatur quamcumque Missæ partem in die festo omittere. Pro solutione autem dicendum est, quod etsi obligatio sit (eaque sub mortali, iuxta ante habita in explicatione primi dubii) totam seu integram Missam in die festo audire: put expresse habetur ex cap. Omnes fideles & ex cap. Missas, De consecrat. dist. 1. nihilominus tamen sicut in alijs materijs, ita & in hac, rationem modici excusare à mortali: prout docent D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 1. dub. 7. Sylu. Missa 2. quest. 1. dicto 1. Nauar. in Enchir. cap. 21. num. 2. Soto in 4. dist. 13. quest. 2. art. 1. col. penul. Suarez in memorata disp. 68. sect. 2. alique communiter. Quæ autem Missæ pars excedat limites modici, & censenda sit notabilis, vt in illius omissione mortale non euitetur ratione paruitatis materiæ: determinatum non est à iure, sed relictum prudentis arbitrio, vt Nauar. ibidem notat. Diuersæ diuersorum inueniuntur determinationes: etsi inter

omnes

REGINAL
RACIS
D. P. P.
E. V.

omnes fere contineat, illud quod est vsque ad introitum, non esse notabile: contra vero mediam, aut etiam tertiam Missæ partem esse notabilem, quod habent D. Anton. & Syluest. Diuersitas ergo inter Doctores est, quæ usque post introitum censeri debeat pars non notabilis.

Ceterum sibi probatur quod Nauarr. habet in cir. nu. 2. non esse censendam Missæ partem notabilem, illud quod dicitur vsque ad epistolam inclusivè: neque scrupulose contenderim cum eo qui adhuc adderet modicum illud quod sequitur vsque ad Evangelium, dummodo nihil de eodem Evangelio relinquatur. Similiter nec esse censendam partem notabilem, illud quod post communionem Sacerdotis dicitur vsque ad finem, vti idem quoque Nauarr. habet ibidem: & ante eum Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. vers. secundum quoque. Nec obstat quod in memorato cap. Missas, statuatur ut exstantes ante benedictionem, publice confundantur ab Episcopo: quoniam id intelligendum est, si scandalum fuerit: aut si id fieret in contemptum: non item quod præceptum de audienda Missa in eo omnino violetur.

Quoad partes autem intermedias: in illis determinandis bene monet ibidem Suarez versus ultimo, non esse tam considerandam temporis moram, quam dignitatem, ex propinquitate vel necessitate ad substantiam sacrificij. Sic quantumcumque brevis mora esset, qua quis recederet à templo dum Sacerdos peruenit ad consecrationem, aut ad assumptionem Eucharistiæ, is non facile à mortali excusaretur, tanquam omitens ea, quæ pertinent maxime ad perfectionem sacrificij. Et vt memoratus author expressit, de eo damnandus est, si omiserit tam partem in qua fit consecratio Eucharistiæ, quam eam in qua hæc sumitur.

25. Aduerte vero quod Nauarr. attingit tum loco cir. tum etiam in tractatu de oratione cap. 10. num. 43. ex vna particula omissa in principio, & ex alia omissa in fine, vel alias ex diuersis Missæ particulis interpolate omissis, posse constari vnam omissionem partis notabilis, propter quam præceptum non impleatur. Ratio vero est, quod cum tales partes instituantur ad idem totum confilandum: ex omissione vniuscuiusque; illarum, mutilatur integritas eiusdem totius. Quæ mutilatio in audienda Missa cum fuerit notabilis, inducit in ea, sicut in alia graui, defectum ad mortale sufficientem. Quod autem ille addit, legendo per se post Missam, partem omissam, vel audiendo lectam ab alio, satisfieri præcepto, non videtur securum: quia illud lectum extra Missam, siue à laico, siue à Sacerdote, non pertinet ad sacrificium Missæ: cui interesse præceptum ipsum obligat.

26. Facile tamen admiserim illud quod idem in iisdem locis habet ex Ioanne Maiore, audientem ex alia Missa partem, quam ex priorè omisit, censendum esse satisfacere, quia ex duabus illis auditionibus, integratur auditio præcepta: quæ est etiam Soti doctrina in 4. distinct. 13. quæ est. 2. art. 1. colum. antepenult. Nec obstat quod in eodem cap. Missas habeatur, Missam audiendam esse speciali ordine. Non enim sensus est, totam Missam esse audiendam ita ordinate, vt prior Missæ pars, prius: & posterior, posterius audiantur: id enim non egebat præcepto: cum ita sit natura comparatū, vt prius audiantur quod prius dicitur: & posterius, quod posterius. Non negarim tamen, in ea deordinatione committi peccatum veniale, quando nulla iusta causa eam excusat: quia non est consentanea rationi.

Cæterum videtur omnino tenendum, Missæ auditionem, quæ in hoc præcepto iniungitur, non integrari sufficienter per duas medietates, quando quis vnam medietatem audit ab vno Sacerdote qui Missam incipit: & eodem tempore alteram medietatem ab altero Sacerdote, qui est in medio Missæ. Nam communis fidelium sensus & consuetudo in contrarium, ostendit aliam fuisse mentem ecclesiæ præcipientis Missæ auditionem. Id quod indicare videntur memorata verba cap. Missas, speciali ordine: inter partes enim, quæ simul sunt, non seruatur specialis ordo.

QUESTIO IV.

Quæ inter audiendum Missæ sacrum sint curanda.

PRimo seruanda est decencia interior & exterior. Interior quidem primo, vt anima eiusque vires liberae sint ab omni lae: quam ad rem valet iustitialis aquæ aspersio, contritio, &c. Deinde vt eadem vires omnes ab alia quamque cura seuoctatæ, in hac vna occupentur, hoc vnum agant. Exterior vero primo, vt totum corpus decenter habeatur, strepitus fiat quam minimus. Secundo, dum quis accedit ad sacrum Missæ existimet se ire ad funestum Caluarie spectaculū, vna cum B. Virgine, & S. Ioanne Evangelista ac sanctis mulieribus: quarum in se affectus studeat excorare. Item accedat eo consilio vt Christum offerat pro peccatis à se admissis, ac pro beneficiis in se diuinitus collatis, spiritalique communiõne coniungat se Christo. Item que cognita sua indignitate atque imbecillitate, precetur à Deo conferri sibi gratiam ad digne versandum in negotio tantæ dignitatis ac maiestatis.

Tertio aduertendum est, in Missæ celebratione distinguiposse septem partes in quibus singulis, quædam præcipue seruanda sunt.

Prima pars est, Ab initio vsque ad oblationem: in qua tum antiquorum Patrum desideria decet recordari, & ipsum Dominum paulo post venturum expectare: tum excitare animum ad letitiam; quod latentem, vere tamen presentem, Dei Filium ac nostrum Saluatorem spectaturi sumus: tum demum attente audire quæ recitantur, fructum aliquem ex eis excerpando, ac Spiritu sancto aditum patefaciendo, si dignetur per vocem Sacerdotis ad nos accedere.

Secunda pars est, hinc vsque ad consecrationem exclusivè: quo tempore preces copunctæ Christi Domini meritis & cruciatibus, sunt simul cum sacerdote Deo fundenda, ac quasi libelli supplices pro nostris & proximorum variis necessitatibus offerenda. Reuocanda est etiam in memoriam passio Christi (iuxta illud 1. Corinth. 11. Quotiescumque manducabitis panem hunc & calicem bibetis mortem Domini annuntiabitis donec veniat) eum intuendo tanquam presentem cruci affixum, atque singulis rebus quæ in eo se offerunt singula postulata accommodando hac ratione: vt in suo sanctissimo sanguine, propria anima offeratur abluenda, & ornanda iis virtutibus quibus ei placere valeat. Secundo, in intuitione capitis ipsius compuncti spinis: Principes ac cæteri rerum tum humanarum tum diuinarum moderatores ei commendentur, vt pro dolore quem spinarum aculei infixerunt, ipse liberet eos ab auaritia, & ambitionis aculeis, eosdemque confirmet ad constantem ferendam curam acerbiterem, quam administratione sedula offert. Tertio, in intuitione dexteræ manus commendentur consanguinei, affines, amici, bene meriti, vt suis donis cumulet ipsos ac compenset ea ratione, quam nouerit optimam. Quarto, in consideratione manus sinistræ commendentur ii qui nos odio, & quacumque ratione insectantur, vt eis bona rependere dignetur. Quinto, in consideratione dextri pedis, iusti commendentur ei, vt constantiam illis ac perseverantiam impertiat. Sexto, in intuitione sinistri pedis, oretur pro iis qui iacent in peccato lethali: vt eos ad dextram velit trāsferre. Septimo, in inspectione lateris aperti commendentur sancta ecclesia vt Spiritum suum sanctum ac sanctitatem ei largiatur. Octauo, in consideratione crucis commendentur viri Religiosi, vt in perfecta sui victoria, ipsum sequi duces valeant. Nono, in consideratione blasphemiarum & irrisionum quibus appetitus est in cruce pendens: oretur pro hæreticis & Ethnicis, vt ad veritatem conuersi, desinant ipsum blasphemare. Decimo, in consideratione sitis, quam perpeffus est pendens item in cruce, commendentur ii qui nostras preces expetunt, vt ne voto fraudentur: quicumque item calamitate aliqua premuntur, vt omnibus præsto sit suo auxilio.

Tertia pars est consecratio: In qua primum exercenda est fides adorando presentem Dominum. Deinde cum

attollitur sacra hostia renouata olim subleuatur crucis memoria, offerre debemus Christum ad gratiarum actionem, & ad peccatorum deprecationem; simulque nos ipsos in holocaustum perfectum, quod Deus suo caelesti igne penitus absumere dignetur.

Quarta pars est, memoria defunctorum: quo tempore debemus mente descendere ad inferna loca, ac illos qui in purgatorio detinentur commendare Deo, hoc etiam sanctissimo sacrificio pro eis oblatum.

Quinta, hinc usque ad Sacerdotis communionem in qua occupandus est animus in consideratione diuinæ maiestatis Christi, adoratione & veneratione, cum summa demissione animi, reputando quanta Angelorum multitudo nobiscum sit penitus indignissimis: simulque voluntatem excitando ad amorem erga eum qui praesens nobiscum adest, ac familiariter versari dignatur.

Sexta, sacram communionem complectitur, in qua decet adientem Missam, incitari cupiditate iungendi se Christo, animumque comparare perinde ac si re ipsa particeps esset diuinorum mysteriorum: tandemque vna cum Sacerdote Dominum suum excipere animo & voluntate.

Septima pars est, hinc ad finem usque; in qua simul cum Sacerdote agendæ sunt gratiæ Deo: & infinita Christi merita, pro innumerabilibus beneficiis quibus quotidie cumulamur, offerenda. Tandem post Missæ sacrum petenda est à Deo venia pro negligentia à nobis in eo audiendo admissa, simulque agendæ ei gratiæ, quod tanto mysterio nos interesse voluerit: ac demum orandus est, vt sua dona tueri & conseruare ipse velit in nobis, & fructum si quem percepimus ex re diuina, perpetuum velit esse.

APPENDIX.

De dignitate sacrificij Missæ & spirituali significatione eorum quæ exterius in illius celebratione vsurpantur: tanquam motiuis ad curanda prædicta.

Quoniam plurimum homines errant in vsu & tractatione rerum diuinarum, eo quod illas quauis opinione quadam consueua & populari putent esse magnum quiddam: id tamen nec sentiunt plene nec certo ac viuo quodam iudicio sibi persuadent: ideo necesse est Missæ dignitatem (quantum licet libra mortali pondus inmensum) expendere: simulque, quia valet ad excitandam pietatem, quid Missæ apparatus, & quæ in ea seruantur ceremoniæ significant, declarare.

Prior pars, de dignitate Missæ.

Diuinissimi huius sacrificij dignitas, vt aliqua ex parte intelligatur: primo inuestigandum est quam præstant, & præstiosa fuerit illa olim Christi Domini oblatio, cum in cruce se ac sua omnia pro humano genere obtulit æterno Patri. Illius enim oblationis memoria & representatio vera, Missa ipsa est. Deinde finis considerandus est. Tertio, quanti ea fiat à sancta Ecclesia, ac quarto, quæ bona nobis adferat, tradendum est paucis, sectando vestigia cuiusdam nostri Patris in tractatione spiritualium commendati.

Dignitas ex oblatione.

Primo ergo coarctentur omnia quæcumque Christus Dominus, verus Deus & homo, ex eo puncto quo conceptus est, usque ad illud quo spiritum emisit in cruce, siue interiora illa fuerint, siue exteriora, simulque aggregentur merita quæ ex talibus gestis oriebantur: atque noceat: primo quidem numerus, seu quod fuerint ea quæ tribus & triginta annis ipse gessit, qui nullo vnquam momento temporis vacauit ab actione placita Deo, iuxta illud Ioan. 8. Ego quæ placita sunt ei facio semper. Deinde vero qualitas æstimeretur, puta ipsa rerum natura, ipsa virtutum præstantia, etiam dignitate persone diuinæ non considerata. Etenim omnia sunt præclarissima quædam & maxime heroica facinora.

Valerij Par. III. Tom. 2.

Vltimus considerentur præ cæteris quinque capita ex quibus pendet rerum gestarum dignitas. Primum est, personæ excellentia: interest enim quid à quo fiat. At quia vera excellentia ex diuina gratia existit, expendendum est quanta sit illius cui sine vilo modo & mensura tantum gratiæ impertitum fuit, vt ex eius affluentia, tanta in genus humanum copia redundauerit. Secundum est, personæ conditio & status, libera sit, necne; pro arbitrio quid, & vt libet aggrediatur, an ex alterius voluntate. An sit vi extorta sequutus, an liberum obsequium. Christus vero testabatur se singula facere vt Patri obtemperaret. In quo voluntario obsequio quis alacritatem, integritatem, constantiam satis cogitare possit præter ipsum Christum, qui illud esse cibum suum prædicabat, & calicem sibi à Patre datum. Tertium est, animus: nunt scilicet quis commodo suo ducatur: an vt alius opem ferat, siuise an alienis: an charitate, an alia quapiam re moueatur. Quæcunque autem Christus faciebat, ex maxima charitate erga nos alienos, & inimicos faciebat. Quartum est finis: nam quæ ad finem referuntur: eo sunt præstantiora, quo finis ipse fuerit præstantior; diuina autem gloria, nobilior finis est non potest. Hæc vna semper ante oculos Christo Domino versabatur, nihil agebat aliud, quam vt Patri restitueret occupatum per iniuriam, ab inimico suo hominum principatum. Quam putas gratiam iniret à patre mortali filius, qui tyranno cincto, illum expulsam ac profugum in regio solio reponeret. Quintum est, modus actionis: an remisse & negligenter, an cum cura & contentione viduum quidpiam fiat. Saluator vero noster, cum plurimum posset, qua maxima potuit contentione cunctique animi & corporis viribus, res innumerabiles & præclarissimas effecit.

Ad extremum ponderetur torac tantorum obsequiorum fructus & merita, nobis à Christo Domino fuisse donata. Atque ob oculos versetur nobis Saluator ipse pendens in cruce, ac illa omnia, seque totum Patri optimo offerens, ac præmia quæ sibi debentur, cum ipse illis non indigeat, in nos conferti postulans hoc fere modo. En quidquid sum, quidquid gessi, sicut suæ diuinæ benignitatis partus est, ita suæ gloriæ volo dedicatū esse, offero; ac dedico. Si gratiam vllam putas referendam; ego beneficio tuo satis abui. Sed sunt mihi egentes ac mendici fratres, in eos si qua mihi debentur præmia, precor vt conferas: illis omnia mea dono, illos meo loco constituo, tibi que commendo. Huius autem oblationis Missa est viua quædam ac vera representatio. Non enim inducuntur hiocæta, in fabulis, personæ: sed ipsemet qui olim actor fuit, adest: eandemque instaurat oblationem. Quamquam sunt quædam inter vtramque discrimina: primum in tempore: illa semel facta, hæc quotidie, & singulis pene sit momenti. Secundum in loco: illa Ierosolymis, hæc vbique terrarum & gentium, & eodem tempore diuersis in locis. Tertium in modo: olim enim oblatum est Christus patiens ac cruentus; nunc offerri impatibilis sine vlla sanguinis effusione; & olim palam, nunc sub venerandis speciebus panis & vini. Itaque oblatio quidem est omnino eadem, fiuntque nunc omnia quæ gesta olim sunt in Caluarie monte, at tamen differentia sunt ea quas commemoramus.

Dignitas Missæ ex fine.

Secundo, principaliter considerandus est Missæ finis, quo continentur causæ, cur Dominus noster voluerit eam oblationem tam sæpe renouari; quæ sunt trium generum: nam alia Deum, alia Christum, alia nos respiciunt.

Primum genus igitur pertinens ad Deum, est vt sanctissima Trinitas tanto maiore gloria ac delectatione quasi afficiatur. Delectatione quidem, quia dubium non est, quin Deus optime perfectas habens egregias Christi virtutes, quas tum in reliqua vita, tum præcipue in supremo illo actu, inter cruciatus ostendit, longe maiorem ex iis, vt nos loquimur, iucunditatem: quam ex Iudeorum sceleratorumque omnium impietate, molestiam hauserit. Quare sicut Principes repeti volunt historias, quas

P

seruit

feruit cum voluptate spectarunt; ita Deo placet iucundissimum illud Domini nostri sacrificium sæpe repræsentari. Gloria vero, quia hoc maxime modo Saluator noster significauit se omnia referre accepta Deo, sicut fiebant olim sacrificia, ut iis homines bonorum omnium auctorem Deum esse, grati testarentur.

Secundum genus pertinet ad Christum: ut renouet honestissimos triumphos, quos ex hostibus retulit. In tabulis alij, vel in parietibus suos appingunt, ut qui triumphare semper non possunt, frequenter reportari honoris recordatione præsentis delectentur. At Christus, qui poruit quæcumque voluit, & cui honor æternus ideo debetur quod retulerit eam victoriam, cuius fructus est æternus, viam quoque excogitauit, qua perpetuum ageret triumphum.

Tertium genus pertinet ad nos: ac primo, ad impetrandam nobis veniam peccatorum. Secundo ut dona tum diuina: tum, si ita expedit, humana impetremus. Tertio, ut gratias de beneficiis quam aptissimas agere Deo possimus, nam e iusmodi olim fuit sacrificiorum causa. Quarto ut certas peccatorum pœnas, quæ in hac vita, vel postea in purgatorio dandæ essent, deleamus.

Dignitas Missæ ex iis quæ sunt ab Ecclesia.

31. **T**ertio, principaliter considerandum est quanti hoc sacrificium fiat à sancta Ecclesia, quæ Christi sponsa est, & æqua æstimatrix. Id autem apparet ex diligentia quæ vitur in illo pro dignitate quantum potest tractando. Quæ diligentia inuoluit primo, ex ministrorum eiusdem sacrificij delectu, quos Ecclesia ipsa vult. 1. genere, natos ex legitimo coniugio. 2. ætate, iam satis maturos. 3. corpore non debiles nec deformes. 4. fortunis, ut certum habeant victum, vel paupertatem voluntariam sequantur. 5. fama & opinione probatos. 6. moribus castos, propterea obstringit illos castitatis voto solemniter. 7. pietate erga Deum ardentem, atque assiduum. Quos & vult multum temporis in diuinis laudibus quotidie insumere. 8. non statim eos constituit in sacerdotio; sed lente promouet per multos gradus, in quibus singulis pulcherrimis ipsos consecrat ritibus.

Secundo apparet ex locis quæ ad hoc sacrificium Ecclesia ipsa comparat. Quo spectat magnificentia ornatuque templorum, eorundem consecratio, ac altaria instructa pulcherrimis marmoribus, auro argentoque; ac vestibus ornata pretiosis. Tertio, apparet ex pretio, pulchritudine, elegantia & religione sacrorum vasorum, ac panniculorum quibus eadem Ecclesia vitur in ipso sacrificio. Quarto, ex quibusdam aliis rebus extrinsecis, ut ex musica tum sonorum, tum vocum; ex odoribus thuris suffitu, multitudine luminum. Quinto, ex commemoratione Sanctorum, tanquam, egregiorum Ducum, Imperatorem in triumpho comitantium.

Sexto, ex ritibus quos in toto Missæ sacro vult varios adhibere: & ex ea reuerentia, qua antequam Sacerdos ad altare ascendat vult ipsum vna cum populo publice de peccatis confiteri: & dum id ipsum sacrum peragit, toties altare osculari, genua flectere, manus in varias figuras formare. Ac demum ex ipsa tota sacrificij serie, in qua vult compendio pulcherrime vita & mors Christi ante oculos ponitur.

Dignitas Missæ ex hânis quæ nobis adfert.

32. **Q**uarto, principaliter consideranda sunt bona quæ nobis ex hoc sacro sancto mysterio proueniunt omnium generum non honesta solum atque vilia, sed etiam iucunda. Primo, honor magnus est à Christo triumphante, quosdam veluti honorarios spectatores adhiberi, vel tanquam intimos familiares in conuiuium admitti, cum quibus sua communicet arcana. Secundo, vtilitas magna est, quæ accipitur. Tum ex precibus, quæ cum in Missa pro iis præcipue qui adsunt fundantur, sunt iisdem maxime salutares: tum ex opportunitate, singularia aliqua dona impetrandi in ea celebritate, in qua Christo triumphanti obuiam occurrimus, eumque honorifice quantum possumus excipimus ac prosequimur. Cuius-

modi tempus & occurus apud mortales, ad impetrandam quælibet beneficia opportunissima censentur. Tum ex eo, quod eluantur noxæ veniales. Tum ex eo, quod præparentur ad contritionem illi qui mortiferis obstringuntur. Tum ex eo quod remittatur aliquid etiam illius pœnæ quæ debebatur peccatis. Adde quod in Missa audiamus varia sacre pagine documenta, quibus modum vitæ recte instituendæ & emendandæ edocemur. Tertio, iucunditas & delectatio multiplex accipitur, nonnunciam etiam corporalis. Nam multa sunt, quæ oculos pie delectant in apparatu atque ornatu sacre aræ & Sacerdotis. Deinde aures præter musicam, oblectant, quæ ex sacris libris recitantur. Tertio odoratus spiritualis maxime afficitur ex odore suauissimo sacrificij qui vsque ad diuinas nares (si ita loqui liceat) ascendit. Quarto, singulari ac proprio quodam modo spiritualis gustatus oblectatur in conuiuio pinguium, vbi cælestis ille agnus apponitur sumendus. Quinto, iucundissime tactus spiritualis afficitur in animæ cusi suo Domino suauissima coniunctione, castissimoque cælestis sponsi osculo ac complexu.

Appendix pars posterior, in qua explicatur quid instrumenta Missæ, vestes Sacerdotis, ipsiusque Missæ partes, & ceremonie significent.

Primo, Altare ad Missam tanquam verum sacrificium, necessarium est, & crucem repræsentat in qua immolatus est Christus. Secundo, vestes sacre Sacerdotis & altaris, adhibentur in Missa, vbi publica & solemnitate, ad Christi cruciatum significandos. Tertio, crux in altari est: quia in actione solemniter vexillum regis proponitur, tum enim vni memoriam reuocet cruciatum Christi. Quarto, adsunt candelæ accensæ, tum religionis causa, tum quia lumen significat, quod cælestis magister per supplicia quæ passus est, exiit nos de potestate tenebrarum, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Quinto, adhibetur liber, quia in tanta re, ita debet abesse temeritas, ut etiam quæuis pericula vitentur.

De habitu & vestibus Sacerdotis.

Sacerdos operans sacris, Christi personam repræsentat. Ac i. tonsura significat spineam coronam, 2. amictus, velamen illud quod Christi oculis obtentum est, 3. linea tunica, vestem albam qua indutus est ab Herode, 4. cingulum, funes quibus medius constrictus est in horto, 5. manipulus, vincula quibus sacre manus tanquam nefarij hominis abstrictæ sunt, 6. stola, funes qui vt rutius deduceretur collo ipsius diuino inserti sunt, 7. casula, vestem purpuream, 8. crux in pectore ac humeris, eam crucem quam Christus gessit, & quam semper expetiuit, semperque ante oculos habuit, 9. calix, acerbû cruciatuum calicem quem nostri causa exhaussit, 10. sacri panni qui explicantur in altari, sindonem & linteamina quibus obuolutum est sacrum corpus ipsius. Cum ergo ad altare vides accedere Sacerdotem, agnosce in eo Christum, qui nostris peccatis onustus, nostra carne vestitus, accessit ad crucem, in eaque cuncta illa deposuit ac deleuit.

De ceremoniis, & partibus Missæ.

Primo, introitus significat vota & preces sanctorum Patrum. 2. Kyrie eleison, id est Domine miserere, miseriam generis humani ante Christi aduentum: & quantopere omnia quodammodo expeterent & implorarent misericordiam. 3. Gloria in excelsis, ortum Christi, & Angelorum lætantium cantus. 4. salutatio populi, cum Dominus vobiscum: tum nos admonet debita attentione, tum significat varias Christi manifestationes, postquam natus est: vt pastoribus, regibus, Simeoni, Annæ, & quæ post resurrectionem contigerunt. 5. oratio quæ subsequitur, aliaque multa quæ in toto Missæ sacrificio recitantur, significant frequentes à Christo pro hominibus suas preces æterno Patri, præsertim 30. illis annis quos omnes

ante Baptismum in hac vna re traduxit. 6. lectio epistolæ indicat doctrinam Apostolorum, antiquæ legis, Prophetarum & Ioan. Baptista. 7. graduale, priuatam Christi doctrinam qua discipulos Petrum, Andream, Philip-pum, Nathanaelem instruxit 8. Alleluja, id est, laudate Deum: lætitia de Christi ad nos aduentu & eius reditu ab inferis. 9. transfertur liber à dextra parte ad sinistram: quia sicut Iacob commutauit manus super filios Ioseph, ita dextra Dei, quæ olim super Hebræos porrigebatur, propter eorum mala merita, translata est ad Gentiles. Et quia Christus venit, peccatores qui erant à sinistris, vocaturus ad dextram. 10. Euangelij recitatio refert publicæ Saluatoris doctrinam, ad cuius titulum respõdetur, Gloria tibi Domine; quia per eam doctrinam cognitus est Christus. 11. initio Euangelij cruce signatur frons, os, & pectus, vt non pudeat Dominum sectari: sed vt omnes legē & doctrinam ipsius palam & in fronte circumferant, neque solum contineant pectore reconditam, sed etiam ore confiteantur; neque solum in ore consistat; sed & in corde. Itantes Euangelium audimus, vt paratos nos ostendamus, & monitis parere diuinis, & pro fide quæuis supplicia persequi. 13. Recitatio Euangelio Sacerdos lecta in libro verba osculatur in signum deuotionis: cum qua excipi debet mente, & excerptum conseruari semen diuini verbi. 14. Respondetur ad finem Euangelij, Laus tibi Christe; quia hic suæ ore, diuina recitata nos docuit. 15. Symbolum Apostolorum significat diffusam per mundum Christi doctrinam, & conuersionem Gentium ad veram religionem. 16. Tacita & secreta preces significant tum illud tempus quo Christus lauit, tum & occulta consilia Iudæorum de eius nece. 17. Oblatio hostiæ & calicis vna cum iis precationibus quæ tunc adhibentur, ostendunt Christi voluntatem, qua se alacriter ad iudicium patri pro humani generis salute offerebat; præsertim autem preces in horto fufas, cum dixit: non mea voluntas, &c. 18. Ablutio manuum, Christi innocentiam: quam vt testaretur Pilatus, manus lauit. 19. Præfatio, ingressum Domini triumphantis in urbem Ierosolymam, simulque laudes quibus ab Angelis perpetuo celebratur in celo, cum quibus nos in terra voces sociamus. 20. Canonis tacita lectio, Christi Domini inter cruciatus & contumelias silentium, qui velut agnus coram tondeute se, obmutuit. 21. Sacerdos cum primum orans dicit Memento, &c. reuocat nobis in mentem Christi præces in horto, mœstilitiam illam, & sudorem cruentum, quo resperus est, cum sibi nostra peccata ante oculos posuit. 22. Cum Sacerdos hostiam manibus accipit, ac deinde calicem, & super ea bene precatur, signumque crucis format, & oculos tollit in celum; augustissimi & altissimi mysterij maiestatem ostendit, transubstantionis scilicet, panis ac vini in Christi corpus & sanguinem: quæ primū facta est in suprema cœna: cum gratias Christus leuatis in celum oculis agens, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum instituit. 23. Eleuatio Christi corporis & sanguinis, cypreus erectionem representat, & effusum Domini sanguinem ad ablendas animarum nostrarum labes. 24. Tempus quod hinc vsque ad hostiæ fractionem intercedit, & illæ cruces & ceremoniæ, significant tempus quo Dominus fuit in cruce. 25. Cum dicitur iterum memento, & sit memoria defunctorum, significatur Christum memorem fuisse Patrum, vt eos liberaret. 26. Peccatoris tunc cum iis verbis, nobis quoque peccatoribus significat boni latronis conuersionem; centurionis, aliorumque timorem, qui reuertebantur percipientes pectora, sua & restabantur: Vere filius Dei erat iste.

Oratio Dominica, præces Christi in cruce, & septem quæ eo tempore dixit verba significat. 28. hostiæ fractio mortem Domini, & animæ à corpore seu iunctionem. 29. Mixtio hostiæ cum sanguine, lateris vultus: ex quo sanguis & qua profluens corpus totum resperit. 30. Communicatio Sacerdotis, Christi sepulturam, & intimam coniunctionem Domini cum Sancta Ecclesia, quam sibi suis cruciatus peperit. Ea que præcedunt, vt Domine non sum dignus, &c. ostendunt quanta cum præparatione tantum sacramentum sit suscipiendum. 31. Cantus possit

communiohem & reliquæ partes, significant lætitiã post Christi reditum ex inferis, & gratias pro beneficio Deo agendas. 32. Dimissio populi per formulam illam *Te Missa est*, ascensum Domini in celum, quem populo nunciat Sacerdos, vt Angeli olim Apostolis. 33. Benedictio, Spiritus sancti aduentum & supremum iudicii diem. 34. Euangelium sancti Ioannis promulgationem diuinæ legis die Pentecostes. In hoc enim Euangelio mysteria sanctæ Trinitatis, & in carnationis continentur quæ sunt præcipua & propria religionis Christianæ. Arque hæc paucis artigisse sufficiat, pro quotidiana praxi.

CAP. III.

De obligatione abstinendi in die festo ab operibus seruilibus, nonnullisque aliis.

SUMMARIUM.

35. *Quæ opera seruilia prohibita sint ab Ecclesia in die festo.*
36. *Quæ non sunt de se seruilia, non sunt censenda fieri talia ex eo, quod principaliter exercentur ob lucrum.*
37. *Pulsare instrumenta musica, dare consilium, & studere non sunt die festo prohibita.*
38. *Iter facere in die festo, quo modo sit, aut non sit, licitum.*
39. *Scribere in die festo etiam lucri gratia, non esse prohibitum.*
40. *Explicatio dubij de actu transcribendi.*
41. *Explicatio alterius dubij de actu pingendi.*
42. *Actus non seruales in die festo prohibiti.*
43. *De mercatu, quid eo nomine intelligi possit.*
44. *De placito, quid sit & quatenus prohibitum sit, vel non sit in die festo.*
45. *Explicatio dubiorum de nonnullis actibus forensibus, an sint prohibiti.*
46. *De iudicio ad pœnam, prohibito in die festo.*
47. *De iuramento similiter prohibito.*
48. *De prima causa excusante opera in die festo prohibita, quæ est cultus diuini.*
49. *De secunda, quæ est pietas.*
50. *De tertia causa, quæ est necessitas.*
51. *De quarta causa, quæ est occurus lucri transitorij.*
52. *De quinta causa, quæ est consuetudo.*
53. *De sexta causa, quæ est materię paruitas.*
54. *De fine excusante.*

CLESIA præcepto audiendi Missam coniunxit nonnullorum prohibitionem, eamque pariter sub mortali ex Caiet. in verbo Festos dies, cap. 1. Ratio est, quia datur de actu religionis virtutis præstantissimæ & in finem præstantissimum, diuinum inquam cultum. Vnde illius violatores interdum à Prælati coercentur comminatione excommunicationis: non sine ratione, præsertim cum in veteri Testamento violatio Sabbathi tanta seueritate puniretur, vt patet per illud Numerorum 15. versus finem, quod inuentus ligna colligere in die Sabbathi, iussu Dei lapidatus sit.

PARS PRIOR CAPITIS.

In qua traditur quam sint opera prohibita fieri in die festo.

Non solum igitur opera omnia seruilia, sed etiam nonnulla alia prohibita sunt in die festo. Ac quoad seruilia notandum est, hoc præcepto prohibita censeri solum ea quæ talia sunt proprie; non vero ea quæ talia sunt metaphoricè, vt peccata quibus seruitur dæmoni. Ita notant Caiet. in memorato cap. 1. & 2. quasi. 122. artic. 4. columna 2. Sotus 2. De iust. & iure quasi. 4. artic. 4. circa 3. argumentum, & Couarr. 4. variarum resolut. cap. 19. versus finem. Iam proprie seruilia dicuntur illa, quibus serui distinguuntur à liberis, seu ad quæ serui deputati habentur iuxta Caiet. locis citatis: aut in quibus vnus homo

seruit alteri, iuxta D. Thomam in illo articulo 4. ad 3. & Sorum loco cit. seu quæ proprie seruis conueniunt iuxta Nauarr. in Enchir. cap. 13. numero 3. Adeo illa proprie dicantur seruilia, quæ de se talia sunt, & etiam per liberos non nunquam exercentur, seruorum tamen sunt propria.

Ad quod intelligendum plenius, habenda est in memoria distinctio illa, quæ notat Caiet. & Sotus locis citatis præter alios quos Azor refert in 2. parte sue summa lib. 1. cap. 28. quest. 1. quod inter opera exteriora seu corporalia, quædam sunt seruilia ex suo genere, quæ scilicet seruorum sunt propria, vt fodere, arare, suere & cætera, ad quorum exercitium serui haberi solent deputati, mechanicaeque dicuntur, eo quod artes mechanicae. (quæ à liberalibus distinguuntur) in eis dirigere debeant operantem. Videri potest Suarez tomo 1. de religione lib. 2. cap. 20. Quædam vero genere suo sunt libera, cuiusmodi censentur illa in quibus artes liberales dirigere debent operantem, vt numerare, canticare, docere, scribere, consilium dare. Quædam denique sunt opera communia: vt pote quæ tam à liberis, quam à seruis communiter exercentur, vt iter conficere; pila ludere, tripudiare: ex quibus sola prima opera sunt hoc præcepto verita, adeo reliqua (nisi obster mala circumstantia) sunt licita in die festo: exceptis nonnullis postea explicandis: quæ licet seruilia non sint, prohibita sunt tamen.

36. Sed vero in questione versatur, An ea quæ non sunt suo genere seruilia, reddantur talia, per hoc, quod fiant principaliter pecunie seu mercedis, stipendiue causa. De qua in vtramque partem plures authores Azor loco cit. & Suar. in præced. cap. 19. referunt. Negantis autem, quam illi & recentiores communiter sequuntur, fundamentum est: quod in die festo ob lucrum operari, non inueniatur aliter prohibitum in Ecclesia, quam prohibitione operis seruilis, paucis exceptis de quibus postea. At opus eo solo nomine quod fiat lucri gratia non est censendum seruire, ergo nec prohibitum hoc præcepto. Minor ex eo confirmatur, quod nemo dixerit extra diem festum docere Theologiam, aut concionem habere ad populum, aut consilium dare, aut alia id genus munia exercere, propterea seruilia esse quod accipiantur stipendium illa exercentibus assignatum. Intentio igitur & spes lucri non facit vt opus, quod alias seruire non est ex suo genere, censeatur seruire, & prohibitum hoc præcepto. Quare opus quodcumque quod licite fieri potest in die festo sine quaestu, potest etiam fieri ob lucrum. Adeoque si iusta aliqua de causa aliquod opus seruire alicubi permittatur exercendum aliquo die festo, non magis violabit hoc præceptum qui ob lucrum exercebit, quam qui gratis. Ex qua vniuersali doctrina, quam Suarez pluribus locis citato persequitur: multa in particulari inferre licet.

37. Primum est: esse quidem illicitum in die festo arare, fodere, suere, & cætera huiusmodi facere, quæ sunt ex suo genere seruilia; sed tunc quemadmodum in Enchir. cap. 13. numero 14. expressit Nauarrus: licitum esse pulsare organa & alia musica instrumenta, aliaque facere (nisi conditio aliqua vitiosa obster) quæ non sunt opera seruilia; nec continentur numero eorum operum non seruiliū, quæ specialiter prohibentur, inferius tractanda: proceditque istud non solum cum ipsum fieret: ob recreationem animi, sed etiam cum principaliter ob lucrum, quandoquidem vt prædictum est, non efficitur inde seruire. Vbi aduerte obiter canere voce; aut instrumentis non censeatur seruire, quia ordinatur de se ad animi leuamen, & oblectationem: nec item tripudiare, quod illi coniungitur: quia est quædam corporis cooperatio ad exultationem, & gaudium animi: quo fit vt neutrum censeatur hoc præcepto prohibitum; sique malum sit contrahere aliunde malitiam, quam ex illius transgressione. Videri potest Suarez in eodem lib. 2. cap. 27. num. 4. & sequenti.

Secundum est: quod possit quis in die festo dare consilia, vt faciunt Aduocati: cum id quoque nec seruire sit, nec alias prohibitum ex Caiet. in verbo, festos dies, cap. 1. & Soto in memorato artic. 4. versus finem. Nec obstat ex antedi-

ctis, quod id fiat ob pecuniam, quod etiam notant Sorus ibidem, ac Nauar. in præced. num. 12.

Tertium est: quod possit quis studere in die festo, ac docere quamcumque scientiam non veritam: etiam si id faciat ob lucrum, prout ex Panormit. habet Azor in præced. cap. 27. quest. 3.

Quartum est: licere (intellige, dummodo Missa audiatur) iter facere in die festo. Quamquam non desunt qui malint iter referendum potius ad receptam consuetudinem: tanquam iter facere sit opus seruire, ideo que illicitum alioqui in die festo. Cuius contrarium ex professo Suarez tenens in eod. cap. 27. initio, concedit nihilominus id locum habere, cum iter confici nequit sine magno labore & opera in parendis iis quæ ad illud sunt necessaria: vt cum imponenda sunt iumentis, & curribus seu pluribus onera quæ deferantur: quod etiam Azor attingit in seq. quest. 8. Qualiter autem excusari possint agatones iter facientes cum iumentis, aut curribus onatis, docebitur in seq. parte huius capituli.

Quintum est, licere in die festo aucupio, venationi, aut piscationi insistere. Talia enim opera communia sunt seruis & liberis vt satis patet si fiant solum causa recreationis. Non obstat vero quod lucri causa fiant concedit Nauarrus in præcedenti numero 11. & patet ex eo quod ante habitum est id non reddere illicitum, in die festo opus, quod alias non est in eo prohibitum. Attamen ille peccabit mortaliter, ex eodem Nauar. ibid. qui ea de causa omiserit audire Missam. Adde nec istiusmodi excusationi locum est, quando ad talia opera adiuncta sunt alia laboriosa, quæ censentur de numero seruiliū esse, sicut ad piscationem quamdam adiuncta sunt hæc, retia parare, reficere, lauare. Id quod notat Azor ibidem quest. 7. argumento sumpto ex cap. Licet, De seruis, vbi causa necessitatis aut utilitatis, permittitur quædam talis piscatio: qua permissione nihil opus esset, si illa in die festo liceret. Accedit, quod tam piscari quam venari, eo nomine censeantur opera esse genere suo seruilia, quod nobis communia sint cum bellis, ne cad animi perfectionem attingant. Quædere videri potest Suarez in eodem lib. 2. cap. 28. vbi etiam docet esse idem iudicium de actu bellandi quoad executionem: non autem quoad ordinationem necessarium ad illam: quæ ordinatio est opus mentis potius, quam corporis, & dominorum potius quam seruorum propria.

Sextum est, quod liceat scribere in die festo, cum id nec sit ex suo genere seruire, nec de numeris aliorum operum prohibitorum: quod posterius patebit ex iis quæ dicentur postea de iisdem prohibitis. Prius vero probatur, quia licet concedatur, quod scribere non sit opus de se liberum: sed solum sit commune, quemadmodum docent Caiet. 2. 2. quest. 122. art. 4. col. 6. in medio, & Sorus in citato art. 4. sub finem explanationis tertie cause: tamen, vt bene idem Caiet. ait opus, opus scribendi sic dignum est homine libero, vt huic vitio detur, si illud per se exercere nullo modo queat. Nec certe quisquam est qui iudicet seruire esse illud vsurpare ad docendum, vel ad apertendam alteri mentem suam prout fit per literas, vel ad dandum consilium absentis. Adde quod exercitium illius non instituitur ad perficiendam materiam aliquam, sicut exercitia operum mechanicorum, quibus materia externa tractatur vt ipsa secundum artis præscriptum formetur. Non obstat autem quod quis scribat ob lucrum, expressit Nauarr. in eodem cap. 13. num. 12. eo fundamento innixus, quod nullum opus sua natura & conditione liberale, transeat in seruire eo solo nomine quod lucri gratia fiat. Videri potest Suarez in supra memorato lib. 2. cap. 24.

Dubium autem est, quod idem Suarez tractat in sequenti cap. 25. vt & Azor in citato cap. 27. qu. 2. de actu transcribendi vtrum tanquam opus seruire, prohibitus sit in die festo. Cuius partem affirmantem tenent quidem Caiet. in memorata col. 6. & Nauar. in eod. cap. 13. num. 14. sed pronegante quam sequuntur Azor & Suarez: atque vt hic habet n. 2. recentiores Theologi frequentius: facit quod transcribere non sit aliud quam scribere: vnde si hoc fit de se

licitum

licitum in die festo, erit & illud: præsertim si non omit-
tantur quæ tunc faciendæ sunt: nempe si audiatur Missa,
nec concio & vespertinæ preces, de consuetudine loci au-
dienda, negligantur. Et certe durum esset damnare pecca-
ti mortalis scholasticos qui lectionem quam in classe non
exceperunt: aut etiã alterius quam suã præceptois dictata
sibi commoda transcribunt in die festo. Nec ratio est, quin
si licite pro se id possunt, pro alijs similiter possint. Id quod
Azor fateretur simpliciter quoad scholasticos quim die festo
transcribunt etiam mercede stipendiove accepto ad
subueniendum suæ necessitati. Quoad illos vero qui ex of-
ficio exercent transcribendi munus, tanquam opus artis
quam faciunt, victus quaerendi ac lucrãdi causa (copistas
vulgo vocant) non ita fateretur: sed tantum vult per virgen-
tem personarum aut negotiorum necessitatẽ, facile a pec-
cato excusari. Id probans ex eo quod Romæ talibus, *copistas*
inquam, exercitium officij sui permittatur impune. Cur autem
tales nõ videantur simpliciter excusandi, & respectu
eorum videatur inclinandum in Caiet. sententiam: ratio
esse potest, quod lucro sic inhient, vt sectando ipsum affe-
ctu quodam mechanico, non minus vacent prædicto ex-
ercitio diebus festis, quam profectis: sicque opus liberale
exerceant tanquam feruile, in quo potest perinde pecca-
tum esse, ac in eo quod quis vxorem propriam cognoscãt
tanquam alienam.

41. Alterum adhuc superest dubium de exercitio pingendi,
quod Azor in seq. qu. 6. bene explicat distinctione. In-
quiens cum negari non possit artem pingendi mecha-
nicam esse, nec item negari posse, eam luci præsertim gratia
exercentem, pingendo facere opus feruile (quod pluribus
tractat Suarez in eodem lib. 2. c. 26.) pingentem vero tan-
tum gratia reficiendi animum aut addiscendi, non cense-
ri opus feruile exercere, propterea quod in eo spectat spi-
ritalem animi perfectionem: nempe recreationem hone-
stam aut instructionem & peritiam, quæ de se est quid li-
berale. Quo nomine, aliqui alijs authoribus citatis, excu-
sata peccato iuuenes, qui cupidi discendæ artis pingendi,
diebus festis pulchre pietas alicubi imagines Sanctorum
aut Principum, intentis oculis & animis intuitu imitantur
pingendo. Adverte tamen quod in fine citati cap. indicat
Suarez, hoc esse verum, cum sit solummodo ad memoriã
iuuandam, vt talis imaginis idolum postea possit mente
perfecte formari, quia id ad disciplinam liberalem accedit:
non esse autem si fiat ad eam transsumendas pingẽdo, quia
non minus feruile est, *inquit ille*, pingere ad imitationem
sensibilis exemplaris positi ob oculos, quam ex imagine
interna propriæ mentis.

Excusatur quoque (citatis Caietano & Armilla) Azor,
eum qui in charta, quo modo sit aliquid fabricandum de-
scribit ac designat ad instruendum aliquem de opere fu-
turo, quia & id ad disciplinam pertinet, potius quam ad
operis machinationem: ideoque actio potius est spectanda
ad animum & liberalis, quam ad corpus, & feruilis.

De mercatu, & alijs operibus liberalibus prohibitis in
die festo.

42. Iam quoad opera non feruilia in die festo prohibita: no-
tandum est quatuor haberi ex cap. 1. De feriis: quæ sunt
mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel aliam pec-
nam ciuilem, & iuramentum in iudicio interpositum, nisi
interponatur causa pacis aut necessitatis: quintum autem
quod videretur addendum ex cap. finali, De feriis, puta
strepitus iudicialis, reducitur ad 2. & 3. prædictum, pro-
ut Caietan. indicat in verbo Festos dies, cap. primo, vers.
Quoad 3.

43. Atque de mercatu notandum est ex eodem ibidem:
posse eo nomine intelligi primo nundinas, quæ semel, aut
bis in quolibet anno sunt iuxta diuersorum locorum mo-
res: in eaque acceptioe derogatum esse huic præcepto per
contrariam consuetudinem, vbi ipsa inualuit, nec à Præ-
latis quibus cognita est reprehenditur: ita vt quamdiu no-
ua prohibitio non obtulerit, liceat secundum illam agere
ex Nauarr. in Enchir. cap. 13. num. 8. & Angelo in verbo Feria,
num. 21. auditis tamen diuinis. Nunquam enim talis
consuetudo sic introducitur, vt Missa possit omitri absque

speciali necessitate. Ideo autem rationabilis censetur ta-
lis consuetudo, quod rustici solent tantum diebus festis
confertim venire ad oppida pro emptione necessario-
rum.

Intelligi secundo posse: quasi nundinas, quæ semel bis
aut ter in hebdomada alicubi fieri cõsueverunt, dum vul-
gares homines ad forum deferunt ova, pullos, fructus,
&c. In quo sensu huic quoque præcepto similiter derogat-
um est: nisi quod multis in locis in alteram diem, ipsæ
quasi nundinæ mutari soleant, si in festo contingant. Id
quod seruandum est, quoad fieri potest: & curandum ne
de nouo contraria consuetudo inducatur, & ne introdu-
cta extendatur.

Intelligi postremo posse, quoscumque actus, siue em-
ptionis & venditionis, siue locationis & conductionis,
siue cuiuscumque alterius eiusmodi. In qua acceptioe
negari non potest, quin quoad pleraque sit hodie huic
quoque præcepto derogatum consuetudine: videmus enim
diebus festis vendi & emi panem, vinum, herbas, fru-
ctus, carnes, & alia ad usum illius diei necessaria. Itemque
sutores, sartores, aliosque similes opifices, rusticos vendere
calceos, vestes & id genus alia. Quod excusatur, tum respec-
tu venditorum qui non possent alio die vendere ob de-
fectum ementium: tum respectu emptorum qui diebus
profectis venire nequirent ad emendum, si de rerum sua-
rum detrimento. Itemque die festo operarij conducuntur
ad vites putandas, aut inter das segetes, &c. quæ consue-
tudo nata ex necessitate excusatur: nisi, vt Caiet. loco cit. ex-
cipit, Episcopus aliquid prohiberet fieri: aut per totum
diem, aut vsque ad vespertam: vel, vt sit in quibusdam locis,
donec finiatur concio, aut donec facta sit eleuatio corpo-
ris Christi in Ecclesia maiori. Videri possunt Nauarr. in
pæced. num. 6. & Sorus lib. 2. De iustitia & iure quæst. 4.
art. 4. causa quarta.

De actibus forensibus prohibitis in die festo.

44. DE placito vero notandum est ex eodem quoque
Caiet. ibidem (de quo pluribus Suarez in seq. cap. 29. nu. 8.
& 9.) significari eo nomine lites, seu causas iudiciales,
quæ prohibeantur die festo agi in iudicio, nisi necessitas
vrgeat aut pietas suadeat. Vrgentis necessitatis exemplum
est, quando alias iudex aut testis haberi non poterit: vt si
in die festo delictum sit commissum, & nisi tunc inquisi-
tio de illo fiat, testes disperebunt, impediaturque iustitia.
Suadentis vero pietatis exemplum est, quod rusticis iudi-
ces rurales dicant ius in die festo secundum loci consue-
tudinẽ, ne pauperes alijs diebus perdant diurnum la-
borem: hoc habet etiam Nauarr. in eod. cap. 13. num. 13. Exem-
plum item sunt causæ miserabilium personarum, vt ipse Caiet.
addit, vide glossam ad cap. Consequens, De ferijs, verbo
Pietas. Hic moueri possunt aliquot quæstiones, quibus
paucis satisfaciendum est.

PRIMA EST, Ad quas personas, & ad quas actiones
prohibitio proposita pertineat. Respondetur ad omnes
personas per quas exercetur forense iudicium: quarum
principalis est Iudex, accessoria: Aduocati ad ministræ ve-
ro, Procuratores, Notarij, testes & id genus alij: itemque
actor & reus quatenus hi opera illorum vruntur. Pertine-
re etiam ad omnes actiones forenses spectantes ad actus
iudicij. De quibus in cap. finali De ferijs, sic habetur: De-
bet iudicialis strepitus diebus conuiescere feriatis, qui
ob Dei reuerentiam noscuntur esse statuti.

Quem strepitum adverte tribus partibus constare: qua-
rum prima est inchoatio causæ per citationem: secunda,
formatio processus, causæque cognitio: tertia, terminus
iudicij, seu sententiæ prolatio. De quarum secunda & ter-
tia certum est, sic esse illicitam in die festo, vt simul sit in-
ualida. Aperta sunt enim verba hæc in citato cap. finali.
Vsq; eadeo conuenit ab huiusmodi abstinere, vt consen-
tientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat,
nec sententia quam contingit huiusmodi diebus promul-
gari. Quod ipsum Azor annotans in memorato cap. 27.
quæst. 12. addit in sequenti 13. exceptionem: nisi procedat
absque strepitu iudicij, vt fieri potest cum sufficiens
causæ cognitio iam habetur.

45.

SECUNDA QUÆSTIO, An prohibeantur in die festo Advocatum consulere, cum Procuratore priuatim agere de lite, Iudici totam causam referre, vt ea probe cognita sententiam commodius ferat. Respondet Azor in eodem cap. 27. quæst. 11. ea omnia licere: quia ius prohibet tantum causas forenses (quæ cum iudiciali strepitu seu litigioso ac contentioso tractantur) die festo agi in iudicio. Videri possunt Caiet. 2.2. quæst. 122. art. 4. versu, sed ad hæc dicendum est & Suarez in eod. lib. 2. cap. 30. num. 9. & nonnullis sequentibus. Addit idem Azor ob eandem rationem, licere creditori à suo debitore priuatim debitum exigere, quod non licet in iudicio.

TERTIA QUÆSTIO EST, An testes recipi & examinari queant in die festo. Respondendum est autem negatiue: quia oportet in eodem interponi iuramentum, de quo paulo post, prohibitum in cap. primo. De feriis. De qua re plenius Suarez in citato cap. 30. num. 7. & 8. bene refutans eos qui existimant, quod si in die profesto recepti essent testes & iurati: nec tunc examen perfici potuerit ob ipsorum testium, vel articulorum multitudinem, illud in sequenti die festo continuari posse, si nihil aliud obstat. Nam talis quoque continuatio pertinet ad strepitum iudiciale, qui omnino prohibetur in die festo. Alias rationes vide apud eundem.

QUARTA QUÆSTIO EST, An citatio in die festo ad diem non festum; aut contra in die non festo ad diem festum facta valeat. Ad hoc Azor in memorato cap. 27. quæst. 16. respondet negatiue nixus hoc fundamento: quod talis citatio in die festo non modo quoad suum effectum (iudiciale inquam processum, qui vi illius fit) sit prohibita in citato cap. finali, sed etiam quoad suam originem per illud in Cod. De feriis lege vltima. Taceat apparatus præconis, horrida vox sileat. Id quod plenius declarat Suarez in eodem cap. 30. nu. 3. & tribus sequentibus.

Aduerte autem cum in strepitu iudicij variæ personæ concurrere possunt, vt ante attingimus, & satis constat experientia: contingatque plerumque eas in diuersis locis domicilia habere, in quorum vno festum seruatur non in alio; ad iudicandum de eodem strepitu, vtrum fiat cum festi violatione spectari de ore locum in quo est Iudex & causa tractatur: quia Iudex ipse est persona principalis, ac cæterarum caput in tali negotio: vnde ratio postulat vt ipsum ceteri sequantur. Idem vero Iudex tenetur seruare festa loci in quo futurus est: alioquin candido erit aliis: quibus in laudabili consuetudine se conformare tenetur; ac proinde abstinere à strepitu iudiciali, qui tunc temporis prohibitus est. De quo plura Suarez in præced. cap. 29. num. 7.

QUINTA QUÆSTIO, An appellatio iudicialis sit pariter illicita in die festo. Hanc Suarez tractat in citato cap. 30. num. 12. & 13. Ac licet negantem damnare non audeat eo quod illam iuristæ communiter sequantur: eam tamen in praxi non esse consulendam merito censet: nisi necessitas, aut notabilis vtilitas aliud suadeat. Etenim prohibitio facta in cap. finali, De feriis, est generalis: ideoque extenditur ad omnem actum strepitus iudicialis: de quorum numero est appellatio prædicta, sicut & litis prosecutio, cui dat initium & causam præbet.

Executionem sententiæ à qua non est appellatum, prohibita etiam atque à deo irrita esse, per memoratum cap. finale: ideo rationabiliter teneri potest, prout tenet Suarez in præced. num. 11. quia in illa maior strepitus solet esse, nec perturbatio partium, ac populi distractio in diuinis quam in sententiæ profatione. Atque hæc hæcenus de tribus primis prohibitis cap. 1. De feriis: operibus inquam feruilibus, mercatu, & placito, Restat dicendum de duobus nempe de iudicio ad mortem, & de iuramento.

46.

Igitur de iudicio ad mortem, vel ad aliam pœnam ciuilem, notandum est, veritum esse ne Iudex talem sententiam ferat in die festo: quod intelligendum est non modo de sententiâ definitiuâ, qua finis imponitur controuersiæ; sed etiam de interlocutoria, seu semiplena, quæ profertur inter principium & finem causæ. At tamen interdum possent aliqua ex causâ ferri in die festo sententiæ ad

mortem: vt cum timetur, quod nisi repertus in flagranti delicto statim puniatur, iustitia impediatur; vel quia conditio temporis, vt belli, id sequirit: ex Caietano in verbo, Festos dies, cap. 1. versu, Vt autem.

De iuramento vero notandum est, ex Caiet. ibidem intelligi, non quodcumque, sed iudiciale seu interpositum in iudicio. Deo si quis obiciat sic iudicium potuisse comprehendi sub placito, & ideo superflue prædictis superaddi in cap. 1. De feriis. Ille idem respondet 2.2. quæst. 122. art. 4. col. 1. antepenult. ipsum fuisse adhuc per se, specialiterque prohibitum, eo quod iuramentum, etiam iudiciale, videri poterit licitum, cum sit latræ cultus Dei, ideoque consonus maxime diei festo.

Quod autem de tali iuramento facta in cap. 1. De feriis prohibitio procedat tam quoad causas spirituales, quam quoad temporales Suarez in citato num. 8. colligit ex eo, quod verba quibus fit in eodem cap. sint generalia, neque ex eis sumi possit vllum talis limitationis fundamentum: adeo ut illicitum sit perinde in causis spiritualibus, ac in temporalibus iuramentum iudiciale exigere, quale consuevit exigi testibus examinandis.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De causis quæ excusant facientem in die festo opera prohibita.

Tales causas varias constitui patet ex iis quæ habent D. Thomas 2.2. qu. 122. ar. 4. & sequaces ipsius Caiet. tum ibidem tum in verbo, Festos dies cap. 1. ver. Tertium est, & Sotus lib. 2. de Iustitia & iure qu. 4. art. 4. passimque alij qui materiam hanc tractant.

Prima autem est, cultus diuinus. Ad quam recte intelligendam notat: oportet iuxta memoratos auctores, opera ad seruitum Dei pertinentia esse in triplici differentia: nam quedam pertinent ad cultum diuinum, tanquam illius partes: vt olim gestare arcam testamenti, & nunc gestare in supplicatione vexillum crucis, aut statuas Sanctorum, vel arcas plenas reliquiis ipsorum: hæcque omnino licita sunt in festis. Quædam vero per se ad cultum diuinum pertinent tanquam preparatoria ad illum: eorumque nonnulla eidem cultui coniunguntur: vt olim maceratio, & lotio vitæ, de quibus Matth. 12. ait Dominus: Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & sine crimine sunt: nunc vero, sampanas pulsare ad Misas, & alia diuina officia: hæcque dubium non est licita etiam esse in die festo.

Quædam autem non coniunguntur, sed cultum ipsum antecedunt: ita ut fieri possint die præcedenti: vt ornare templum auleis, scopisque mundare, conficere hostias: atque hæc sine causa rationabili in die festo fieri, illicitum est, non item si adfit causa rationabilis: vt quod ornamenta non potuerint antea haberi, aut continuus dierum festorum concursus: ex quo ob frequentiam populi templum effectum est immundum: ideoque potius mundandum est tunc, quam immundum relinquendum. Existimat autem Azor in 2. par. lib. 1. cap. vlt. quæst. 5. causâ 2. talem exculationem locum habere, etiam cum per socordiam, & negligentiam talia opera fuerunt suo tempore prætermissa.

Quædam denique sunt opera quæ valde remote, atque per accidens pertinent ad Dei cultum: vt conficere calicem, ædificare facellum, aut altare, arare agros, & metere tegetes Ecclesiæ. Cuiusmodi in die festo non licere, nisi ex aliqua nobili necessitate, tenendum est cum Caietano in citato cap. 1. Tunc autem potissimum licita censentur, cum deo tunc exercentur, quod Ecclesiæ non sit ad ea sibi sufficiens, acceditque licentia Episcopi: vel si ea haberi non possent, & necessitas valde urgeat, accedat consensus Parochi.

Secunda causa est pietas, ob quam iudicialia prohibita licere in die festo patet ex exceptione eorundem facta in cap. vltimo De feriis. Quæ cum de illis solis facta sit, si aliqua alia liceant ex pietate, id tunc contingit cum pietas ipsa coincidit cum causâ alia excusante. Circa quod aduertendum est, pietatem ex Caiet. in cit. art. 4. col. 4. versu.

Ad hoc

Ad hoc dubium, & Nauarr. in Enchir. cap. 13. num. 4. tripliciter accipi. Primo modo, pro religione seu cultu diuino, sicque ob eam iuxta antedicta, quaedam opera sunt licita in festis, quaedam minime. Secundo modo capitur pro misericordia, & sic accepta iustificat quidem ad excusanda iudicialia, non tamen ad excusanda feruilia; nisi simul adfit necessitas vitandi damni imminenti.

Aduerte tamen opera quae sunt per se primo misericordiae, esse in die festo licita: vt sepelire mortuum, curare infirmum, vestire nudum. De quibus intelligendum est, quod habet glossa ad cit. cap. vlt. In operibus misericordiae non esse faciendam distinctionem dierum. Idem dicendum est de misericordiae operibus, quae ad praedicta preparationes sunt cum eis coniunctae. Nam talia quoque licita sunt in festis: vt foueam facere ad sepeliendum mortuum: non item de preparationibus ad misericordiae opera quae prius fieri possunt. Nec enim licet vestes conficere in die festo ad vestiendum nudum ratione pietatis nisi adfit necessitas.

Tertio modo sumitur pietas pro ea parte iustitiae quae nos inducit ad honorificandum patriam, parentes, & consanguineos; quo modo sumpta, à nullo opere prohibito excusat in die festo. Vnde bene notant Caiet. & Nauarr. locis citatis ex causa pietatis, si causa necessitatis non concurrat, non esse excusandos eos qui reficiunt pontes, & vias publicas in die festo: quia tale quid non liceret ob consanguineos, ad quos cum patria est eadem virtus pietatis.

Si queras, an ex causa pietatis excusentur qui in die festo feruilia opera exercent ornamenti publici gratia: vt qui theatra, seu tabulata construunt cum ludis publici, seu spectacula dantur in republica, vt populus recreetur. Respondet Azor in seq. causa tertia, excusari, cum non datur aliud tempus: quia pertinet ad publicam vtilitatem, quam pietas quaerere suadet, vt populus interdum recreetur spectaculis.

Tertia causa excusans constituitur necessitas, estque generalis: vtpote quae ab omnibus prohibitis excusat: quandoquidem vt habet quarta regula iuris, Extra, Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. & ita fit, ex Caiet. in verbo, Festos dies, cap. 1. versu Quod vt clarius, vt propter eam, opera quae alias sunt feruilia non genere, reddantur communia, ideoque minime prohibita in die festo, iuxta habita in precedenti numero. Tunc vero necessitas adesse intelligenda est, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis siue proprii siue alieni: aut bonorum temporalium, siue propriorum siue alienorum ex Caiet. in eod. cap. 1. versu, Tertio ex necessitate, & Nauarr. in eodem cap. 13. numero 6. ac Soto in lib. 2. De iustitia & iure quest. 4. art. 4. versu quarta causa. Pro qua doctrina facit quod ex lib. 1. Machab. cap. 2. Machabei pugnant in die Sabbathi, propter periculum mortis imminens ipsis, nisi se defenderent. Item quod Dominus Matth. 12. excuset Discipulos suos in Sabbatho vellentes spicas; quodque ibidem aperta ratione ostendat necessitati observationem legis cedere inquitens: Quis ex vobis homo qui habens ouem vnam & si ceciderit haec Sabbathis in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam?

Vnde excusantur ij pauperes, qui se ac suam familiam sustentare nequeunt nisi laborent, dummodo id secrete faciant ad vitandum scandalum, & ea necessitas sit euidentis, iudicio pij ac prudentis viri. Nam dubia necessitas non est sufficiens, sine dispensatione sui pastoris. Item excusantur eadem ratione agricolae qui ingruente pluuia foenum aut segetes colligunt ne deterioresentur. Qua in re ad vitandum scandalum requirendus est pastoris consensus. Excusantur praeterea (quod alii commemoratis habet Azor loco citato, in 4. causa) eadem adhuc ratione, famuli, qui nisi faciant iussa domini, vel stipendium sibi debitum amitterent, vel remouerentur à famularu, neque alium herum facile reperirent. Attamen si talia iussa fierent in Ecclesiae contemptum, non esset locus excusationi. Adde regulam dari (cuius meminit Suarez in sepe citato lib. 2. cap. 32. num. 4.) quando inchoatum opus, vt coctio laterum vel caldis non potest intermitti in die festo sine dispendio notabili,

illud posse in die festo continuari. Quando vero tale dispendium contingat, indicare spectat ad artifices. Cuius regulae congruenter, Caietanus ait multiones iter continuantes excusari posse ratione necessitatis. Aduerte autem debere intelligi de iis qui iter faciunt bestiis onustis: quia si agatur de iis qui mulos suos deducunt non oneratos ad modum tantum iter facientium (cum iuxta antedicta licitum sit iter facere in die festo) possunt absque necessitate excusari.

De illis ergo multionibus aut thedariis, qui cum bestiis aut rhedis seu curribus oneratis onere mercium transportandarum iter inchoant in die festo; dici quidem potest, quod si nequeant nisi cum graui detrimento, ipsum iter differre in aliud tempus, posse excusari ex necessitate: alias autem minime, quantumuis Misiam eo die audiant. Ratio est, quia tale quid ad mechanicum & seruale officium ita pertinet, vt si contrarium in vsu esse inueniatur, damnandum sit de abusione, iuxta Caiet. 2. 2. quest. 122. art. 4. col. penult. versu Huiusmodi expeditio. Vbi tamen excusatur cum qui in die festo cum iumentis vacuis accedit ad locum aliquem, vt se ibi sequenti die inueniat. Et rationem reddit, quod id de se tantum sit iter facere, nequaquam prohibendum. Et consentit Nauarr. in sequenti num. 12.

Ceterum ex Soto in memorato art. 4. (quod plenius tradit Azor in citato cap. vltimo quest. 5. in fine, & quest. 6.) in casibus in quibus de necessitate ambigitur, an ea sit necne sufficiens ad excusandum opus seruale in die festo, consulendus est Episcopus, aut saltem Parochus seu principalis Sacerdos. Id quod attingens Caietanus in memorato art. 4. col. penult. versu in 7. causa, addit quod etiam si Superior dispensando erret, quia non satis perspicaciter rem considerauit, subditos nihilominus excusari laborando in die festo.

Ceterum quod in hac re dicitur de necessitate propria, dici posse pariter de necessitate proximi, ex eo intelligitur, quod cum ex charitate debeamus amare sicut nos ipsos: & quod misericordia erga proximum gratissima sit Deo, iuxta illud Osee 6. Misericordiam volo & non sacrificium: usurpatum à Domino Matth. 12. in disceptatione cum Iudaeis de observatione Sabbathi. Cui authoritati congruenter, praclaro argumento à minori ad maius eos perstringit inquitens: Itaque licet Sabbathis benefacere: misericordiam scilicet exercendo erga proximum, graui necessitate laborantem, ad instar ouis lapsae in foueam.

Adde quod si necessitas priuata excuset, multo magis excusare communem Reipub. cum cuius notabili damno Ecclesiam velle aliquid prohibere, non est existimandum: vt intelligi potest ex licentia quae datur in cap. Licet, De feriis. Et sic excusantur milites pugnantes in die festo: parantes tormenta bellica conuehentes commeatum tempore necessitatis. Item qui reficiunt pontes, vias, fontes, & alia se pertinentia ad communes vsus, quando sine magno incommodo publico, res non potest differri.

Quarta causa est occurfus lucri transitorij. Nam Ecclesia in cit. cap. Licet, indulgit in die festo piscationem halecum, quae vno anni tempore transire solent: patrique ratione idem esse dicendum de piscatione aliorum piscium, qui similitur certo tantum anni tempore occurrunt, notant Caietanus loco citato, & in verbo Festos dies cap. 1. versu Quarto ex occurfu lucri, & Nauarr. in praecedenti numero 9. Imo credit Caietanus. idem quoque dicendum esse de quouis alio lucro transitorio, quomodo libet repente occurrere: tanquam, inquit ille, cuiusmodi herum cessans; damnum reputetur. Sed tamen in eo tantum lucro quod solet vno anni tempore euenire, cernitur rationis paritas cum eo, de quo sermo est in cap. Licet, memorato. In eo enim sermo est tantum de transitorio lucro, quod solummodo occurrit vno anni tempore. Quae circumstantia cum non inueniatur in omni lucro transitorio, sit vt à S. Pontifice data dispensatio in ipso cap. Licet, non habeat ob rationis identitatem, locum in omni lucro transitorio.

Aduerte autem obiter eam ipsam dispensationem esse intelligendam cum moderatione ibi expressa: nempe vt Ecclesis circumpositis & Christi pauperibus honesta lucri portio deuri: atque vt ea non habeat locum in maioribus

bus anni festiuitatibus, quales sunt, vt *ibidem habet glossa*, Natiuitas domini, Epiphania, Pascha, Ascensio Domini, & Pentecoste. Si quæras, an eadem moderatio dandi aliquid Ecclesiæ & pauperibus, locum habeat quando ordinarium permittit, aliqua opera seruilis in die festo. Azor in fine memorati libri primi, respondet non habere de præcepto: sed solum de consilio: pro quo citat Angelum & Syluestrum.

51. Quinta causa, est consuetudo siue generalis siue specialis, scita in aliqua patria, ac tolerata, nec reprehensa à Prælatis. Ita Caietanus habet verbo Dies festos, cap. 1. *versu Sexto ex consuetudine: & Sorus in sepe memorato art. 4. causa sexta*. Et ratio est, quia cum prohibita in die festo sint humano iure introducta; nihil obstat ea tolli contraria consuetudine; vt alias passim fit. Atq; ob hanc causam excusantur à Caietano coqui, tabernarij, hospites, nauigantes in fluminibus, & ad minimum vendentes & ementes comestibilia, conducentes equos aut operarios pro die sequenti; & similia, quorum aliqua iam in præcedenti parte capitibus attigimus; & ex consuetudine vigente satis innotescunt. Cui tamen non est fidendum, si sit irrationabilis, vt merito censetur ea, qua in nonnullis locis secundo offensa sacra hostia pleriq; relinquunt Sacerdotem in altari: quod quidem caret ratione tam necessitatis quam pietatis vt patet: neque consentaneum, imo dissentaneum est sacris canonibus, vt patere potest ponente cap. Omnes fideles, cap. Missas, & cap. Cum ad celebrandas, De consecra. distinct. 1.

53. Vltima causa est materiæ paruitas; ex qua sicut potest contingere ne, quod attinet ad Missam audiendam, mortale committatur: ita etiam potest, vt ab eodem peccato sit excusatio, quod attinet ad abstinendum ab actibus prohibitis in die festo. Et ita Caiet. in cit. cap. 1. *versu Secundum quoque*, ex tali causa excusatur à mortali parum laborantes vel suendo vel tendendo, vel reparando aliquid; ac etiam vendentes & ementes, minimum temporis ponendo in eo. Excusant quoque plures alios Angelus & Syluester: *ille in verbo Feria numero decimo, & aliquot sequentibus: hic vero, in verbo Dominica, quest.*

Porro iudicium de istiusmodi paruitate, vt in aliis materiis, sic in hac, relictum est arbitrio prudentis. Illud tantum moneri potest ex iis quæ Azor habet in principio *supra citatae questionis 5. opus de se paruum & exiguum*; ex illius repetitione magnum in tali iudicio censeri: quomodo tonfor vnum quidem aut alterum in die festo tendendo, excusatur à mortali, non tamen tendendo plures; quod idem habet Nauarr. in *Enchir. cap. 13. num. 9*. Similiter sutor vendendo in die festo vinum, aut alterum par calceorum, excusatur à mortali; non item (nisi aliunde excusetur) si venditionem sæpius iteret. Opus vero de se magnum censeri paruum ex tempore modico, quod in eo intumitur. Sic qui opus aliquot seruire laboriosum exercuit, vt qui arauit vel messuit: si in eo opere seruili posuit minus temporis quam vnus horæ, tanquam breuitate temporis ipsum excusante, non damnatur propterea peccati mortalis, licet à veniali non excusetur: vt aliquot aliis citatis addit idem Azor.

54. Si quæras, an talis quoque excusatio derit ratione finis: vt quod opera in die festo prohibita exercentur ad habendum quod detur pauperibus, aut quod in aliquos pios vsus erogetur. Cui questionis satisficit per illud quod habet Azor in eadem *quest. 5. causa 3. neminem inficiari huiusmodi opera non esse iure permilla*, quando Ecclesiæ vel miserabiles personæ non indigent illorum exercitio; esse vero permilla si illa hoc cita indigeant, vt adsit necessitas ad excusandum sufficiens, iudicio prudentis, aut si ambigatur de tali sufficientia, defectus illius suppleatur per dispensationem Episcopi, alteriusve Prælati, qui de consuetudine aut alio modo iurisdictionem habeat Episcopalem: aut etiam Parochi, alteriusve curam animarum habentis sub illis, quando illi ipsi commode adiri nequeunt. Id quod satis patet ex vsu recepto in Ecclesiis; & ex eo quod potestas eiusmodi sit moraliter necessaria in ordinario regimine animarum, pro casibus repentinis, & extraordinarie occurrentibus.

Veruntamen differentia est, quod pastores inferiores talem licentiam dare possint tantum ad tempus præsentis necessitatis. Superiores vero, etiam ad tempus necessitatis futura: vt si in aliqua dicecesi inquit Azor *causa postrema*, quotannis rustici detrimentum magnum patiantur si in die sancti Laurentij super sedeat operibus seruilibus, potest Episcopus eis concedere facultatem quotannis eo die vacandi istis operibus, ad prædictum incommodum vitandum. Nam licet Episcopi in suo Episcopatu tollere non possint festa quæ celebrantur ab vniuersa Ecclesia, tanquam instituta à Papa: tamen possunt cum particularibus personis aut populis in obseruatione talium festorum quoad aliquos actus dispensare, vt communem sententiam esse aliquos in eam citatis, notat Suarez in *memorato lib. 2. cap. 33. num. 2*.

Porro non modo Parochus, sed nec Episcopus (nisi festum sit proprium sui Episcopatus) potest talem dispensationem dare sine iusta causa: qualis sine illa sit, vt dispensatus aliquid conferat in vsus pios cum necessitas non vrget, vt ad emenda luminaria pro aliquo templo, aut sacello, aut oratorio idem Azor in seq. *quest. 11. disputat*: ac tenet posse, *ex causa scilicet pietatis*, dum modo ab sit occasio scandali: beneque addit non committi in eo simoniam: sed cultum cum religioso cessationis ab operibus seruilibus in die festo, mutari in aliud opus pium erogandi aliquid in sacrarum ædium vsus, si non necessarios, saltem commodos. Addit Suarez in *seq. num. 4. præter potestatem & causam*, ad talem dispensationem requiri voluntatem dispensantis. Hæc enim est, per quam illa debet, *pro conditione actus humani*, consummari seu perfici. De qua, vt aliis constet sufficienter ad operandum, debet eis signo externo manifestari. Non sufficit vero præsumptam esse ratihabitionem de futuro; quia vinculum legis non auferatur per nostram præsumptionem & spem ratihabitionis.

CAPVT IV.

De sacrilegio.

SVM MARI VM.

- 55 De violatione rei sacræ, in qua sacrilegium consistit.
56 Quatuor sacrilegij species, quarum prima contingit cum persona, 2. cum loco, 3. cum tempore sacro sit iniuria.
57 De quarta, contingente cum sit iniuria aliis rebus sacris.
58 Sacrilegium genere vnum est, & specie diuersum: ac ipsum mortale peccatum esse contingit trius maxime modis.
59 Quæ sacrilegij species excommunicationem inducant.
60 Explicatio excommunicationis lætæ in effectores & spoliatores Ecclesiarum.

SACRILEGIUM consistit in violatione rei sacræ, vt facta est. Nomine rei sacræ vero, intelligendum est illud omne, quod lege aliqua diuina vel humana: siue publica siue priuata destinatum est ad Dei cultum; siue sit tempus, vt dies festus; siue sit locus, vt templum; siue persona, vt Clericus, vel Religiosus: siue quidpiam aliud, vt vasa sacra, factæ imagines ac reliquæ Sanctorum, itemq; sacramenta & multa alia. Violari autem potest res sacra. Tum commissione per actionem contrariam cultui illi, ad quem ea destinata est: quo modo per fornicationem violatur votum castitatis. Tum omissione illius cultus in quem res ipsa destinata est: qua ratione is violat votum de elemosyna, aut peregrinatione faciendi, qui hanc, illamve suo tempore facere omittit.

Congruenter vero his distinguuntur quatuor sacrilegij species, quarum prima consistit in violatione personæ siue propriæ siue alienæ; ad eamq; pertinet 1. violatio votorum personalium, de quibus suo loco in præced. lib. Secundo, verberatio Clerici vel Monachi: quæ seuerâ excommunicatione punitur lata in cap. Si quis suadente diabolo 17. q. 4. (de qua appendicem addidimus ad calcem primi libri) aliaque vexatio contra priuilegium quod dicitur canonis. Tertio, vestigialium & onerum aut gabelatarum exactio ab Ecclesiasticis personis, cum hæ ab illis

sint iure ipso immunes, prout à nobis expositum est in præced. lib. 3. num. 229. & tradit Syluest. in verbo Immunitas 1. quæst. 4. & duabus sequentibus. Quattro eardem personarum vexatio contra priuilegium quod dicitur fori, à qua vexatione ac etiam à præcedenti, proteguntur per plures canones bullæ Cœnæ Domini, de quibus in præced. lib. 9. late. Postremo, furtum rerum quas persona Ecclesiastica possidet titulo Ecclesiastico. Vt Parochus oblationes factas suæ Ecclesiæ; quas si quis ei furaretur committeret sacrilegium: non item si furaretur gladium ipsius, aut aliud quod possidet alio nomine, quam Ecclesiæ.

Secunda species sacrilegij contingit, cum sit iniuria loco sacro: ad cuius notitiam si cui non sufficiant dicta à nobis in præced. lib. 14. cap. 6. cum de circumstantia loci ageremus, ei satisfacere poterit Suarez in tomo 2. de religione, libro tertio de decem capitibus distincto, persequens quæ ad hanc sacrilegij speciem spectant. Addatque si uolet quæ tractat Thomas Sanchez de matrimonio lib. 9. disput. 15. Tertia autem species consistit in iniuria temporis, die uel festi ad quam pertinentia satis intelliguntur ex dictis in duobus præcedentibus capitibus.

77. Quarta denique consistit in iniuria quæ fit rei sacre prout à persona sacra, loco & tempore sacro (ex quibus antememorata sacrilegij species constituntur) distinguitur: quo modo quedam res dicitur sacra, qua sanctitatem efficit, ut sacramenta: quedam uero, quia est rerum sacrarum administrandarum instrumentum: ut vestes, uasa, & ornamenta sacra: quedam autem quia significat quidpiam sacrum, ut uerbum diuinum: unde dicuntur sacra Scripturæ: quedam porro, quia res sacras representant, ut imago Christi: quedam præterea, quia est particula factorum, ut reliquæ, quedam demum quia dedicata est ad sustentationem factorum ministrorum ut bona Ecclesiarum.

Vnde ad eandem quartam speciem pertinent. Primo omnis iniuria, & abusus sacramentorum, eorumque indigna administratio & perceptio: ut si quis scienter omittat in confessione aliquod peccatum suum mortale, de quo nondum est confessus: aut in malo statu sacrosanctam Eucharistiam sumat, & sic de aliis, quæ attinguntur in sequenti tomo cum de sacramentis ipsis agetur. Secundo pertinet abusus uerborum sacra Scripturæ: siue ad stabiliendas hæreses, siue ad superstitiones, siue ad facetias & amatoria, de quo abusu statutum habetur in Concil. Trident. sess. 4. in fine his uerbis. Posthæc remittentem illam reprimere uolens, sancta supple Synodus, qua ad prophana quæque conuertuntur, & torquentur uerba & sententiæ sacra Scripturæ: ad scurrilia scilicet, fabulosa, uana, adulationes, detractiones, superstitiones impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos: mandat & præcipit ad tollendam huiusmodi irreuerentiam & contemptum: ne de cætero quisquam quomodolibet uerba Scripturæ sacra ad hæc & similia aut uerba uisitare, ut omnes huius generis homines temeratores, & uoluntarios uerbi diuini, iuris & arbitrij pœnis, per Episcopum coercantur. Hæc Concilium.

Pertinet tertio, mala tractatio uel contractio imaginum sacrarum: si fiat, uel ut Sancti per eas non colantur, uel ex ipsorum contemptu, prout fit ab hæreticis, uel si indecore pingantur aut sculpantur: maxime spectando laiceniã mundanam: quæ in illis, sicut & in Ecclesiastico cantu, in primis damnatur. Pertinet quarto mala tractatio reliquiarum; qua, ut non colantur, indecore habentur, aut dissipantur.

Pertinet quinto abusus & uolatio factorum uasorum & ornamentorum: ut si quis utatur illis ad prophanum usum: ut calice consecrato ad portandum in mensa: sicut fecit Balthasar uasis templi Ierosolymitani: aut ex uestibus sacris conficiat sibi caligas, aut thoraces sicut multi hæretici fecerunt. Pertinet sexto abusus eorum qui bona deputata sustentationi ministrorum Ecclesiæ sibi uisurpant, siue illa mobilia sint siue immobilia: nam tales in malis canonibus, 17. quæst. 4. dicuntur sacrilegi. In quorum numero esse censendi sunt, qui pecuniam legatam Ecclesiæ

non soluunt: item qui decimas surripiunt uel decinent, 16. quæst. prima, cap. Decima.

Pertinet postremo irreuerentia omnis quæ committitur in recitando uel catendo officio diuino, obeundisque sacris ceremoniis, in quibus consistit adoratio externa, quæ corporis gestu Deo exhibetur. Aduertere enim, quod genu flexione, capitis apertione, & inclinatione, manuum aut pedum osculo, corporis in terram prostratione, aliisque similibus honorantes alios, testemur nostram submissionem, & affectus excellentiam. Cui si talis externa submitio deferatur intendendo testam ipsius diuinitatem, ea dicitur cultus latræ, & est huius loci maxime propria: si deferatur alicui tanquam amico Dei, dicitur cultus dulæ, & huius quoque spectat: si demum ut viro sapienti, potenti, &c. dicitur cultus obseruantia politice, nec continetur ceremonia sacra de qua hic agitur.

Cæterum sicut non omnes res memoratæ sunt eadem ratione sacra (non enim dubium est quin sacramenta sint aliter sacra, quam uasa & vestes, quibus administrantur) ita nec sacrilegia omnia sunt eiusdem speciei, sed eiusdem solum generis: unde ad declarationem illorum in confessione, requiritur ut attingatur materia ipsorum. Aduertere uero obiter, posse quidem inter easdem species numerari simoniam, qua res externo cultui Dei sacratæ uolantur, cum uenduntur & muntur pro pecunia: ita ut tractatus illius adungi huic potuerit: sed is in alium commodiorem locum differendus uideatur: puta in sequentem librum 23. in quo agendum est de illicitis modis acquirendi.

Sacrilegium autem, peccatum esse mortale contingit tribus maxime modis. Primus est, quando procedit ex contemptu rei sacrae, uel cultus in quem ea refertur: cuiusmodi sunt hæreticorum sacrilegia; cum sacra uasa, & sacramenta, altaria, & templa, imagines, & reliquias Sanctorum uolant, proerant, uastant, Clericos aut Religiosos contumeliis afficiunt & male tractant.

Secundus est, cum in materia graui sit aliquid sponte, quod habet speciale repugnantiam cum rei sanctitate: ut cum habens uotum castitatis fornicatur, aut in die festo longum opus seruile exercetur. Dico in materia graui: quia materia leuiss in hoc peccato sicut in aliis excusat à mortali. Dico item, quod habet speciale repugnantiam: quia cum generali repugnantia, est de se solummodo ueniale. Sic enim sacrilegium quod in loco sacro committitur in eundo illis contra tantum illicitum aut detrahendo alieni censetur talia peccata aggrauate solum uenialiter. Tertius est quando scienter aut ignorantia tantum crassa, fit aliqua notabilis iniuria rei sacrae: ut censetur fieri sacramento, male baptizando, male consecrando, male absolucendo à peccatis, ordinem suscipiendo in irregularitate, aut in excommunicatione.

Porro inter sacrilegos, excommunicationem ipso facto incurrunt Clericorum aut Monachorum percussores, per cap. Si quis suadente diabolo 17. quæst. 4. quod à nobis (ut iam ante monuimus) alias tractatum est satis fufe. Deinde qui gabellas, collectas, & alia id genus onera imponunt Clericis uel imposita exigunt aut exigi curant, absque Pape concessione: cuius excommunicationis explanationem habes in præced. libro 9. cap. 16. Lege etiam Concil. Trident. sess. 22. cap. undecimo. De reform. quoad bonorum Ecclesiasticorum piorumque locorum inuafores.

Postremo, qui effringunt ac simul spoliant Ecclesiam uel alium locum sacrum. Quæ excommunicatio habetur ex cap. Conquesti, De sententia excom. illiusque explanationem persequuntur Summularij in uerbo Excommunicatio, Angelus in §. casus sextus Syluest. in 7. num. 16. Tabienfis in §. casu sexto, Caietanus in cap. 21. Diuus item Anton. 3. par. tit. 24. cap. 12. ac Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 94. & latius præ cæteris Suarez. ad tertiam partem D. Thomæ tomo 5. disput. 22. sect. 2. num. 4. & aliquot sequentibus: Vbi bene disputat, quod non modicam habet difficultatē, num sit excommunicatio lata ipso iure, an tantum ferenda à Iudice. Pro praxi autem sufficit nobis commu-

REGINAL
DE
RAXIS
PRO P
EV

nem sententiam esse, vt idem notat, quod sit lata ipso iure. Vbi autem expressum habeatur eiusmodi ius, idem Suarez inquirens, aliquot canonum subtili discussione, tandem compellitur cum cæteris dicere, censendum sufficere expressum in proposito cap. Conquesti: in quo cum Summus Pontifex dicat, *excommunicatos nuntietis*, supponat latam excommunicationem. Licet enim verba eam indicent actionem per hominem exercendam: in rigore tamen important excommunicationem latam, qua innodati sint, qui præcipiuntur denunciari excommunicati. Cum autem non inueniatur lata in antiquioribus iuribus, Pontifex ipse existimandus est illam virtute, seu implicite ferre, eo ipso quod iubet prædictos criminosos denunciari excommunicatos. Nec enim alienum est ab Ecclesiæ usu, inquit bene Suarez, vt excommunicatio feratur expressione effectus eam supponentis; vt cum dicitur, si quis tale quid fecerit, nouerit se à communione fidelium alienum: aut cum eo cæteri non communicent. Et cum sit natura comparatum, vt causa præcedat effectum suum: certe hoc ipso quod excommunicationis denunciatio ponitur, excommunicationem ipsam præcedere ponendum est, vt potest quam supponit tanquam causam suam.

Materiam eiusdem excommunicationis consistere in duabus actionibus: nempe in fractione Ecclesiarum, & in earundem spoliatione habetur ex ipso cap. Conquesti: in quo Summus Pontifex dicit Excommunicatos denunciatis. Quos vero intelligat habetur ex narratione facti ibidem præcedentis cum dicitur. Quædam Ecclesias violenter confiegerunt, easque spoliare minime dubitarunt.

Aduerte autem primo, in vnaquaq; earundem actionum, illam quantitatem sufficere ad excommunicationem, quæ suffecerit ad peccandum mortaliter in materia sacrilegii, quæ vix deest fractioni Ecclesiæ: vt potest quæ sit de se valde iniuriosa. Neque necessarium est ad id, vt Ecclesia spoliatur omnibus bonis quæ in ea sunt, vel vt fractio plane enormis sit. Ita vt nomine spoliationis, inquit Suarez num. 11. hic intelligenda sit quælibet rapina vel furtum graue; & nomine contrafractiois quævis violenta apertio Ecclesiæ, facta siue rumpendo murum, siue feras confringendo. Adde & siue suffragando parietem siue frangendo fenestram vitream, siue tectum perforando, siue cardines, aut alia quibus ostia tenentur firmata, reuellendo. Aduerte secundo, quod authores supra memorati annotant & ante eos Panormit. post glossam ad idem cap. Conquesti, vtramque propositam actionem necessariam esse, nec alterutram sufficere ad incurrendam excommunicationem quæ qua agimus. Ratio sumitur ex conjunctione copulatiua, cum qua exprimi patet ex verbis ante relatis. Illa enim efficit, vt quæ dicuntur, intelligi debeant coniunctim; sicut disiunctiua, vt separatum.

Ex qua doctrina inferitur primo, eum qui clauæ adulterina, aut surrepta, aut vi extorta referauerit Ecclesiam, etiam si illam spoliare non incurrit in hanc censuram, quam esse omnium sententiam notat Nauar. loco cit. Ratioque est quia frangendi verbum in sua significatione includit violentiam, quæ non contingit aperiendo clauæ.

Inferitur secundo, hæc eum qui peruerso quidem animo effringendi & spoliandi adiit Ecclesiam; sed inuentam iam effractam, aut alia via apertam, spoliare, non enim est effractor actu externo cui imponitur proposita excommunicatio, sed tantum voluntate. Hocque locum habet quantumuis ingressus frangat cistam in qua reconduntur res, aut frangat calicem vel imaginem vel vestem factam, vt commodius asportet: quia talis fractio, licet graue peccatum sit, non est tamen Ecclesiæ fractio, quæ punitur hac excommunicatione. Inferitur tertio, Iudicem sæcularem frangentem fores Ecclesiæ, vt delinquentem in ea receptum extrahat, non incurrit in hanc censuram, quia licet sit fractor, non est tamen spoliator Ecclesiæ, cum nihil tollat de spectantibus ad ipsius dominium, etiam si contra libertatem ipsius agat.

Inferitur quarto, respondendum esse distinctione, ad

dubium, An effringens & spolians sacristiam innodetur hac excommunicatione: nempe innodari, si sacristia ipsa sit coniuncta Ecclesiæ; non autem si sit disiuncta. Nam, vt bene docet Suarez loco citato, coniuncta comprehenditur nomine Ecclesiæ, iuxta illud quod dicitur in cap. Si ciuitas, De sentent. excomm. in 6. cum interdicitur Ecclesia, eodem Ecclesiæ nomine venire capellam & cæmisterium contiguum Ecclesiæ. Inde enim intelligitur in materia censuræ, licet diuisa, nomen Ecclesiæ posse interpretatione ad contigua extendi, in eiusdem fauore Ecclesiæ: cuius dignitas exigit vt contigua, statum illius sequantur. De disiunctis autem idem dicere non est consentaneum: quia cum nihil determinetur de distantia, quantumque spatium ea distarent ab Ecclesia, fractio aut spoliatio ipsorum censenda esset Ecclesiæ nomine comprehensa, quod ratio consentaneum non est; præsertim in materia valde odiosa, qualis est præsentis excommunicationis, reseruatæ Summo Pontifici.

Aduerte tertio, hic (vt & in communi usu) nomen Ecclesiæ sumi quidem præcipue pro templo dicato, consecratoque Episcopi autoritate: extendi tamen ad monasteria, hospitalia, & alia loca per Episcopum consecrata pro vt ex Panormit. habet in eodem num. 9. Nauar. argumento cap. Ad hæc, De religiosis domibus: vbi talia loca in eo æquiparantur Ecclesiis quod non debeant ad mundanos vsus transferri quod etiam Suarez habet in seq. nu. 13. Ex quo in præced. num. 12. induit 4. ad actionem spoliationis Ecclesiæ non esse necessarium committere proprie dictum furtum vel rapinam, sed sufficere quocumque modo priuare Ecclesiam suis bonis, seu graue damnum illi in eis inferre: nam satis dicitur spoliare Ecclesiam qui licet res ipsius non efferat secum, eas tamen ibi destruit: vt quæ ibi comminuit imagines, incendit vestes sacras aliæque id genus facit: etiam si nihil exportet, nam spoliatio vera est, non modo facta per furtum & rapinam, sed etiam per quodcumque aliud genus iniuriæ. Si igitur cum fractione facta ad ingrediendum in Ecclesiam, coniungatur huius comminatio in bonis ipsius pertinentibus ad vsum officiorum diuinarum, vel ad ornatum aut thesaurum ipsius, præsens excommunicatio incurritur.

Aduerte postremo excommunicationem istiusmodi, post denuntiationem eius, reseruatam esse Papæ per illa verba in ipso cap. Conquesti. Excommunicatos denunciatis, & faciatis sicut excommunicatos arctius vitari, donec Apostolico se conspectui præsentent. Ante denuntiationem vero non esse, reseruatam insinuat Caiet. in fine citati cap. 21. & teneri potest per benignam interpretationem propositi capituli: cuius verba proxime relata continent quidem latam excommunicationis sententiam, prout dictum est antea: sic tamen vt aperte iudicent reseruationi Papali præxigi denuntiationem, quandoquidem non simpliciter excommunicatos, sed denunciatos Pontifex mandat vitari donec conspectui se Apostolico præsentent: ad absoletionem scilicet à tali vinculo consequendam. Videri potest Suarez loco citato num. 14.

CAPVT VLTIMVM.

De priuilegiis, & iuribus clericorum tanquam ministrorum diuini cultus externi publici.

DE priuilegiis, & iuribus Clericorum dicendi hoc loco ratio datur: non modo quod eorum notitia faciat ad plenam rationem iudicandi de peccato sacrilegij: sed etiam quia & ipsa sunt de numero eorum, quæ ad externum Dei cultum publicum instituta esse censentur, inquam leuamina onerum in tali cultu subeundorum à Clericis ad illum deputatis: quemadmodum nomen eorum indicat. Dicuntur enim Clerici à nomine Græco κληρικός quod sortem vel hereditatem significat: eo quod (vt ex Isidoro habetur distinct. 2. 1. cap. 2. & ex D. Hieronymo 12. quæst. 1. cap. Clericus, & cap. Duo sunt) tanquam ij, qui ad sortem seu hereditatem Domini IESVS spectant: vt potest qui diuino cultui consecrati, procurandarum ad idem cultum spectantium rerum sacrarum sollicitudinem susceperint.

Propo-

Proponemus autem primo, privilegia ipsa Clericorum. Deinde aliquid dicemus de eorum iuribus, quæ vocari solent beneficia Ecclesiastica: & demum de iis quæ decimarum nomine intelliguntur.

SECTIO I.

De Privilegiis Clericorum.

S V M M A R I V M.

61. Privilegia Clericorum quædam sunt canonis, & quædam fori.
 62. Quæ sint prioris generis.
 63. Quæ posterioris generis.
 64. Talibus privilegiis Clericus renuntiare non potest.
 65. In tribus casibus Clericus in manibus laici iurari non potest.
 66. Clericus vocans in ius, coram Iudice laico alium Clericum peccat mortaliter; & quando de Iudice iudicante vocatur, idem sit dicendum.
 67. Talia privilegia nulla lege aut consuetudine tolli possunt sine Papa auctoritate.
 68. Neque item præscriptione etiam longissimi temporis.
 69. Papa non potest cum laicis dispensare circa privilegia, exemptiones, & immunitates Clericorum sine horum consensu.
 70. Casus aliqui excepti.
61. Privilegia plurima sunt istiusmodi: quæ omnia Concilium Trident. in sess. vltima cap. 20. De reformat. innovat. Reuocantur vero ad duo genera, nam quædam sunt spiritualia, quæ cum spectent ad ius canonicum, dici solent privilegia canonis: quædam vero temporalia, nempe immunitates & exemptiones à iudiciis, muneribus, & oneribus civilibus, quæ ex eo quod spectent ad forum civile, dicuntur privilegia fori.
62. Prioris generis autem quædam ad bonorum acquisitionem spectant; vt quod soli Clerici possint beneficia Ecclesiastica habere ex cap. Cum adeo, De rescript. & ex cap. Literis, De transact. & ex cap. 2. De institutionibus. Item quod soli possint habere officium Ecclesiasticum vel iurisdictionem seu potestatem aliquid statuendi in Ecclesia ex cap. In noua actione, & ex cap. Non placuit 16. quæst. 7. & ex cap. Decernimus, De iudiciis. Quædam autem spectant ad malorum depulsionem: vt illud, quo in cap. Si quis suadente diabolo 17. quæst. 4. subiicitur is excommunicationi, qui in Clericum violentas manus iniecerit.
63. Posterioris generis vero sunt illa, quibus eidem censuræ, aliique pœnis subiiciuntur, qui derogant Clericorum privilegiis & immunitatibus. Talia, quantum huic instituto sufficere videbatur, tractata sunt antea lib. 13. numer. 279. & pluribus in præced. lib. nono, in expositione canon. decimi quarti, & sequentium Bullæ Cœnæ Domini.
64. Meminisse autem debent Clerici non esse sibi liberum, renuntiando talibus privilegiis, se subicere laico iudici: ex cap. Si diligenti, De foro competenti; vbi ratio tangitur, quod ea indulta sunt non quidem personis priuatim, sed communiter toti ordini clericali: neque priuatorum pacto derogeretur iuri communi: vnde fit, vt talis renuntiatio illicita sit & inualida, etiam si firmata sit iuramento: quod non obligat: quoniam illa sine peccato seruari nequit ex eodem cap. Si diligenti.
65. Adde neque esse illis permillum iurari in manibus laici, ex cap. penult. 22. quæst. 5. Quod in præced. libro 18. num. 17. annotauimus, verum esse solummodo in tribus casibus, quorum primus est; cum iuramentum exigitur præstandum laico tanquam superiori. Alter, cum exigitur iuramentum calumnie. De quo dictum est in præced. libro 18. cap. 8. sectione posteriore. Tertius casus est, cum in actu testificandi iuramentum exigitur, de quo vide dicta in memorato num. 17.
66. Adde quoque ex citato cap. Si diligenti, & ex cap. Inolita, & ex cap. Placuit 11. quæst. 1. non esse licitum Clerico vocare in ius alium Clericum coram Iudice laico: idque esse peccatum mortale tam in Clerico vocante, quam in

Iudice iudicante, prout Syluest. in verbo Iudex, l. quæst. 2. num. 3. notat; & ostendunt pœnæ grades, quas iidem canones statuunt, ob ipsum imponendas, tum amissionis eius quod euictum fuerit tali iudicio, tum depositionis à suo loco seu gradu dignitatis, tum demum excommunicationis. Quas tamen pœnas aduertere non incurri ante condemnationem Iudicis, vt notat glossa ad citatum cap. Si diligenti, verbo. Causam perdant: Neque eas in Iudice laico (quod addit Syluest. in sequenti num. 4.) habere locum: tum quando Clericus iudicandus traditus fuerit curiæ seculari: tum quando ad tale iudicium interuenierit Episcopalis auctoritas, vel alterius qui in Clericum iudicandum habuerit iurisdictionem quasi Episcopalem; tum demum in casibus exceptis, de quibus egimus in præced. libro 9. in explanatione 15. excommunicationis Bullæ Cœnæ Domini notab. tertio seu num. 351.

Nota vero, quod etsi olim Iudex laicus potuerit Clericum ad suum forum trahere, & licentia Episcopi, iuxta cap. Clericum 11. quæst. 1. id tamen, vt ibidem glossa finalis notat, iam reuocatum est per cap. Si diligenti, De foro competenti. Nihilominus quando Ecclesiasticus (cui eiusmodi licentia dari permittitur in cap. Significasti, eod. tit.) non adest satis idoneus, potest adhuc Episcopus laicum constituere Iudicem delegatum (non item Ordinarium) in causa sui Clerici mere temporali ex glossa ad cap. 2. De iudiciis, verbo Non presumant. Ratio esse potest tum necessitas vrgens; tum quod prohibitio dandi talem licentiam fuerit tantum vt laici impediuntur sibi assumere tractationem spiritualium, prout eadem glossa insinuat, congruenter eidem capitulo.

Cæterum proposita privilegia nulla lege, vel consuetudine posse tolli sine Papæ auctoritate, habetur ex cap. Clerici, De iudiciis. Ratioque est, quia tam lex, quam consuetudo irrationabilis, nullam habet vim: quâdoquidem, vt D. Thom. 1. 2. quæst. 96. art. 4. notat, lex habens vim, accipit eam à lege æterna, à qua deriuatur, iuxta illud Proverb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Irrationabilis autem non deriuatur à lege æterna, vt manifestum est. Iam quod ea, de qua loquimur, lex vel consuetudo irrationabilis censenda sit, patet ex eo, quod nequeat seruari sine peccato mortali, eoque tam graui, vt pro illo excommunicatio ipso facto incurrenda sit, imposita per cap. Nouerit. De sententia excommunicationis, & canonem 15. Bullæ Cœnæ Domini.

Neq; opponi potest legitima præscriptio, ex qua consuetudo vim acceperit. Nam talis nequit hic locum habere. Primo enim debet in ea, ex cap. finali, De præscriptionibus, esse bona fides; quam certum est abesse in casu proposito: in quo ageretur, & contra ius tam civile quam canonicum, & contra communem Ecclesiæ praxim. Debet præterea esse iustus titulus, ex cap. Si diligenti, De præscriptionibus: quem laicus aduersus privilegia Clericorum habere non potest, vsurpatione bonæ fidei, & longissimi temporis: quoniam talis communi iuri repugnat, iniustaque est notorie, ac proinde iustum titulum dare nequit. Videri potest glossa ibidem, verbo, Iustus titulus. Nec item potest habere Clericorum donatione sine auctoritate Papæ: quoniam ea nihil valet, etiam si interuenierit iuramentum, ex cap. Si diligenti, De foro competenti. Et ita in cap. Causam, De præscriptionibus, statutum, nulla præscriptione temporis, vel concessione Ecclesiastica, aut secularis personæ, posse laicis decimas dinere. Quodque dicitur de decimis, pari ratione dicendum est de cæteris rebus Ecclesiasticis: nempe laicos contra privilegia Clericorum eas præscribere non posse: atque non aliter, quam per privilegium seu dispensationem Papæ dinerere posse. Postremo debet præscriptio esse cum possessione quieta non interrupta, ex cap. Sanctorum, & cap. Illud, De præscript. qualem laici violantes privilegia Clericorum prætereunt non possunt: cum quotannis per Bullam Cœnæ Domini Ecclesia illis resistat, fulminando in eos seuerissimam excommunicationis sententiam.

Supereff. monendū vt Papa legitime cum laicis dispensef circa privilegia Clericorum, requiri horum cōsensum, quando illa fuerint aliquo modo iuris diuini, vt cense-

tur immunitates & exemptiones Clericis ipsis concessa ab Imperatoribus, aut ab aliis Christianis Principibus in suis teris. Nam quod in rebus temporalibus contingit, vt quamuis ex humano iure acquirantur, tamen acquiruntur non possunt à Domino non consentiente tolli sine ipsius iniuria, diuino iure prohibita. Ita licet priuilegia Clericorum, quæ exemptiones & immunitates dicuntur, prouenerint ipsis beneficio Christianorum Principum, postquam tamen data sunt, non possunt sine sacrilegio (quod peccatum est diuino iuri aperte repugnans) ab eis auferri: prout habetur ex multis canonibus 12. q. 2.

Et certe recta ratio dicat (& ideo ius diuinum naturale) illud quod omnes tangit, debere ab omnibus approbari. Vnde id ipsum pro regula habetur de regulis iuris, in sexto, regula 29. Itaque ad excusationem à tali peccato, oportet cum Papæ consensu, quem ius canonicum requirit, concurrere consensum Clericorum, quorum interest, tanquam iure diuino requiritur; & vt ea in re cesset iniuria; iuxta illud, Scienti & consentienti non fit iniuria neque dolus; quod habet regula 27. iuris in 6. Satis esse vero vt consensus sit debitus, licet non sit expressus; argumento est, quod Summus Pontifex, quando Ecclesia necessitas, aut ipsorum Clericorum culpa exegerit, possit eis etiam nolentibus derogare in talibus priuilegiis. Sic enim multi dantur casus, in quibus Clerici criminosi, in iure canonico illis priuantur. Eos proposuimus, & quantum sufficere videbatur huic instituto, exposuimus: tum lib. 9. in explicacione canonis vltimi Bullæ Cœnæ Domini notab. 4. tum in explicacione cap. Si quis suadente Diabolo 17. quæst. 4. tradita in appendice ad primum librum primæ partis cap. 18. sub finem.

70. Sunt autem isti: Primus, cum Clericus fuerit degradatus, aut depositus realiter. Secundus, cum initiatus fuerit tantum prima tonsura, aut minoribus ordinibus: et si enim priuilegio canonis gaudere possit (quod à Congregatione Cardinalium responsum esse bene restatur Paulus Comitulus in lib. 6. Responsum Moral. quæst. 20. num. 2.) non tamen priuilegio fore ex Consil. Trident. sess. 23. cap. 6. De reformatione, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat aut habitum & tonsuram clericalem gerens, alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi inferuiat, aut in Clericorum seminario, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de eiusdem licentia versetur tanquam ad maiores ordines promouendus. Tertius, cum Clericus se facit ioculatorum. Quartus, cum se miscet enormitatibus. Quintus, cum inuenitur in flagranti delicto, vel in illius præsentis periculo. Sextus, cum est bigamus, hoc est, qui vel viduali duxerit, vel secundam uxorem virginem, sicut priorem. Septimus, cum neq; tonsura neque vestium genere quidquam præ se fert de clericatu, nec tertio monitus ab Episcopo se emendat. Octauus, cum coniugatus, aut cœlebs quidem, sed incedens vt laicus, sine tonsura & habitu clericali exercet officia macellariorum, tabernariorum, & similia Clericis prohibita, nec tertio monitus se emendat. Nonus, cum post crimen commissum effectus est Clericus in fraudem, vt effugeret iudicium sæculare. Decimus, cum impune de baccharetur in cædem laicorum, nec ipsius superior Ecclesiasticus veller remedium adhibere.

SECTIO II.
De Beneficiis Ecclesiasticis.
SUMMARIUM.

- 72 Agentes de beneficiis Ecclesiasticis.
- 73 De nomine beneficii quod ad res Ecclesiasticas translatum sit à seculari militia.
- 74 Vnde ceperint Ecclesiastica beneficia.
- 75 Quatenus beneficia sunt instituta iure humano.
- 76 Quatenus diuino.
- 78 Licetum est Ecclesiæ esse opulentam: nec licet laico earum bona vsurpare, eo quod Ecclesiastici illa male vtantur.
- 78 Explicatio eius quod in definitione beneficii dicitur, ipsum esse ius percipiendi bona Ecclesiastica.

- 79 Explicatio eius quod in eadem sequitur, toto vita tempore constitutum ab Ecclesia.
- 80 Explicatio reliquorum quæ in eadem habentur.
- 81 Pensio clericalis non est beneficium, & modi quibus cognosci potest ius ad bona Ecclesiastica, esse proprie beneficium.
- 82 Diuisio beneficii Ecclesiastici in suas species.

DE his in iure canonico, pauca quidem apud Gratianum habentur, & satis confuse causa 1. quæst. 2. & 3. & causa 21. quæst. 1. & 2. sed in aliis libris eiusdem iuris, multi sunt tituli, qui ad ea pertinent: vt De electione, De iure patronatus, De præbendis, De concessione præbendæ, aliquorq; alii quos quisque per se facile obseruare poterit. Præter eiusdem iuris interpretes & Summarios plenam de illis tractationem instituunt Ioannes de Sela in tractatu quadripartito quem inscripsit de beneficiis, & Rebuffus, qui composuit praxim beneficiorum, Corasius, qui paraphrasim in vniuersam sacerdotiorum & beneficiorum materiam quatuor partibus distinctam elaborauit: quibus ex recentioribus accesserunt tum alij, tum Petrus Gregorius in lib. 17. Syntagmatum iuris, & in lib. 1. Partitionum iuris canonici tit. 27. 28. & 29. tum ex nostris, Ioannes Azor in 2. parte Moral. Instit. à libro tertio ad decimum, latissima tractatione: breuiore vero, Leon. Lessius De iust. & iure lib. 2. cap. 3. 4. Nos ea ex quibus pendet iudicium de peccatis, differemus in sequenti tomum, in quo cum dicitur de sacramento ordinis, illa erunt tractanda; tanquam scitu necessaria ad plene ferendum iudicium de peccatis initiatorum ipso ordinis sacramento: contenti hic attingisse, quæ spectant ad illa quoad se; vnde intelligatur, quod est huius loci proprium; ipsa de se sufficientem sacrilegij materiam esse. Ac quæ se offerunt in præsentiarum consideranda sunt nomen, origo, propria ratio seu natura, & varietas beneficiorum Ecclesiasticorum.

De nomine §. 1.

BENEFICIJ nomen generaliter significat gratiam, aut munus seu beneficium alteri collatum: vsu autem receptum est, vt etiam absolute prolatum, sumatur pro iure percipiendi prouentum, seu certam portionem bonorum Ecclesiæ, propter ministerium Ecclesiasticum: nonnumquam etiam pro ipso prouentu.

Translatum fuit vero ad res Ecclesiasticas, à seculari militia, prout Azor tradit in memorato lib. 3. cap. 1. q. 1. Olim enim indulgentia Principis prædia quadam ac possessiones militibus emeritis tribuebantur (prout intelligitur ex tribus diuerform Imperatorum constitutionibus, quæ habentur in lib. 11. Codicis, titulo 59.) vt cæteri eo beneficio allecti, & deuincti, animosiores ad tutelam Rempub. redderentur. Eum ergo morem imitati pastores Ecclesiastici, prædia possessionesque ob ministerium Ecclesiæ singulis ministris adscriptas, vocauerunt beneficia; ob magnam quam cum militaribus illis beneficiis affinitatem habere cernebantur. Nam dantur ad cœlestem militiam destinatis, quales sunt Clerici, iuxta cap. Christianis, 11. quæst. 1. sicut illa dabatur destinatis ad militiam terrenam; & sicut militaria beneficia de bonis publicis auctoritate Principis constituta, dabantur gratis solis militibus: sic etiam beneficia Ecclesiastica, ex Ecclesiæ bonis, quæ erant olim communia, instituta à Papa, vel ab Episcopo, debent gratis dari solis Clericis.

De origine beneficiorum Ecclesiasticorum §. 2.

DE his occurrunt docenda. Alterum vnde ceperint Ecclesiastica beneficia. Alterum, quo iure instituta sint. Ac de priori notandum est; initio nascentis Ecclesiæ Christianis Ierosolymis cœpisse simul viuere, collataque in commune substantia sua; tantum cuique tributum esse, quantum ei sufficeret ex cap. 1. Actuum Apostolorum: etiam si alicubi nonnulli propria retinuerint prout intelligitur ex cap. 9. posterioris ad Corinth. Quod etiam laici postea communiter fecerunt, & soli Clerici vixerunt in communi sub cura & obedientia Episcoporum, prout

colligi-

colligitur ex causa duodecima quæst. i. per aliquot Canones, & ex Canone 39. Apostolorum. Atq; tandem ipsi etiam Clerici in communi vivere desierunt: indeq; factum est vt singulis ad sustentationem suam portiones assignarentur ex decimis & oblationibus, alijsq; bonis, quibus Principes & alij fideles pro sua in Deum pietate dotarunt Ecclesias: attribuendo eis redditus, castra, villas, & oppida cum suis prædijs: cuiusmodi portiones appellatæ sunt nomine beneficiorum, propter rationem in præcedenti §. allatam. Ex quibus satis patet prius propositum.

75. Posteriori autem distinctione explicatur: nam in beneficio spectare possumus primo, ius percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ ob Ecclesiasticum officium; quale est administrandi Sacramenta, celebrandi Missam, canendi in choro, dicendi horas canonicas, vel exhibendi aliud ministerium in Ecclesia institutum, siue à Christo, siue ab Apostolis, siue à Papa, siue à Concilijs. Spectare possumus secundo prædia & alia bona Ecclesiæ, ex quibus fructus quotannis percipiuntur. Quæ posteriori consideratione, dubium non est beneficia instituta esse iure tantum humano. Quod enim Ecclesia talia prædia & bona habeat, tantum est ex eo quod Pontificum superna naturali autoritate, & de Principum & populi consensu ea facta sint sacra seu religiosa, ac spiritualibus annexa, tanquam sacris vñibus diuinisq; ministerijs (vnde dicuntur bona Dei) destinata: siue ad temporum fabricam & ornatum; siue ad Clericorum Dei ministrorum sustentationem, & splendorem dignitati cuiusque conuenientem. Ad instar scilicet veteris legis, in qua ex Dei præcepto decimæ & primitiæ soluebantur Levitis in eundem finem, ex cap. 18. Numer. sub finem, & ex cap. item 18. Deuter. in principio, & ex cap. 44. Exod. sub finem; adeo vt cuiusmodi prædia & bona censenda sint spiritualia, perinde ac decimæ & oblationes; cum similiter instituta sint in subsidium & alimentum ministrorum Dei.

Quod vero Canonistæ talia appellant bona temporalia, non alia ratione admittendum est, quam quod etiam si bona sint sacra, quatenus autoritate Ecclesiæ destinata sunt vñibus sacris & diuinis; interdum tamen bona sunt habentia annexam iurisdictionem & gubernationem temporalem, quæ per laicos ex commissione Prælatorum eam habentium, solent exerceri.

76. Priori ergo consideratione beneficia instituta sunt iure diuino, eoq; naturali. Nam ratio naturalis dicit, vt Deum esse, ita & colendum esse: tum precibus, tum etiam publicis muneribus, id est, sacrificijs in recognitionem summæ omnium maiestatis, omnia gubernantis; & ad actionem gratiarum pro liberalissimè ab eo acceptis immensis beneficijs, atq; ad impetrationem depulsionis malorum nobis impendentium. Ad sacrificia autem requiruntur Sacerdotes tanquam personæ publicæ illis additæ; iuxta §. Huius studij L. i. ff. De iustitia & iure. Sacerdotibus vero de iure naturali supeditandam esse annonam: argumento est, quod id factitatum sit, non tantum in vera religione, sed etiam in falsis; vt ex sacris etiam literis patet Genesis 47. vnde habetur Sacerdotes Aegypti nutritos fuisse publicis annonis; & Iudicum 17. vnde habetur quod Michas sicut sibi fecit idolum; ita quoque sibi Sacerdotem constituisse, eique dedisse in stipendium 10. argenteos cum duplici veste & annuo victu. Et certe negari non potest de iure naturali esse, vt iuxta Apostolum in priori ad Corinth. capit. 9. qui altari deseruiunt, de altari vivant. Pro quo facit cap. Cum secundum Apostolum, De præbendis. Procedit autem solum quoad portionem necessariam ad ministri sustentationem: nam quoad portionem quæ vltra eandem sustentationem est, Ecclesiastica beneficia non videntur alio iure, quam Ecclesiastico instituta.

77. Quam institutionem nihil est quod quis reprehendat. Etenim collegia Ecclesiastica non debent deterioris conditionis esse quam ciuitates: cum summa sit ratio ea, quæ pro religione facit, ex lege, sunt personæ, ff. De rebus religiosis, & impetibus funerum, in fine. At ciuitates etiam si iam sufficientissime habeant vnde se sustentent: possunt tamen acquirere, & retinere sibi relicta titulo hæreditatis vel legati, vel donationis: ex lege hæreditatis, Cod. De hæreditibus instituentis. Ergo poterunt quoq; Ecclesiæ acquirere, volun-

tate relinquunt eis bona sua, in peccatorum suorum remissionem, & ad Dei obsequium & gloriam. Nec taliter acquisita, cum sint Christi patrimonium ex cap. Cum ex eo, De elect. in 6. §. Aliquin; debent propterea ab ipsa Ecclesia transferri per laicos eo nomine quod Ecclesiastici abutatur illis, quia cum principaliter donata sint ipsi Christo: penes ipsum est illorum dominium (vt ibidem notat glossa ad verbum, Christi) quod non perdit propter Clericorum abusum. Ad confirmationem facit quod ex cap. Tua nobis, De decimis §. 2. in fine: non ideo Ecclesiæ defraudandæ sunt decimarum præstatione; quod bonis earum Sacerdotes abutantur; quia non his sed Deo principaliter debita sunt decimæ, quas proinde soluere oportet ijs quibus iure diuino sunt attributæ.

De proprietate seu natura beneficij Ecclesiastici. §. 3.

Sufficienter definitione hac declarari videtur propria ratio beneficij Ecclesiastici: vt sit ius percipiendi bona Ecclesiastica toto vitæ tempore, constitutum ab Ecclesia ad sustentationem propriam Clerici, ratione officij spiritualis cuius præstandi potestatem habet & obligationem.

78. Primo dicitur *Ius*, id est, iustus titulus, iustave facultas ad indicandum redditus, seu proventus annuos, vel eorundem perceptionem non esse beneficium: quia non sunt ius, sed potius quid proueniens ex iure, tanquam effectus eius, prout indicatur per illud quod in definitione sequitur, *percipiendi bona*, additum congruenter Capitulo, Delatum, De præbendis, ad excludenda iura seu titulos Ecclesiasticos, qui non habent coniunctos redditus: quales sunt tituli illorum, qui vocantur Episcopi titulares promoti ad Episcopatum existentem inter infideles; ex quo nullos fructus percepturi sunt. Item canonicatus illi, qui iuxta cap. Dilecto §. Procurator, De præbendis, non habent redditus, sed tantum expectant futuros; vnde vocantur gratiæ expectatiuæ; & à nonnullis canonicatus in spe: quos qui habent non sunt beneficiarij donec beneficium deputati vacauerit, & illud acceptarint, argumento cap. Quodam, De præbendis in 6. & cap. finalis, De concessione præbendæ eodem lib. vbi dicuntur tantum habere ius ad rem non in re. Caterum hic bonorum nomine comprehenduntur non tantum redditus, sed etiam iurisdictiones, & potestates temporales, priuilegia, immunitates & quodcumq; emolumentum eis annexum.

Tertio in definitione additur, *Ecclesiastica*, ad excludenda bona hæreditaria, & alia secularia quorum percipiendorum ius potest Clericus habere; atque ad iudicandas res pietate fidelium Deo oblatas: quæ Ecclesiæ autoritate destinatae sunt ad sustentationem Clericorum Deo ipsi ministrantium. Vnde & dicuntur dicata, seu consecrata in cultum, obsequium, & honorem Dei: quia scilicet, quod ministris Dei impenditur vt ministeria diuina obeant, Deo ipsi tribui censetur: dumque ad illorum alimentum dedicatur, ad sacros vsus dedicari reputatur. Pro quo facit cap. Si quis obiecerit i. quæst. tertia.

79. Quarto ponitur, *toto vitæ tempore*, quia cum Ecclesiasticum beneficium detur propter speciale ministerium, ad quod Ecclesiæ ministri ordinatur pro tota sua vitæ, iuxta cap. penult. dist. 55 ipsum sane debet esse perpetuum. Quapropter temporalia iura non faciunt beneficium: ita vt Sacerdotes qui ab aliquo Principe aut monasterio, vel Ecclesia stipendium habent ad certum tempus, vt celebrent aliquas Missas, non sunt censendi beneficii habere: vt nec pueri aut adolecentes symphoniaci; quibus ita datur stipendium, vt quando peruenierint ad maturiorem ætatem, illud eis auferatur. Vnde ipsos nec beneficiarios esse, nec teneri ad recitationem diuini officij notat Caiet. in Summula, verbo, Beneficiū, in fine. Ob eandem etiam causam dicendum est, Vicarium temporalem, administratorem, conseruatorem, aut commendatarium item temporalem, non habere beneficium; sed potius officium cum stipendio temporali.

Quinto subiungitur in definitione, *constitutum ab Ecclesia*, quia sine autoritate & institutione Episcopi non potest constitui beneficium: etiam si quis redditus suos applicet Ecclesiæ ex cap. Ad hæc, De religiosis domibus, & ex cap. Cum laici, & ex cap. Nobis, De iure patronatus. Id quod procedit

etiam si applicet pro Missis celebrandis, vel pro anniuersario, vel alio pio vsu, & id in perpetuum, ex Rebuffo in praxi beneficiorum 1. par. tit. Quare instituta sint beneficia, num. 10. post Felinum ad cap. Ex parte 2. De rescriptis nu. Ad quod facit Cap. Nemo 1. De consecrat. dist. 1.

80. Sexto additur, ad sustentationem, quia reditus Ecclesiastici non dantur pro officio spiritali tanquam pretium: quia id esset simonia, sed dantur tanquam alimentum ministri pro ipsius sustentatione; vt sic liberius inferuiat Deo. Vnde cum in cap. finali, De rescriptis, dicitur beneficium dari propter officium: vox propter, non significat pretium, sed finem & connexionem: quæ iuxta antedicta in §. primo & secundo) est inter beneficium & officium.

Septimo additur, propriam, quia ius accipiendi reditus ad sustentationem aliorum, vt pauperum, non est beneficium; nec potest esse iuxta Clemen. 1. §. Vt autem; De iure patronatus. Ideoque rectores hospitalium non debent dici beneficiarij.

Octauo super additur, Clerici, quoniam ea quæ dantur laicis, vt ea quæ Syluester in verbo, Beneficium 3. quæst. 4. meminit, alicubi dari nobilibus ratione paupertatis, aut seruitutis alicuius temporalis, nõ sunt proprie beneficia: cum laici non sint horum capaces, ex cap. Cum adeo, De rescriptis, & cap. Ex literis, De transactionibus: sed sunt præbendæ, seu pensiones laicæ. Ipsum autem Clerici nomen ita late accipiendum est, vt moniales, aliasq; fœminas religionem approbatam profectas comprehendat, congruenter cap. Idemnitibus, De electione in 6.

Penultimo ponitur, ratione officij spiritalis, quoniam illa quæ dantur propter temporale officium, non sunt Ecclesiastica, sed temporalia beneficia; vt stipendium Magistrî de quo in cap. & 4. De magistris, & stipendium procuratoris: quo nomine intelligitur quilibet administrator externus rerum Ecclesiasticarum ex cap. Saluator, §. In nomine 1. quæst. tertia.

81. Vltimo demum ponitur, cuius præstandi potestatem habet & obligationem, vt excludantur pensiones Ecclesiasticæ, quæ non sunt beneficia Ecclesiastica, vt patet: tum quia pensio ad modum vsusfructus extinguitur mortuo pensionario; non autem vacat, sicut beneficium solet. Tum quia laicus capax est pensionis, non item beneficij. Tum quia beneficium est ius exigendi proventus ob officium & ministerium spirituale, non item pensio; sed exigendi ob alias causas quæ multæ & variæ esse possunt.

Atq; ex hac declaratione propriæ rationis & naturæ beneficij, satis patet: tum quod diximus beneficium esse de numero eorum in quibus sacrilegium committi potest, tanquã in re Deo dicata: tum his modis (quorum Alior alijs citatis meminit in 2. par. Moral. Institut. lib. 3. cap. 1. q. 3.) cognosci, quod ius ad bona Ecclesiastica, propriam rationem habeat beneficij. Primo quidem, si ille ad quem pertinet ipsum conferre, sit persona Ecclesiastica. Secundo, si Clerico tantũ debeat conferri. Tertio, si aliquid spiritualitatis annexum habeat, nempe si detur ob aliquod officium diuinũ. Quarto, si pure conferri debeat, & non sub conditione, nec cum pacto, nec pro officio & obsequio temporali. Postremo, si sit perpetuum, & ad vitam eius cui confertur.

De diuisione beneficij Ecclesiastici. §. 4.

82. IN hac tradenda a generalioribus procedere possumus hoc modo. Beneficium quoddam dicitur proprie, & quoddam improprie: illud est cui conuenit omni ex parte definitio expõsita in præced. paragrapho: hoc vero; cui eadem definitio non conuenit omni ex parte. Atque proprie dictum beneficium, vel est regulare, quod datur solis religiosis, id est, votis religionis adstrictis, regulamq; aliquam professis: sæculare vero, quod datur non religiosis, ex cap. Cum de beneficio, De præbendis in 6. & ex Clem. vnica, De supplenda negligentia Prælatorum. Quod vtrumq; rursus vel est duplex, quod curam animarum & iurisdictionem habet adiunctam: vel simplex, quod neutram illarum habet adiunctam. Regularia simplicia sunt prioratus simplex, & canonicatus regularis. Duplicia vero, abbatia, Prioratus conuentualis & Prioratus claustralis. Sæcularia autem simplicia sunt, vt canonica-

tus Ecclesiæ Cathedralis, canonicatus Collegiæ Ecclesiæ, & capellania. Sæcularia vero duplicia, quædam sunt habentia curam animarum cum iurisdictione in personas Ecclesiasticas quoad forum externum, & cum titulo dignitatis: vt Papatu, Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus; & ex Papali privilegio, tum Cardinalatus, tum aliquæ Abbatia, vel Prioratus sæculares. Quædam vero habent annexam curam animarũ, sed sine iurisdictione quoad forum externum, ac sine titulo dignitatis: vt Parrochiale beneficium, Vicaria Parrochialis perpetua. Quædam autem sunt cum illa iurisdictione quidem, ac cum titulo dignitatis; sed sine animarũ cura; vt aliqui Archidiaconatus, aliqui Decanatus seu Archiepiscopatus. Quædam demum sunt cum titulo dignitatis, sed sine iurisdictione in Clericos ac sine cura animarum; vt Thesaurarius, Primicerius, Præcentoria, Scholarchatus.

Inter beneficia vero improprie dicta, ponuntur pensio clericalis, commenda ad tempus, coadiutoria, hospitalis, & præbendæ quæ nonnullis dantur ad tempus. Cætera quæ ad beneficia ipsa Ecclesiastica spectant tradentur in sequenti tomo cum de ordine ea occasione, quod sint Clericorum propria, ex quibus pendeat ratio iudicandi de peccatis ipsorum. Clerici autem per Sacramentum ordinis ad suum illum clericalem statum promoucantur.

SECTIO III.

De decimis oblationibus & primitijs.

SVMMARIVM.

- 83 Quid & quotuplices sint decima.
- 84 Personales abierunt sepe vbiq; in desuetudinem: non item prædiales & mixtæ: quæ quatenus iure diuino, & quatenus humano debentur.
- 85 Oblationes dicuntur; tum generaliter, tum specialiter.
- 86 Quid sint primitiæ, & quo modo à decimis distinguantur.
- 87 Omnes laici fideles obligantur ad decimarũ solutionem: itemq; clerici quoad bona sua temporalia.
- 88 Quid, quoad bona Ecclesiastica.
- 89 Debeni solui decima clericis ad administrantibus populo spiritalia.
- 90 Nec obstat quod diuites sint, aut mali.
- 91 Iuris decimarum capaces non sunt laici; quatuor tamen modis possunt ab eis fructus illarum percipi.
- 92 De modo percipiendi titulo feudii.
- 93 Tale feudum laicus in alium laicum transferre non potest.
- 94 Quatenus possit laicus titulo consuetudinis licite percipere fructus decimarum.
- 95 Quatenus consuetudine obtineri possit, vt vna Ecclesia, aut vnus Clericus percipiat debitæ alteri de iure communi.
- 96 Tribus modis potest quis liberari a solutione decimarum, quorum primus est privilegium.
- 97 Reliqui consuetudo & prescriptio.
- 98 Quo tempore solui debeant decima.
- 99 De loco in quo debet fieri decimarum solutio.
- 100 Fructus indecimatũ non debent in horrea inferri sine consensu eorum quibus decime solui debent.
- 101 Modus quo soluenda sunt decima.
- 102 Responso ad difficultatem, An Parochus possit negare Sacramenta nolentibus soluere decimas ab eis debitas.

DECIMÆ sunt pars decima fructuum, ministris Ecclesiæ ob spirituale ministerium ipsorum debita ex omnibus bonis frugiferis. De quo textus est in cap. Non est, De decimis §. 2. Distinguuntur vero in personales, prædiales, & mixtas: sumpta distinctione ex bonis illis ex quibus debentur & soluende sunt. Personales sunt, quæ soluuntur ex acquisitis labore & operâ personæ, qualia sunt quæ proueniunt ex artificio, industria, scientiâ, militiâ, famulatu, venatione, negotiatione, aliove actu lucroso, dummodo licito: iuxta illud in cap. Ex transmissa eodem titulo. Fidelis homo de omnibus quæ licite potest acquirere, decimas erogare tenetur. Itemq; illud: quod ratio dicitur eas ex illicite quæsitis, vt ex vsuris, spolijs iniquis, furtis, &c. nec solui nec recipi debere, ne alienum peccatum approbari videatur. Prædiales sunt, quæ debentur ex ijs, quæ nascuntur, aut quasi nascuntur ex prædijs; vt sunt fructus non tantum agrorum, vinearum,

oluetorum, aliorumque locorum arboribus frugiferis constitutorum; sed etiam domorum eocaratorum, molendinorum, & piscinarum; iuxta cap. Pastoralis eodem adhuc titulo: ita ut talia quoque, ut cuiusmodi alia, ipsum nomen prædij comprehendat. Mixtae sunt; debita ex ijs quæ partim ex prædij, partim ex industria hominum proveniunt; ut quæ solvuntur ex animalibus, & eorum fectu, lacte, & lana.

84. Inter quos eæ quæ personales sunt, iam fere ubique abierunt in defectu dinem, ut habet Nauarr. in *Echir. cap. 21. nu. 31.* Quod Ecclesiæ permittit ceteri potest factum, ad vitandū scandalum, quod videretur sequi, si homines eas agrè soluentes compelleret: cum plerumque non essent magna: & tam multa sensim fuerint ei à fidelibus relicta, ut nulla videretur talium decimarum habenda ratio. Ceteræ autem decimæ adhuc debentur iure diuino & humano. Diuino quidem, quoad substantiam suam: nempe ut sunt sustentatio necessaria ministrorum rerum spiritualium. Iure humano vero, quoad quantitatem. Nam ministros ali ab ijs quibus ministrant, est de iure diuino naturali; quod autem ad sustentationem illorum contribuenda sit decima pars fructuum perceptorum ex rebus fructiferis, statutum est iure humano. Sicq; accipiendum est, quod in cap. In aliquibus §. finali. De decimis dicitur: decimas deberi lege diuina, vel loci consuetudine approbata. Indeq; colligendum est decepto esse canonistas quorum meminit Couar. in lib. 1. variar. resol. cap. 17. nu. 2. cum putarunt decimas, etiam quoad quantitatem decimæ partis, esse de iure diuino. Si enim id ita esset, nulla humana lege aut consuetudine potuissent ea ex parte mutari: cuius contrarium memoratis verbis cap. In aliquibus, satis significatur: & receptus usus abunde confirmat. Quæ de re late Suarez differit, De religione tract. 2. lib. 1. cap. 9. & aliorum sequentibus. Id quod tanquam scholastici instituti, relinquimus ei qui volet apud ipsum videndum, aut si prolixitas displiceat, apud Leon. Lessium De iust. & iure lib. 2. cap. 39. dub. 1. & 2. præsertim cum, quidquid de eo sit, cõsuet decimas tanquam institutas ad Dei cultum, de numero eorum esse, in quibus sacrilegium committitur. Pro quo textus est expressus 16. quæst. 7. cap. Decimas.

85. Quod attinet ad oblationes: eæ dicuntur tum generaliter de omnibus quibus Deo & Ecclesiæ offeruntur aliqua, in cultum diuinum: tum specialiter de ijs quæ sunt, siue ad imaginem, siue ad altare, siue in missa, prout habet communis consuetudo, ad manum Sacerdotis. Ex quibus, primo aut secundo modo facta, pertinere de iure ad Ecclesiam in qua est imago vel altare, colligi potest ex cap. Pastoralis, De ijs quæ sunt à Prælato. Factas autem tertio modo cedere in usum Parochi, vel etiam Episcopi tunc celebrantis, aut alterius Sacerdotis ad cuius iurisdictionem altare pertinet. Ita enim consuetudo passim fert. Obligantur vero fideles ex bonis licite acquisitis oblationes facere: vel ob patriæ consuetudinem, vel ob Ecclesiæ suæ, aut Sacerdotis proprii necessitatem, vel legitimum Superioris præceptum, aliamve particularem causam; qualis est, voluisse Deo, aut promississe sub iuramento alicuius rei talem oblationem. Ex quæstis autem illicite, ut per usuram, aut oppressionem pauperum, oblationes factæ non debent recipi, ut nec decimæ.

86. Quod attinet ad primitias, eæ dicuntur primi fructus agrorum & arborum, de quibus Deut. 26. Tollas de cunctis frugibus tuis & pones in cartallo. Atq; differunt à decimis: tum quod sint primi fructus, & decimæ, ut ipsum nomen indicat, sint pars decima fructuum; tum quod primitiæ Deo immediate offerantur in gratiarum actionem pro acceptis, ipsius diuino munere, terræ fructibus; deindeq; cedat in usum ministrorum Dei. Decimæ vero iisdem ministris immediate dantur in stipendium sustentationis ob spiritale ministerium ipsorum.

Cæterum, præceptum quod memorata verba Deuteronomij continent, nunc non habet locum, cum sit ceremonialis; & ideo de numero eorum quæ in lege Evangelica censentur à Christo abolita. De iure autem canonico iuxta cap. Reuertimini, 16. quæst. 1. & cap. 1. De decimis, tale aliquod præceptum in Ecclesia vigere censetur, nisi consuetudo passim esset in contrarium, quæ illud tanquam humanum potuit abolere.

Porro de hac materia Canonistæ agunt ad titulum de decimis, primitiis & oblationibus; qui habetur non tantum in Decretalibus Gregorij: sed etiam in Sexto, & Clementinis, ac Extraneis communibus. Agunt etiam Theologi cum D. Thoma 2. 2. quæst. 86. & 87. Summulari item, verbo Decimæ, verbo Oblatio, & verbo Primitiæ: alijque plures, inter quos nonnulli speciales de ea tractatus instituerunt. Nouissime accessit Suarez in ante memorato libro primo in quo late adeo, & accurate eandem persequitur, ut vnus mihi sufficere posse videatur. Attingemus autem aliquot quæstiones de decimis, quarum explicatio facit ad rationem iudicandi de peccatis nobis propositam, vixque potest commodius alio loco tradi.

Q V Æ S T I O I.

Qui obligentur ad decimarum solutionem.

87. AD hanc respondetur obligari omnes fideles, siue pauperes sint siue diuites: & siue boni sint, siue mali: habentes aliquid proprium iuxta illud in cap. Extraneis, De decimis. Fidelis homo de omnibus quæ licite potest acquirere, decimas erogare tenetur. Et ratio est: quia decimæ debentur in ordine ad spirituum administrationem quæ attinet ad omnes fideles. De Clericis autem peculiariter notandum est, respectu prædiorum quæ titulo patrimonij aliove non spirituali acquisierunt, ipsos perinde ac laicos obligari, prout D. Thomas in cit. quæstio. 87. artic. 4. ad 1. expressit. Et ratio est, quod talia prædia per se sint subiecta ei oneri: resque cum suo onere transeant ab vno ad alium: quem Clericum esse non laicum; tantum est accidentarium, ex cap. Ex literis De pignoribus.

88. Si obijcias quod in cap. Nouum genus, De decimis dicitur. Nouum genus exactionis esse, ut Clerici à Clericis decimas accipiant. Respondetur ex glossa 1. ibidem, id intelligendum esse de dote Ecclesiæ, seu de prædij Ecclesiasticis: de quibus decimas non deberi D. Thomas loco quoque citato expressit. Quod tamen ex Panormit. ad citatum capit. num. 6. limitandum est: ut non procedat, quoad prædia ex quibus decimæ erunt, soluendæ alteri Ecclesiæ antiquiori: vbi rationem adfert, quod Ecclesia vniuersalis in nouo Testamento volendo distinguere iura Ecclesiarum, statuerit ut decimæ prædiales essent illius Ecclesiæ, in cuius parochia prædia sita sunt. Vnde cum habeant annexum onus illas soluendi; data transeunt ad accipientem cum eo onere ex cap. Pastoralis §. penult. eod. tit. præsertim cum non debeat Ecclesia edificari de nouo, cum alterius Ecclesiæ præiudicio; iuxta textum expressum in cap. Si quis laicus, & duobus sequentibus 16. quæst. 1. Sicq; quod D. Thomas dicit, ex prædij Ecclesiasticis non deberi decimas; intelligendum est de prædij quæ antequam alicui Ecclesiæ darentur, nulli alteri Ecclesiæ debebantur ex eis decimæ.

Id quod de rigore verum est quidem: sententia tamen D. Thoma vsu & consuetudine recepta est, ut in citato libro 1. capite 17. in fine Suarez habet allegans Couarruiam, qui in libro 1. var. resolut. cap. 17. num. 8. versus Secundo licet: expressit talem consuetudinem in plerisque locis inualuisse. Veruntamen, ut ad memoratum D. Thomæ locum Caietanus annotat, & Suarez approbat, non est tali consuetudini locus, quando ob eam contingit, ut Ecclesia in qua sunt prædia, magna: (de qua re in dubio iudicauerit Superioris Prælati) patitur iacturam, in præiudicium ministrorum suorum aut fabricæ. Tunc enim rationalis non est: ac proinde nec vim habet abrogandi Ecclesiasticum statutum, de talibus decimis soluendis.

Quod attinet ad monasteria, & pia loca: nisi exempta sint aliquo ex modis proponendis in responsione ad tertiam quæstionem, teneri ad prædialium decimarum solutionem habetur ex cap. Nuper De decimis: vbi decernitur ut Cistercienses de terris post Concilium Lateranense sub Innocentio 3. celebratum acquirendis; soluant decimas Ecclesijs quibus antea soluebantur, et si eas proprijs manibus colant; nisi aliter cum Ecclesijs ipsis componant.

QVÆSTIO II.

Quibus debeat fieri decimarum solutio.

89. **A**D hanc respondendum est, fieri debere Clericis, populo administrantibus spiritualia, vel in ea administratione iuuantibus ex illo enim debito seminandi spiritualia, consequitur ius metēdi temporalia, sufficiente ad sustentationem, quæ decimarum nomine significantur. Atq; olim cæui Clericorum in communi soluebantur & auctoritate Prælati dabatur cuiq; quantum opus ei erat. Postquam autem Prælatos, nomine Ecclesiæ facta est bonorum eiusdem diuisio, erectis beneficiorum titulis, solutio decimarum facienda est singulis beneficiarijs, secundum eam portionem quæ attributa annexaq; est cuiusq; tituli: & ita in vſu esse videmus: quod ad confirmationem potest in hac re pro praxi sufficere. Illud autem à D. Thoma 2. 2. *quest. 87. art. 3.* insinuat, decimas deberi tantū ijs qui ~~esse~~ *ad* animarum: interpretandum est de debito ex iustitia: seclusa enim memorata bonorum diuisione & erectione in titulos beneficiorum, Ecclesiæq; præcepto acceptato à populo, hic non tenetur lege iustitiæ alios Clericos sustentare, quam habentes curam animarum, & necessarios eorum adiutores: quamuis religionis & misericordiæ lege teneantur ad aliorum etiam ministrorū Ecclesiæ sustentationem contribuere: vt notat quoq; Leon. Lessius *de iust. & iure lib. 2. cap. 39. num. 17.*

Cæterum hæc quidem locum habent in prædialibus decimis; sed de personalibus, *vbi non sunt abolita*, solui debere ei Ecclesiæ in qua suscipiuntur Sacramenta, definitum habetur in cap. Ad Apostolicæ, De decimis. Quoad mixtas vero seruanda est loci consuetudo, iuxta idem cap. in fine. Quæ si non sit manifesta consentaneum est, vt ex diuidantur, inter Ecclesiam in qua suscipiuntur Sacramenta & eam in qua sunt prædia, in quibus animalia pascuntur, quando Ecclesiæ fuerint diuerſa.

90. Neque vero excusatio est à solutione decimarum quod Clerici quibus debetur sint diuites, aut quod sint mali, dummodo laborent in vtilitatem populi: quia decimæ non debentur Clericis: quia pauperes sunt aut quia boni: sed quia laborant pro populo. Quæ ratio locum habet in omnibus qui officio suo non desunt otiosi. Adde quod Christus Dominus iussit tributum dari Cæsari iussit, & decimas sacerdotibus ludæorum improbis: cum Matth. 22. dixit: Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei Deo:] prout explicant D. Hieronymus ibidem & D. Augustinus in libro quinquaginta homiliarum homil. 48.

QVÆSTIO III.

An laici possint percipere decimas, & quomodo possint.

91. **R**espondendum est in decimis duo esse; ius nempe, & fructus: iusque per se & proprie competere solis Clericis, quia est aliquid spirituale: vt pote natum ex debito, quo populus spiritualium rerū ministris debet sustentationem: sicq; laicos non esse decimarum capaces, declaratur in cap. Causam De præscript. & in cap. Ad hæc De decimis. Fructus vero decimarum (iure prædicto perseverante penes Clericum vel Ecclesiam) quatuor potissimum modis posse à laicis percipi. Ac primo iure conductionis, vel alterius contractus liciti. Nam sicut Clerici possunt fructus decimarum locare; ita etiam possunt laici eos conducere. Pro quo facit cap. Querelam. Ne Prælati vices suas. Secundo modo de concessione Episcopi. Potest enim Episcopus iusta de causa laicis bene de Ecclesiæ meritis; ad vitam, vel aliud certum tempus concedere, non quidē ipsum ius percipiendi decimas, sed vt nomine Ecclesiæ fructus earum consequantur: prout communiter teneri cum glossa ad cap. Quamuis De decimis notat Couar. in lib. 1. *variæ. resolut. cap. 17. num. 5.* Id ipsum annotans Suarez in memorato lib. primo cap. 26. sub initium: hanc rationem addit, quod id non inueniatur Episcopo prohibuit: vnde intelligitur ei conuenire per ordinariam suam potestatem: cum pertinere possit ad bonum regimen ordinariū Ecclesiæ suæ. Atq; ea ex parte, id in suo Episcopatu possit quod Papa in Ecclesia vniuersa, nisi impediatur aliqua Superioris prohibitione.

Tertio modo possunt fructus decimarum à laicis accipi titulo feudi: quo interdū Pontifices nobilibus viris concesserunt, etiam in perpetuū fructus decimarum ob merita eorum in Ecclesiam; & vt eam postea defendant. Potest autem id facere solus Papa: vt patet ex eo quod in cap. Quamuis De decimis statuitur his verbis: Statuimus vt si quis alicui laico in seculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemve concesserit; à statu suo, sicut & bōr quæ inutiliter terram occupat, succidatur. Id quod intelligendum esse de concessione in feudum trāsuentem ad hæredes, habetur ex glossa ibidem, *ad verbum Concesserit*, Et colligi potest ex præcedenti cap. Ad hæc iuxta quod decima iure hæreditario non potest laico concedi. Cuius prohibitionis iusta ratio potuit esse abusus & prodigalitas Prælatorum in concedendo laicis decimas iure perpetuo, in præiudicium cultus diuini. Illam autem non fuisse factam ante Concilium Lateranense sub Alexandro tertio: seu ante quingentos fere annos: sed Episcopum in sua diocesi fructus decimarum in feudum etiam perpetuum dare potuisse laicis, videri potest late tractatum apud Couar. & Suarezium locis citatis. Idq; satis significatur; cum in cap. 2. §. Sane, de decimis in 6. declaratur, decimas laicis ante Concilium Lateranense in feudum concessas (intellige Episcopali auctoritate: quam, non autem Papalem, idem Concilium restrinxit) posse ab iisdem laicis alicui religioni, locove pio dari de licentia Episcopi. Inde enim sequitur laicos esse talium decimarum iustos possessores, ideoq; illis concessas fuisse sufficienti auctoritate.

Circa quam donationem à laico factam loco pio, aduerte, propterea autem grauem difficultatem esse: an iisdem laici possint tale feudum in alios laicos trāsferre, etiam si non sint successores ipsorum in recta linea. Quam Suarez tractans in cit. cap. 26. num. 7. in vtramq; partem auctores refert. Esti autem affirmans suam habeat probabilitatem; si tum Episcopi auctoritas, tum iusta causa interueniat (vt patet per ea quæ idem consequenter ibidem adfert) negans tamen, quam Panormit ad cap. Præhibemus, De decimis, tenet, ait esse communem Doctorum sententiam: sequenda videtur in praxi ob has rationes, quas habet quoque Lessius in citato cap. 39. nu. 21. quod id cedere possit in Ecclesiæ præiudicium: præsertim si ille careat liberis: quandoquidem necessario decimæ ipsæ ad illa redire deberent. Deinde quod Episcopus in tali casu tantundem faciat, quam si daret feudum: quia secundus ille in quem feudum trāsferretur, efficitur feudatarius: nō quidem trāsferretur illud; sed Ecclesiæ; de cuius consensu si res nō fiat, nihil agitur. Consensum autem sufficientem nequit Episcopus præbere, vt pote Ecclesiæ prohibitione impeditus.

Porro si dubium sit, an ante vel post memoratum Concilium laicis decimæ fuerint concessæ, inspicienda erit antiquitas possessionis. Nam si sit temporis immemoralis, seu cuius initium excedit memoriam hominum; præsumptionem maximam inducit concessioni factæ legitime ante id Concilium: aut certe Papæ priuilegio: etiam si non adfit alia probatio. Pro qua re videndi sunt Couar. lib. 1. var. resolut. cap. 17. num. 5. §. Sed si dubitetur, & Suarez in sequenti cap. 27. num. 4.

Quarto deniq; modo, decimæ possunt à laicis accipi titulo consuetudinis: quod non debet sic intelligi, quasi detur consuetudo, quæ sola sua vi faciat licitam eiusmodi acceptionem. Nam ob incapacitatem laici, de qua ante dictum est nu. 91. ea constare potest tantum ex acceptionibus illicitis: vt pote quibus quis accipit ius cuius incapax est. Quod intelligi si accipiat proprio nomine, suoq; iure: non item si nomine Ecclesiæ ex aliqua legitima concessione; cuius testis sufficiens sit consuetudo, vt esse potest immemoralis iuxta illud quod habetur ex lege vlt. ff. De pluuia arcenda, vetustatem dare auctoritatem, etiam si ius non probetur.

Quæ

Quæ cum ita sint, non alia ratione verum est titulo consuetudinis posse licite fructus decimarum accipi à laicis, quæ quod consuetudo immemorialis vim habeat sufficiens probationis privilegij, siue à Summo Pontifice, siue ab Episcopis (ante Lateranense Concilium) dari legitime: tanquam ea quæ credenda sunt, cum de contrario nihil constet, virtute alicuius talis privilegij inchoata, & continuata esse: quantumcumque Scriptura de eo non inueniatur, nec alia probatio habeatur: quam diuturna fama, & opinio communis, quod acceptio illa fiat licite. Pro quo plures auctores Suarez adfert in citato num. 4.

95. Apud eundem in præced. cap. 22. & in sequenti 30. relinquemus videndum tractatum, quatenus possit, aut non possit consuetudine obtineri, vt vna Ecclesia, aut vnus Clericus, percipiat decimas de iure communi alteri debitas. Possumus enim esse his paucis contenti, quibus dirigamur à iudicio nobis proposito.

Primum est: Consuetudine obtineri posse, vt decimæ prædiales non soluuntur in Ecclesia vbi est prædium, sed in alia Parochiali. Hoc satis significant Pontificum responsa quibus statuunt in dubijs de tali re esse recurrendum ad consuetudinem, vt in cap. Cum sint homines, & in cap. Ad Apostolicam, De decimis, & in cap. 1. de præscript. in fine. Quæ argumenta ad idem probandum D. Thomas vtitur 2. 2. quæst. 87. art. 3. ad 2. Cui accedit ratio: quod consuetudo longi temporis vim habeat derogandi humano iuri, inducendique præscriptionem: quæ eodem iure disponente, dominia rerum mutantur, iuxta communem doctrinam de ipsa præscriptione traditam à nobis in præced. libr. 18. numer. 297. & aliquot sequentibus. An autem longum illud tempus sufficiat esse decem annorum, an vero requiratur vt sit 40. dubium est probabile in vtramque partem. De quo videri potest Suarez in cit. cap. 22.

Secundum est: consuetudine præscripta, vnam Ecclesiam obtinere posse ius decimarum alterius, vt monasterium, ius Ecclesie parochialis, si illius oneribus in se susceptis, spiritualia administret populo. Hoc ex eo patet quod decimæ de se sint stipendia spiritualis ministerij, ideoque licite accipiantur ab obeuntibus illud, quasi ex officio: adeo vt longus vsus sic accipiendi constituere possit consuetudinem rationabilem, quæ legitime præscripta dominium acquirat titulo præscriptionis.

Tertium est: Consuetudine non posse acquiri ius percipiendi decimas, separatim à omni spirituali ministerio, vel obligatione ad illud. Ratio est, quia decimæ seculo privilegio, aut concessione eius cui debentur, nequeunt iuste exigi per eum qui non ministrat spiritualia: cum intrinsecum sit decimis, stipendium esse ministerij spiritualis. In proposito autem casu, vt supponitur, exigens decimas ipsas, nullum suscipit in se onus administrandi spiritualia. Ergo iniuste (vt potest sibi indebitas) exigit: nisi id faciat concessione & nomine eius ad quem pertinent vel Papæ, aut Episcopi (ante Concilium Lateranense) dispensatione: quam nos vocamus privilegium. Vnde in eodem casu consuetudo non potest plus respectu Clericorum, quam antea dictum est respectu laicorum: nempe non dare ius, aut titulum præscriptionis; quandoquidem non potest per actiones iniustas privilegij probationem præstare sufficientem ad reddendam conscientiam securam. Quæ ex parte, vt aliquid in tali casu operetur, debet esse immemorialis perinde ac in casu laicorum, prout Suarez in fine citati cap. 30. ex eo confirmat, quod eiusmodi decimarum perceptio perinde sit contra ius commune respectu Clericorum, ac respectu laicorum.

QVÆSTIO IV.

An & quomodo possit quis liberari à solutione decimarum.

96. PRO responsione, dicendum est tres præcipuos modos dari, quibus potest quis eximi à solutione decimarum, secundum quantitatem quam Ecclesia determinauit: nempe privilegium, consuetudinem, & præscriptionem. Cum enim per talia, induci possit liberatio ab obligatione legis humanæ, potest etiam exemptio à solutione decimarum, in quantitate quam Ecclesia determinauit: quandoquidem ea sol-

uenda est iure tantum humano. Ceterum privilegium tunc à tali solutione liberat, cum ipsum datur à Sede Apostolica; quia est quædam dispensatio in iure humano: quandoquidem in iure canonico communi facere, tantum est Summi Pontificis, cum adstringat ceteros omnes tanquam subditos, quibus incumbit parere. Quod si absque iusta causa detur ab eodem Pontifice, valet: quia licet in eo peccet, non excedit tamen limites suæ potestatis. De qua re plenius Suarez in eodem lib. 1. cap. 15. qui etiam à sequenti cap. 18. adfert & explicat, quæ talia privilegia habeantur ex iure communi: & in cap. 19. exponit dubia quæ possunt circa eiusmodi privilegia moueri. De quibus tanquam solitis discuti in foro externo respondere, caudicorum est propriè.

97. Consuetudo autem liberare potest ab eadem solutione, cum fuerit legitime præscripta & rationabilis. Talis enim, ex cap. finali, De consuet. Derogare potest legi humanæ: vnde cū solutio decimarum quoad quorundam, sit de iure humano, vt ante habitum est, tolli poterit vt consuetudinis. Quæ de re quoque lata Suarez in eodem lib. 1. cap. 12. Legitime autem præscripta in nostro casu censetur consuetudo, quæ 40. annis fuit in vsu. Tantum enim temporis in ea requiritur, vt detrahere possit iuri Ecclesie ex cap. penult. & vltimo 16. quæst. 4. & cap. Auditis, De præscript.

Neque videntur audiendi, qui decennium putant sufficere; tum quia talis consuetudo est in Ecclesie graue damnum, ideoque temperanda. Tum quia nequit habere auctoritatem legis Ecclesiasticæ, quæ exilimari debet obtinere vim abrogandi, nisi sit approbata à Papa, per consensum saltem tacitum: qui non potest prudenter præsumi in vsu temporis minoris eo, quod per sacros canones constitutum esse constat. Et ita statuit Suarez in eodem lib. cap. 12. Rationabilis autem est consuetudo, quæ iusta causa nititur, nulli diuinæ legi repugnans. Ad horum intelligentiam pleniorẽ videntur tradita à nobis in præced. lib. 13. num. 241. & pluribus sequentibus.

Præscriptio vero à solutione decimarum liberare potest priuatum: in quo differt à consuetudine liberante communitatem, eo quod illius introducendæ causa esse non possit gestum à priuato aliquo: sed communitatis tantum vsus diuturnus. Quin autem præscriptio possit priuatum non modo Clericum, sed etiam laicum liberare à solutione decimarum, nihil est cui negetur; si habeat illud quod ad validitatem eius requiritur: nimirum possessionem bona fide continuatam, per tempus à iure præscriptum. Ipsam enim talem vim habere patet ex cap. De quarta, De præscript. vbi expressa quidem mentio tantum est de Clerico: sed laicus quoque censi potest capax talis liberationis; non minus quæ perceptionis fructuum, de qua ante dictum est. Quod additur in eodem cap. Tempus illud debere esse 40. annorum, vnde in hac re sufficiat præscriptio, id verum est, quando probari potest titulus qui possessori det causam præscribendi, prout patet ex cap. 1. De præscript. in sexto: ita vt alias, tempus immemorabile requiratur ad confirmationem: videndus Suarez in eod. lib. 1. cap. 12. & 13.

Porro quod dicitur privilegium, consuetudinem, præscriptionem, liberare à solutione decimarum, non habet locum, quando ex alijs rebus Ecclesiasticis non suppetit spiritualium ministris congrua sustentatio, quæ debetur eis iure naturali. Nam tali iuri tanquam diuino nequit humana auctoritas derogari.

QVÆSTIO V.

Quo tempore, quo loco, ac quo modo solui debeant decimæ.

98. R Esponsio communis est, vt habet Suarez in eodem lib. 1. cap. 34. num. 5. prædiales decimas (quæ iam fere solæ sunt in vsu) collectis fructibus, statim absque morali mora solui debere, iuxta illud in cap. Cum homines, De decimis. Mandamus quatenus eos cogatis vt decimam statim collectis fructibus persoluant. Cui mandato accedit ratio, quia cum præceptum de soluendis decimis sit affirmatiuum, ideoque non obliget pro semper, determinandum fuit adimpletioni illius, certum tempus: quo accommodatius assignari non potuit, quam memoratum, quia maior commoditas soluendi tunc est, cum fructus habentur integri,

REGINAL
RAXIS
PRO P
EV

nec ex parte consumpti. Atque ex tunc Ecclesia incipit eorundem fructuum habere dominium, quoad partem soluendam decimæ nomine adeo ut non tradere eam statim & sine morali mora, sit retinere alienum: quod nunquam licet, inuito iuste Domino.

Hinc sequitur quod si prædium pluries in anno ferat fructus, & ideo plurium decimarum solutio incumbat, iuxta textum expressum in cap. Ex parte 2. De decimis. Sequitur, inquam, non debere expectari finem anni ad soluendas simul omnes, sed singulas temporibus suis solui debere, statim ac fructus ipsi fuerint collecti. Quod Suarez notans in cap. 27. eiusdem lib. 1. num. 6. quædam de decimis ex fructibus animalium addit quoad tempus, in quo cadit obligatio soluendi eas: ac resoluit totum esse reuocandum ad consuetudinem, cum fuerit certa & immemorialis. Quæ si talis non detur, locus esse potest prudentum arbitrio: dummodo in eo curatum fuerit quantum potuit, ut ipsum esset conforme dispositioni iuris, neq; ab ea exorbitaret, consultumq; fuerit Ecclesiæ utilitati.

99. De loco, in quo debet fieri solutio decimarum, duas sententias citatis eorum authoribus refert Suarez in sequenti num. 7. Prior est, eorum qui dixerunt fideles suis sumptibus debere illas deferre in horrea Clericorum. Posterior est, dicentium sufficere ut fideles facta fructuum collectione, moneant Parochum vel alium, cui soluendæ sunt, ut faciat recipi & deferri, quia tempus ad est percipiendi, ipsiq; sunt parati dare. Quidquid autem sit, sufficere potest nobis pro praxi dicere, quod in conscientia standum sit consuetudini legitimæ præscriptæ (ad quam Suarez in fine eiusdem capituli expressit sufficere tempus decem annorum, cum ius ei non resistat) secundum modum quo fuerit introducta: atque adeo si talis modus sit ut fideles deferant decimas, siue in horrea publica, siue in domos priuatas Clericorum: & siue sint cum paruis, siue cum magnis expensis deferendæ, id seruetur. Sin is sit, ut Clerici per se, aut suos procuratores decimas colligant, suisq; sumptibus domum deferant, satisfaciunt fideles obligationi soluendo petitis. Alias vero; seu cum de consuetudine sunt deferendæ in horrea publica, vel domos priuatas, tenentur fideles eas etiam si non petantur, ad illa loca deferre: quia in iuste debitis, terminus satis interpellat pro creditore.

100. Admonet ibidem Suarez ex Couar. fructus indecimas non esse in horrea mittendos sine scientia, & consensu Clericorum, quibus decimæ sunt soluendæ: quia ex regula 29. iuris in sexto, Quod omnestangit debet ab omnibus approbari. Fructuum autem indecimatorum delatio in horrea non tantum tangit laicos, sed etiam Clericos, ad quos decima eorum pertinet: cum ex ea provenire possit, ut fraus ab ipsidem

laicis fiat in præiudicium ipso Clericorum. Quod si hi admoniti, & certiores effecti nolint, aut negligentes sint tempore debito accedere ad accipiendum sibi debitas, non tenentur Dominus fructuum eos in agro relinquere, sed potest omnes recondere, excepta decima, si consuetudo est eam relinquendi in agro, quando non accipitur suo tempore. Id quod idem adhuc ibidem habet ex Rebuffo.

De modo soluendi decimas illud peculiariter occurrit notandum: eas esse soluendas integras, prout expresse statuitur in cap. Tua nobis, De decimis: atq; adeo sine earum diminutione; siue pro sumptibus cõpensandis, siue pro tributis, seu pensionibus soluendis. Namq; non esse deducendas expensas, habetur expresse ex cap. Cum homines & ex cap. Paltoralis, & ex cap. Non est, eodem titulo. Deinde non esse deducenda tributa neque census debitos ex prædijs, expresse quoq; habetur ex cap. Cum non sit, eodem quoque titulo. Quia igitur præceptum solutionis decimarum non est simpliciter de ea faciendæ, sed de efficienda tali modo, puta integra: illud violat non tantum qui non soluit, sed etiam qui non soluit integrè. Difficultates nonnullas quæ de eo moueri possunt tractat in eodem cap. Suarez, apud quem videndas relinquere possumus.

QVÆSTIO VI.

Virum Parochus possit negare Sacramenta ijs qui nolunt soluere decimas.

Respondendum est: quod si tales titulum iustum habeant recusandi, negare non possit, quia non peccant in eo. Si vero non habeant titulum iustum recusandi, neq; peccatum illorum est notorium; potest quidem repellere, non tamen ante condemnationem Iudicis: quia in propria causa nemo est Iudex: nec quinquam sine cognitione causæ potest priuari vfu iuris, in cuius possessione est non aperte iniusta. Quod si talium peccatum sit notorium, Parochus propria autoritate potest eiusmodi à Sacramentis repellere: utpote quos palam constat indignos esse illorum participatione. Imo quantumcunq; peccatum sit occultum, debet talibus absolutionem sacramentalem negare, tanquam volentibus perseverare in peccato mortali: quale esse nolentium soluere decimas debitas, satis patet: quandoquidem iniuriosum est notabiliter, tam Deo, quam ministris ipsius. Accedit quod Concilium Trid. sess. 25. cap. 12. De reform. præcipiat, ut qui decimas subtrahunt aut impediunt, excommunicentur, nec ab eo crimine, nisi plena restitutione lecta, absoluantur.

LAVS DEO, VIRGINI QVÆ MATRI